

มหาเวทย์มฤตยูเมษะมรณโศกานนท์
โหราศาสตร์สากลคัมภีร์

บางเรื่อง

เกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒

๑ คำของหม่อมเจ้าหญิง อปภัศราภา เทวกุล บางทอน

ในหนังสือ

“สมเด็จพระศรีสวรินทิรา”

๒ พระบรมวงศานุวงศ์กับขบวนการเสรีไทย

โดย

นาย ป่วย อิงภากรณ์

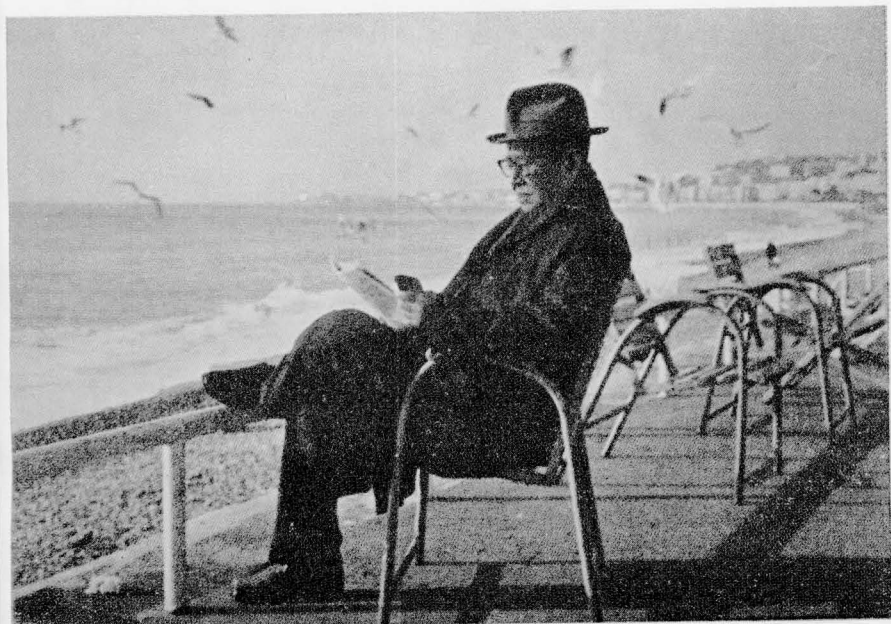
๓ ความเป็นไปบางประการภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

โดย

นาย ปรีดี พนมยงค์

นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร และ นายเป็เรื่อง ศิริวัตร
จัดทำพิมพ์ในโอกาส ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๑๕

สนับสนุนการจัดทำ E-Book โดย โครงการ Open School

นายปรีดี พนมยงค์
ถ่ายที่เมืองนีซ ชายทะเลประเทศฝรั่งเศส
เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๑๕

**ใบแก้คำผิดหนังสือ “ บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์
ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ”**

- (๑) หน้า ๓๘ บรรทัดที่ ๑๘ “ จู๋ ” แก้เป็น “ เจ้าฟ้าจู๋ ”
- (๒) หน้า ๔๐ บรรทัดที่ ๘ “ สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามงกุฏ ” แก้เป็น “ สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายมงกุฏ ฯ ”
- (๓) หน้า ๔๐ บรรทัดที่ ๑๓ “ สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามงกุฏ ” แก้เป็น “ สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายมงกุฏ ฯ ”
- (๔) หน้า ๔๑ บรรทัดที่ ๑๕ “ สวรรคต ” แก้เป็น “ ทิวศต ”
- (๕) หน้า ๔๑ บรรทัดที่ ๒๑ “ สวรรคต ” แก้เป็น “ ทิวศต ”
- (๖) หน้า ๔๒ บรรทัดที่ ๔ “ สวรรคต ” แก้เป็น “ สันพระชนม์ ”
- (๗) หน้า ๘๘ บรรทัดที่ ๗ “ พระวรวงศ์เธอ ” แก้เป็น “ พระเจ้าวรวงศ์เธอ ”
- (๘) หน้า ๑๐๕ บรรทัดที่ ๑๑ “ พระองค์เจ้าฟ้าชาย ” แก้เป็น “ พระองค์เจ้าชาย ”
- (๙) หน้า ๑๐๘ หัวเสือบ้าครั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าไม่มุดอกไม้ ๓ แฉกอยู่ข้างหลังเลย มีแต่หัวเสือบ้าเท่านั้นโปรดเข้าใจตามนี้ด้วย

คำปรารภ

—๑—

เพื่อนไทยและต่างประเทศหลายคน ได้ขอให้ข้าพเจ้าเขียนความทรงจำ เช่นเดียวกับคำเรียกร้องของนายกนิษฐ์ สุขมงคล อดีตเลขาธิการ ส.ป.อ. และอดีตที่ปรึกษาของรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงลอนดอน ได้เขียนจดหมายลงวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๑๔ ถึงนายสุพจน์ ด้านตระกูล มีความตอนหนึ่งว่า

“ความจริงชีวิตและงานของท่านปรีดีเป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะส่วนที่ท่านได้ปฏิบัติให้แก่ประเทศไทยนั้น มีมากมายเกินกว่าที่จะขีดเขียนขึ้นให้ครบถ้วนได้ โดยเฉพาะเรื่องตอนที่ท่านทำเสรีไทยผมเชื่อมั่นว่าไม่มีใครใดในประเทศไทยที่จะรู้โดยละเอียดถี่ถ้วนนอกจากตัวท่านปรีดีเอง เพราะในระหว่างที่ปฏิบัติงานเสรีไทยนั้นถือเป็นหลักสำคัญยิ่งยวดว่า ไม่มีผู้ใดคนหนึ่งเลยที่จะรู้ว่าอีกคนหนึ่งมีหน้าที่ได้รับมอบหมายอย่างไร จะมีก็แต่ท่านปรีดีเท่านั้นที่รู้หมด และท่านเท่านั้นที่ถ้าหากท่านมีเวลาจะขีดเขียนรวบรวมขึ้นไว้ได้ ก็จะเป็นประโยชน์ไม่มากนัก”

ข้าพเจ้ายินดีจะสนองคำเรียกร้อง แต่จะต้องค่อยๆ พินความจำเขียนขึ้นพิมพ์เป็นคราวๆ เพราะแม้เฉพาะเรื่องขบวนการเสรีไทยนั้น

ก็ล่วงเลยมากกว่า ๓๐ ปีแล้ว จึงไม่อาจที่จะฟื้นความจำให้ครบถ้วนได้ ขณะที่กำลังปฏิบัติงานเสรีไทยอยู่นั้น ข้าพเจ้ายึดแต่หลักการใหญ่ซึ่งรวมศูนย์อยู่ที่ข้าพเจ้า ส่วนงานของแต่ละหน่วยที่แบ่งภาระไปนั้น ข้าพเจ้าไม่มีเวลาพอตรวจตราถึงรายละเอียด เพราะมีมากมายหลายหน่วย และมีจำนวนสมาชิกมากมาย ดังปรากฏตามบันทึกของนายทวี บุณยเกตุ ผู้บัญชาการพลพรรคภายในประเทศ ที่คุรุสภาได้พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายทิวา เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๑๕ แล้วว่าขบวนการเสรีไทยได้ตั้งหน่วยพลพรรค ๒๕ แห่ง แห่งหนึ่ง ๆ มีพลพรรคเข้าฝักอบรมประมาณ ๕๐๐ คน รวมจำนวนประมาณ ๑๐,๐๐๐ คน ทั้งนี้ พังเข้าใจว่าเป็นพลพรรคกองหน้า ถ้าจะรวมจำนวนสำรองที่จะระดมเมื่อลงมือปฏิบัติต่อสู้กันอย่างเปิดเผยแล้ว ก็จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นรวมเป็นพลพรรคที่สามารถต่อสู้ทางอาวุธประมาณ ๘๐,๐๐๐ คน และถ้ารวมทั้งผู้ที่ประจำกองบัญชาการและทางธุรการอื่น ๆ ด้วยแล้ว จำนวนก็มากกว่านั้น ข้าพเจ้าจึงไม่อาจจำชื่อเสรีไทยได้ครบถ้วน และรู้ถึงวาระกรรมของแต่ละคนได้ แต่ข้าพเจ้าขอนับถือเป็นส่วนรวมว่าเสรีไทยทุกคนซึ่งส่วนมาก “นิรนาม” ค่อมได้มีขอที่ข้าพเจ้าอ้างไว้ในบทความนี้ ได้มีส่วนร่วมกันกับข้าพเจ้าและเสรีไทยที่ข้าพเจ้ากล่าวถึงขอไว้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบทความนี้ในการรับใช้ชาติ

เมื่อไม่นานมานี้ ทางการอเมริกันที่สามารถเก็บหลักฐานได้ตอบกับข้าพเจ้าไว้ได้จัดการพิมพ์เป็นเอกสารทางการเปิดเผย ซึ่งเป็นหลักฐาน

ทางการที่ช่วยฟื้นความจำในการเขียนเรื่องเกี่ยวกับเสรีไทย ส่วนทาง
อังกฤษก็มีอดดตุตได้เขียนเรื่องที่เป็นหลักฐานไว้ เช่น เซอร์แอนดรู
กิลคริสต์ และหลักฐานทางการอังกฤษก็จะพิมพ์เปิดเผยในเวลาอีก
๒ ปี

—๒—

ข้าพเจ้าได้เขียนความทรงจำไว้ได้หลายตอนแล้ว การพิมพ์เป็น
ภาษาต่างประเทศในต่างประเทศนั้นไม่มีอุปสรรคทางด้านกฎหมายหรือ
การกระชับห้ามของทางการ ตรงกันข้ามมีสำนักพิมพ์หลายประเทศ
ติดต่อมาตั้งที่ข้าพเจ้าได้แสดงจดหมายของสำนักพิมพ์อังกฤษ ฝรั่งเศส
อเมริกัน ที่เสนอจะรับเป็นผู้พิมพ์โฆษณาอันให้ญาติมิตรและผู้สื่อข่าว
หนังสือพิมพ์จากประเทศไทยหลายคนได้เห็นแล้ว

ก่อนที่ประธานาธิบดีนิกสันจะเดินทางไปปักกิ่งนั้น ผู้สื่อข่าวแห่ง
“ทำเนียบขาว” คือทำเนียบของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาได้มาพบ
ข้าพเจ้าที่บ้านพักในประเทศฝรั่งเศส เมื่อผู้นั้นกลับไปทำเนียบขาวแล้ว
ได้เขียนจดหมายถึงข้าพเจ้าดังต่อไปนี้

TIME
THE WEEKLY NEWSMAGAZINE

686 SIXTEENTH STREET, N. W.
WASHINGTON, D. C. 20006

EDITORIAL OFFICES
202-293-4300

16 November 1971

Dr. Pridi Banomyong
173 Avenue Aristide Briand
Antony, France

Dear Dr. Pridi:

It was a great pleasure to meet with you at your home during my recent visit to France. I certainly appreciate the opportunity to discuss with you your experiences, world view and the possibility of publishing them in LIFE Magazine.

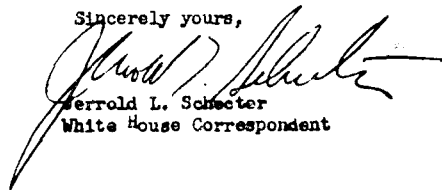
I was fascinated to see the outline and beginning work for your biography and look forward to your completion of this important, historic work.

I have discussed with Mr. Milton Orshesky, LIFE Magazine's Paris Bureau Chief, our conversation and he will contact you.

As a longtime student of Thailand and your efforts to bring peace and progress to your country I found our meeting most stimulating and hope that we can continue meeting from time to time.

Thank you for your kind hospitality.

Sincerely yours,

Herold L. Schecter
White House Correspondent

คำแปลจดหมายของผู้สื่อข่าวทำเนียบขาว

๑๖ พฤศจิกายน ๑๙๗๑

ดร. ปรีดี พนมยงค์

๑๗๓ ถนนอารีสตรีต บรีอองด์

อองโตน์, ฝรั่งเศส

ดร. ปรีดี ทรัก

เป็นความยินดีอย่างยิ่งในการพบท่านที่บ้านของท่านระหว่างการมาเยือนฝรั่งเศสเมื่อเร็วๆ นี้ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้ารู้สึกคุณค่าอย่างแน่นอนต่อโอกาสที่ได้เจรจากับท่านถึงประสบการณ์ของท่าน, ทัศนคติต่อสถานการณ์ของโลกและความเป็นไปได้ที่จะโฆษณาเรื่องเหล่านั้นในนิตยสาร “ไลฟ์”

ข้าพเจ้าพึงพอใจที่ได้เห็นแนวทาง และการเริ่มต้นงานเกี่ยวกับชีวประวัติของท่าน และใครจะได้เห็นความสำเร็จบริบูรณ์แห่งงานอันเป็นประวัติศาสตร์สำคัญ

ข้าพเจ้าได้สนทนากับ มร. มิลตัน ออร์เซฟสกี, หัวหน้าสำนักงานปารีสแห่งนิตยสาร “ไลฟ์” ถึงการสนทนาของเรา และเขาจะติดต่อกับท่าน

ในฐานะนักศึกษาเรื่องประเทศไทยมาช้านาน และความพยายาม
ของท่านที่จะนำเสนอรูปภาพและความเจริญก้าวหน้าสู่ประเทศของท่าน
ข้าพเจ้าเห็นว่าการพบปะระหว่างเราเป็นการบำรุงใจอย่างยิ่ง และหวังว่า
เราจะดำเนินต่อไปในการพบปะกันบางครั้งบางคราว

ขอใบใจการต้อนรับโอบอ้อมอารีของท่าน

ผู้ขอสัตย์ของท่าน,

(ลงนาม) **เจอร์โรลด์ แอล. เชคเตอร์**

ผู้สื่อข่าวทำเนียบขาว

การพิมพ์เรื่องเกี่ยวกับข้าพเจ้าในประเทศไทยไม่ราบรื่น แม้จะเป็นเรื่องที่ผู้จัดพิมพ์ได้ระวางเป็นอย่างดีแล้วก็ไม่ผิดกฎหมายบ้านเมืองหรือเป็นเรื่องที่หนังสือพิมพ์และนิตยสารเกือบทั่วโลกได้กระจายข่าวแล้วเมื่อข้าพเจ้าแรกถึงปารีสซึ่งหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยหลายฉบับก็อยากเสนอข่าวนี้ให้ผู้อ่านทราบ แต่ก็ถูก “กระซิบบ” มิให้ลงข่าว ต่อมาบางฉบับส่งผู้แทนมาสัมภาษณ์ข้าพเจ้าแล้วนำข้อความไปลงพิมพ์เพียงแต่ว่าข้าพเจ้าอายุเท่าใด สุขภาพเป็นอย่างไร อยู่บ้านชนิดไหน ข้าพเจ้าจะกลับเมืองไทยหรือไม่ซึ่งข้าพเจ้าตอบว่า จุดหมายปลายทางนั้นข้าพเจ้ากลับเมืองไทย แต่ระหว่างนี้ยังไม่กลับ ข้าพเจ้าก็ได้รับข่าวว่าหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นถูก “กระซิบบ” ว่าอย่าลงพิมพ์ต่อไปให้เกินกว่าที่ได้ลงพิมพ์แล้ว ส่วนนายสุพจน์ ด้านตระกูล ที่เสียดภัยรวบรวมเรื่องเกี่ยวกับข้าพเจ้าโดยคัดสำเนาเอกสารทางการมาลงพิมพ์ไว้หลายตอนที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในคำสอนกฎหมายปกครองที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ เกิดเหตุพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ (รัชกาลที่ ๖) ไว้ และ คำกราบบังคมทูลขอพระราชทานอภัยโทษพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ (รัชกาลที่ ๗) และพระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้มีพระราชกระแสรับสั่งพระราชทานอภัยโทษให้พร้อมทั้งได้พระราชทานพรด้วยนั้นนักดี และมีสุนทรพจน์ของข้าพเจ้าซึ่งแสดงในสภาผู้แทนราษฎร

เทิดทูนพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ กิติ ทราบว่านายสุพจน์ ด้าน-
ตระกูล ถูกเรียกตัวไป “ กระซิบ ” ว่า ได้ข่าวว่านายสุพจน์ฯ จะเขียน
หนังสือเทิดทูน นายปรีดี พนมยงค์ อันเป็นการทำให้ราชบัลลังก์
สะเทือน และทำให้นักศึกษาต่อต้าน “ คณะปฏิวัติ ” จึงขอให้
นายสุพจน์ฯ ระวังที่จะพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับนายปรีดีฯ อีกต่อไป
มิฉะนั้นก็ต้องถูกจับกุม ทว่าพเจ้าใช้คำว่า “ กระซิบ ” นั้น เพราะ
ไม่มีคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษร หรือคนกระซิบเพียงอ่านกระดาด
แผ่นหนึ่งอ้างว่าเป็นคำสั่งลับแล้วก็เก็บคำสั่งนั้นไว้โดยไม่มอบสำเนา
ให้ผู้ถูกกระซิบ

วิธีกระซิบนั้นเป็นวิธีเบากว่าวิธีที่บางสมัยสร้างพยานเท็จและ
ผู้พิพากษาที่ไม่ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรมเชื่อพยานเท็จหรือแสร้งว่าเชื่อ
ตัดสินประหารชีวิตผู้บริสุทธิ์ อันทำให้เสื่อมเสียแก่สถาบันยุติธรรม
ของชาติ จึงเป็นการเลวร้ายยิ่งกว่าวิธี “ กระซิบ ” ถ้าหากในสมัย
ก่อนเจรจาสัญญากับนานาประเทศเพื่อให้เลิกสิทธิพิเศษในทางศาลมี
เรื่องเลวร้ายเกี่ยวกับการทรมานผู้พิพากษาที่เคยเรียนตามหลักสูตรสมัยเก่า
รู้หลักอินทภาษในกฎหมาย ๒ เล่ม คือให้ผู้พิพากษาตั้งอยู่โดยปราศจาก
อคติ ๔ ประการ อันได้แก่ ฉันทา โทสา ภัยา โมหา แต่ผู้พิพากษา
ชุดเก่าที่แม้บางคนจะเคยบวชเรียนและสวดมนต์วันหนึ่งร่วม ๑ ชั่วโมง
ก็ยังไม่นำพาต่ออคติธรรมดังกล่าวแล้ว ก็ไม่มีใครที่จะสามารถเจรจาขอ
แก้สนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับนานาประเทศได้ แม้จะจ้างบุตรเขย
ประธานาธิบดีอเมริกันทุกคนมาช่วยเจรจา ผู้เหล่านั้นก็จะเบนหน้าไป

ตาม ๆ กัน อย่างไรก็ตาม เรื่องเลวร้ายในสมัยนั้นกมการเปิดโปงในหนังสือฝรั่งหลายคนเขียนไว้แล้ว แม้จะมีบุรุษผู้มั่งคั่งเป็นทนายได้อาสาเข้าร่วมกับผู้เสียดภัยชาวออสเตรเลียคนหนึ่งที่เคยทำงานหนังสือพิมพ์อเมริกันที่กรุงโรมเพื่อจะใส่ร้ายผู้บริสุทธิ์ให้หนักยิ่งขึ้น แต่เมื่อชาวออสเตรเลียคนนั้นได้สดขานมาและเกิดมหัศจรรย์โศกประชันก็ไม่ยอมที่จะร่วมมือต่อไปในการทำ สกปรกจิตใจตาม สันข้างที่ พวกเหล่านั้นเสนอให้ด้วยราคาแพง ครั้นแล้วเขาก็ได้เล่าให้เพื่อนฝรั่งรุ่นมาถึงหูข้าพเจ้า ทำให้ข้าพเจ้ามีความสังเวชพวกเลวร้ายนั้นเป็นอย่างยิ่ง

—๘—

ข้าพเจ้ากล่าวแล้วว่าวิธี “ กระชิบ ” เบากว่าวิธีเลวร้ายของบุคคลบางจำพวกในบางสมัย แต่ก็ไม่เห็นด้วยในเนื้อหาของการ “ กระชิบ ” ที่องราชบัลลังก์ เพราะข้าพเจ้าได้ตามข่าวราชการผู้ใหญ่ซึ่งเป็นชั้นนายพลและนายพลตำรวจบางคนที่มาเยี่ยมข้าพเจ้าเป็นที่เปิดเผยแล้วได้ความว่าผู้ใหญ่ทางทหารและพลเรือนมิได้สั่งให้ตำรวจสันติบาลหรือตำรวจเอกสารหนังสือพิมพ์ทำการกระชิบเช่นนั้นเลยและมีได้บังอาจอ้างราชบัลลังก์ ดังที่ชนผู้น้อยทำไปเองเพื่อเสนอเอาความชอบ นายพลตำรวจตรีสง่า กิตติขจร อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศซึ่งเป็นผู้ส่งเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีสให้ออกหนังสือเดินทางไทยแก่ข้าพเจ้านั้นได้นำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระ-

เจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันถึงการที่นายพลตำรวจผู้หนึ่งได้ส่งการไปแล้วก็ได้มีพระราชกระแสรับสั่งว่า “ดีแล้ว”

ภายหลังที่ข่าวการมาปารีสของข้าพเจ้าผู้ถึงนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์หลายคนซึ่งเรียกร้องให้ทางการเชิญข้าพเจ้ากลับประเทศไทย อาจารย์ผู้หนึ่งทำหน้าที่ศึกษาว่าทำการเป็นที่ “สะท้อนพระราชหฤทัย” ดำรวจสันติบาลและเอกสารหนังสือพิมพ์ก็พลอยยื่นมือเข้ามาด้วย ข้าพเจ้าต้องขบใจ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่แม่ขณะนั้นกำลังเป็นความอยู่กับข้าพเจ้าที่เขียนข้อความลงในสยามรัฐเตือนพวกท้องถิ่นว่ารู้พระราชหฤทัยดีกว่า ม.ร.ว. คึกฤทธิ์เองนั้นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรงความเป็นธรรมต่อพสกนิกรถ้วนหน้า คำเตือนทำนองนี้เคยมีมาแล้วในประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสที่ผู้จงรักภักดีอย่างแท้จริงในระบบราชาธิปไตยได้เตือนพวกที่ภาษาฝรั่งเศสเรียกว่า “ULTRA ROYALIST” ซึ่งมีคำอธิบายว่าพวกที่อ้างเป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์พระราชบิดาเอง ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสปรากฏว่าระหว่างเวลา ๕๐ ปี นับตั้งแต่การปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศสเมื่อ ค.ศ. ๑๗๘๙ ถึง ค.ศ. ๑๘๗๐ นั้น ราชวงศ์บูร์บองได้กลับมาครองราชย์หลายครั้ง ต่อมาเมื่อ ค.ศ. ๑๘๗๐ โนโปเลียนที่ ๓ แห่งราชวงศ์โบนาปาร์ตได้สละราชสมบัติเนื่องจากแพ้เยอรมัน ฝ่ายเจ้าสมบัติเมื่อได้ปราบปรามขบวนการสหการปารีสสำเร็จแล้ว ก็ได้จัดให้มระบบรัฐสภาเพื่อลงมติว่าฝรั่งเศสจะปกครองโดยระบบสาธารณรัฐหรือระบบราชาธิปไตยโดยอัญเชิญรัชทายาทแห่งราชวงศ์บูร์บองขึ้นครองราชย์ เสียงราษฎรส่วนมากที่พ้นจากการ

ปราบปรามขณะนั้นปรารภตามวิธหลังนี้ แต่ฝ่ายพวกที่ทำตนเป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์พระราชาธิบดีนั้นได้อ้างพระราชหฤทัยรัชทายาทที่จะได้รับอัญเชิญขึ้นครองราชย์ และเรียกร้องเกินเลยไปแม้เรื่องธงชาติก็จะให้เปลี่ยนจากธงสามสีมาใช้ธงขาวประกอบด้วยรูปดอกไม้สามแฉก (คล้ายดอกบัวดิน) ที่เรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า “FLEURS DE LIS” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์เฉพาะราชวงศ์บูร์บอง (ปัจจุบันนี้บางคนก็อ้างว่าจงรักภักดีต่อพระราชวงศ์จักรีเมื่อได้ผ่านไปตามถนนราชปายลึกกรุงปารีสเห็นมีการเขียนเป็นประจำตามกำแพงบริเวณนั้นด้วยรูปดอกไม้ชนิดนี้พร้อมด้วยคำขวัญว่า “VIVE LE ROI” แปลว่า ขอให้พระราชาธิบดีจงเจริญ อันเป็นคำเรียกร้องของผู้นิยมราชวงศ์บูร์บอง ไม่ใช่ราชวงศ์โมนาปารีส บางคนก็เข้าใจผิดคิดว่ารูปดอกไม้ชนิดนี้เป็นเครื่องหมายของระบบราชาธิปไตยทั่วไป จึงพลอยถือเอารูปดอกไม้ชนิดนี้เป็นสัญลักษณ์แห่งราชาธิปไตยของไทยด้วยโดยไม่ว่ากันว่าพระราชวงศ์จักรีมีเครื่องหมายเป็นรูปจักรกัปปัตร์ เรื่องจึงจะกลายเป็นว่าบางคนก็อ้างว่าจงรักภักดีต่อพระราชวงศ์จักรีแต่ไปถือเครื่องหมายสำหรับสักการะบูชาราชวงศ์บูร์บอง) ก่อนที่รัฐสภาฝรั่งเศสจะลงมติดังกล่าวแล้ว สมเด็จพระเจ้าแห่งมาจองตา (DUC DE MAGENTA) ได้มีรับสั่งเตือนผู้ที่ทำตนเป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์พระราชาธิบดีและอ้างว่ารู้พระราชหฤทัยต่าง ๆ นั้นว่าถ้าพวกนั้นต้องการจะเอาธงขาวมีรูปดอกไม้ชนิดนี้มาใช้แทนธงสามสีแล้ว ทหารบนยาวก็จะเดินแถวไปตามลำพังโดยปราศจากธงประจำกอง แต่พวกนั้นก็หวั่นใจไม่ยอมฟังคำแนะนำของสมเด็จพระเจ้า จึงเป็นเหตุ

ให้เสียงในรัฐสภาที่เดิมส่วนมากปรารถนาสถาปนาราชวงศ์บูร์บองขึ้นมาอีกนั้นต้องลดน้อยลงไป แม้กระนั้นเมื่อถึงเวลาลงมติฝ่ายที่นิยมสาธารณรัฐชนะเพียง ๑ เสียงเท่านั้น

ถ้าหากผู้ทำตนเป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์พระราชาธิบดีไม่รอดอ้างเอาเดืนของตนแล้ว ราชนวงศ์บูร์บองก็จะได้กลับขึ้นครองราชย์อีกตั้งนั้น พวกที่เป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์พระราชาธิบดีจึงมีเพียงแต่เป็นพวกที่ทำให้ราชบัลลังก์ฝรั่งเศสต้องสะเทือนเท่านั้น หากยังทำให้ราชบัลลังก์แห่งราชวงศ์บูร์บองสลายไปตั้งแต่ครั้งกระนั้นจนถึงปัจจุบันนี้

—๕—

พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล ได้เสด็จมาเยี่ยมข้าพเจ้าที่บ้านพักชานกรุงปารีส ท่านพระองค์นั้นเป็นประมุขพระราชวงศ์อันดับรองจากสมเด็จพระเจ้าชาวลองกรณ ก่อนที่ท่านเสด็จมาเยี่ยมข้าพเจ้าและเสด็จกลับกรุงเทพฯ แล้วก็คิด พระองค์ได้เข้าเฝ้ากราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงทราบ

ต่อมาเมื่อปลายเดือนมีนาคมปีหนึ่ง หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศรภา เทวกุลที่ได้ทรงรับใช้ใกล้ชิดสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าตั้งแต่ท่านหญิงมีพระชันษา ๗ พรรษาจนกระทั่งสมเด็จพระองค์นั้นสวรรคต ได้นำหนังสือ "สมเด็จพระศรีสวรินทิรา" มาประทานข้าพเจ้า ๑ เล่ม ในหนังสือเล่มนั้นมีตอนหนึ่งที่ท่านหญิงได้ประทานเล่าเรื่องไว้เกี่ยวกับข้าพเจ้าและเสวีไทยบางคนทถวายความปลอดภัยแก่สมเด็จพระองค์

นั้นและพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์ระหว่างสงครามครั้งที่แล้ว
ท่านหญิงฯ กล่าวไว้ในคำนำหนังสือเล่มนั้นว่าก่อนที่จะทรงเล่าให้ผู้จัด
พิมพ์นำไปลงพิมพ์นั้น ท่านหญิงฯ ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน มีพระราชกระแสรับสั่งว่า “ถ้าเป็นความจริง
ก็เล่าได้” ท่านหญิงฯ จึงเขียนในท้ายคำนำว่า “ยึดถือตามพระราชกระแส
แต่คำรับสั่งนั้น ถ้าเป็นความจริงที่ข้าพเจ้าได้ยินกับหู เห็นด้วยลูกนัยน์ตา ก็จะไม่
ให้คุณสมภพ (ผู้จัดทำหนังสือเล่มนั้น) ฟัง เพื่อช่วยคุณสมภพให้เขียนเรื่อง
ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น”

ข้าพเจ้าเห็นว่าหนังสือเล่มนั้นก็ได้ตีพิมพ์จน ๒ ครั้งแล้ว ก็ยังไม่
มีผู้ใดที่จะทำการ “กระซิบ” แก่ท่านหญิงฯ หรือแก่คุณสมภพเหมือน
ดังที่บุคคลซึ่งมีสภาพประจวบจุกกักถูกกาถูก “กระซิบ” พร้อมด้วย
การคาดโทษว่าถ้าฝ่าฝืน “การกระซิบ” ก็จะต้องถูกจับ

—๖—

ส่วนการ “กระซิบ” จะมาจากทางผู้ใหญ่ฝ่ายทหารหรือไม่นั้น
ข้าพเจ้าได้ทราบจากผู้ทเอบเอกสารทางการอเมริกันที่เปิดเผยแล้วเกี่ยว
กับขบวนการเสรีไทยซึ่งเป็นธรรมดาย่อมมีชื่อข้าพเจ้าเกี่ยวของอยู่
ด้วยไปลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์บางฉบับ อาทิ “สยามใหม่” ซึ่งได้รับความ
นิยมนิยมจากผู้สนใจพอสมควร ต่อมาข้าพเจ้าได้ทราบข่าวว่าหนังสือ
พิมพ์นั้นได้ถูก “กระซิบ” อ้างว่าทางทหารไม่พอใจ จึงมีผู้ไปถาม

พล. อ.อ. ทวี จุลทรัพย์ เสนาธิการทหารว่าไม่ความจริงตามคำกระซิบ หรือไม่ พล. อ.อ. ทวี จุลทรัพย์ ตอบว่าคนกระซิบนั้น “ บล๊ะ ”

ส่วนทางจอมพลถนอม กิตติขจร นั้น ข้าพเจ้าได้ทราบจากข้าราชการผู้ใหญ่ทางทหารและพลเรือนอีกหลายคนรวมทั้งขนาดชั้นนายพลขึ้นไปด้วยว่าจอมพลถนอม กิตติขจร มิได้ใช้ใครให้ไปกระซิบหรืออ้างองค์พระมหากษัตริย์ดังที่ผู้กระซิบได้ทำไปเองโดยลำพัง

ส่วนทางพล. อ. ประภาส จารุเสถียร ข้าพเจ้าได้รับทราบจากนายทหารชั้นนายพลและผู้ใกล้ชิดหลายคนยืนยันว่า พล. อ. ประภาส จารุเสถียร มิได้ใช้ใครให้ไป “ กระซิบ ” ดังกล่าวแล้วเลย ยิ่งกว่านั้นผู้มาเยี่ยมหลายคนยังได้เล่าว่าก่อนที่จะเดินทางจากกรุงเทพฯ ได้เคยแจ้งให้ พล. อ. ประภาสฯ หรือผู้ใกล้ชิดรู้ไว้ก่อนแล้ว ซึ่งท่านผู้นั้นได้เคยพูดหลายครั้งว่า “ เวลานี้เป็นแพ้นถ้าใครมาปรีศแล้ว ต้องมาพบนายปรีดี ”

—๗—

เมื่อข้าพเจ้าได้ทราบความจากพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์และนายพลกับนายพลตำรวจหลายคนดังกล่าวในข้อก่อน ๆ นั้นแล้ว ข้าพเจ้าจึงเสาะหาว่าการจ้องลางจ้องผลาญข้าพเจ้าไม่รู้อุปสรรคนั้นจะมาจากทางใด จึงเกิดความสงสัยว่าองค์การ ซี. ไอ. เอ. ของอเมริกันปัจจุบันนี้ ได้จ่ายเงินมหาศาลให้สายลับในเมืองไทยร่ำรวยด้วยวิหาคินจากการปล้นผู้บริสุทธิ์และล้างประวัติศาสตร์ของชาติไทยนั้นจะมีส่วน

อย่างไม่บังในการกลั่นแกล้งข้าพเจ้า ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงขอให้อดีต
 ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศอเมริกันช่วยฟังดูว่าข้อสงสัยของ
 ข้าพเจ้าจะมีมูลประการใด อดีตข้าราชการอเมริกันได้ยืนยันว่าเขามีได้
 มีส่วนช่วยในการยุบส่งเสริมให้มีผู้จงล้างจ้องผลาญข้าพเจ้าเลย เขา
 ได้นำสำเนาเอกสารทางการอเมริกันมาให้ข้าพเจ้าว่า ประธานาธิบดีรูส-
 เวลท์ได้ประเมินคุณค่าข้าพเจ้าไว้สูงจนถึงกับท่านสั่งให้กระทรวงการ
 ต่างประเทศอเมริกันทำบันทึกให้ท่านนำไปเพื่อใช้ในการเจรจากับ มร.-
 เซอร์ซิล (ต่อมาเป็นเซอร์) นายกรัฐมนตรีอังกฤษและจอมพลสตาลิน
 นายกรัฐมนตรีโซเวียต ที่เมือง “ยาลตา” (YALTA) เกี่ยวกับ
 อนาคตของประเทศไทย มีข้อความที่เกี่ยวกับข้าพเจ้าไว้ตอนหนึ่งดังนี้

WASHINGTON, January 13, 1945.

MEMORANDUM FOR THE PRESIDENT

(for possible use in discussion with Mr.
Churchill and Marshal Stalin)

Subject: Future Status of Thailand.

British policies towards Thailand are divergent from ours. The British regard Thailand as an enemy and it is their view:

The history of European pressure on Thailand and of European acquisition of territory in Southeast Asia is vivid in Asiatic memories. This Government cannot afford to share responsibility in any way for a continuance towards Thailand of prewar imperialism in any guise.

Within Thailand, the administration which first yielded to Japan and which was notoriously collaborationist has been replaced by an administration largely controlled by Pradist, present Regent, most respected of Thai leaders and opponent of Japan from the first. American contact has been established with Pradist who is actively aiding Allied intelligence work and who has expressed his desire that Thailand enter the war against Japan and that the Thai army fight by the side of the Allies.

It is the view of the Department that an effort should be made to persuade the British to alter their plans so that they are not inconsistent with our own. It is believed that if Thailand joins in the war against Japan she should be treated as a liberated country and her Government be recognized, at least provisionally. Although there

Attached is a brief memorandum regarding the Regent Pradist

คำแปลบันทึกของกรมกิจการป่าไม้ที่ภาคตะวันตกเฉียงใต้

๘๕๒.๐๑/๑-๑๓๕๕

กรุงวอชิงตัน ๑๓ มกราคม ๒๔๘๘

บันทึกเพื่อประธานาธิบดี

(เพื่ออ้างอิงในการเจรจากับ มร. เซอร์ซิลล์ และจอมพลสตาลิน)

เรื่อง ฐานะอนาคตของประเทศไทย

นโยบายของอังกฤษต่อประเทศไทยแตกต่างกับของเรา อังกฤษถือว่าประเทศไทยเป็นศัตรู นั่นเป็นทรศนะของเขา

.....
ประวัติศาสตร์การบีบบังคับของยุโรปต่อประเทศไทย และประวัติศาสตร์ยุโรปในเรื่องการยึดเอาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ย่อมยังอยู่ในความทรงจำอย่างกระจ่างแจ้งของชาวเอเชีย รัฐบาลนี้ไม่สามารถมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบไม่ว่าวิธีไหนที่จะสืบเนื่องนโยบายจักรวรรดินิยมสมัยก่อนสงครามแก่ประเทศไทยไม่ว่าจะปรากฏในรูปลักษณะใดก็ตาม

✓ ภายในประเทศไทยนั้น องค์การปกครองที่เริ่มแรกได้ยอมจำนนซึ่งเป็นผู้ร่วมมือ (กับญี่ปุ่น) อย่างเปิดเผยนั้นได้เข้าแทนที่โดยองค์การปกครอง (รัฐบาลนายควงฯ) ที่ส่วนใหญ่อยู่ในความควบคุมของประติษฐฯ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ปัจจุบัน เป็นผู้ซึ่งได้รับ

ความนับถือมากที่สุด
ในบรรดาผู้นำไทย และได้เป็นผู้ต่อต้านญี่ปุ่น
ตั้งแต่เริ่มแรก การติดต่อของฝ่ายอเมริกันได้สถาปนาขึ้นกับประดิษฐ์
ผู้ซึ่งให้ความช่วยเหลืออย่างจริงใจแก่งานลับของสัมพันธมิตร และเป็น
ผู้ซึ่งได้แสดงความปรารถนาให้ประเทศไทยเข้าสงครามต่อสู้กับญี่ปุ่น
และประสงค์ให้กองทัพไทยรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับฝ่ายสัมพันธมิตร

.....

บันทึกส่งเขปเกี่ยวกับผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประดิษฐ์ฯ นั้น ได้
แนบมา ๗ หน้าด้วย

(ข้าพเจ้าไม่ขอแปลบันทึกส่งเขปนี้ เพราะจะเป็นการสละตัวตนเอง
มากเกินไป)

อดีตข้าราชการอเมริกันผู้นั้นได้กล่าวว่าผู้ของล้างจองผลาญข้าพเจ้า
นั้นก็ร้ายมากแล้ว ไม่น่าจะล้างประวัติศาสตร์แห่งชาติตนเองเพราะ
เรื่องเกี่ยวกับข้าพเจ้านั้นคนในสหรัฐอเมริกาและในยุโรปเอเซียก็เขียน
ไว้จากหลักฐานที่เชื่อถือได้ซึ่งพวกทของล้างจองผลาญข้าพเจ้าไม่อาจ
มาลบล้างได้ ไม่ช้าก็เร็วราษฎรไทยก็จะได้อ่านความจริง อเมริกันผู้นั้น
จึงนำเอกสารทางการอเมริกันมาให้ข้าพเจ้าอีกฉบับหนึ่ง มีความตอนท
เกี่ยวกับประเทศไทยและข้าพเจ้าดังต่อไปนี้

๑๕ ✓

THAILAND

INTEREST OF THE UNITED STATES IN QUESTION OF RECOGNIZING A FREE THAI MOVEMENT

892.01/32

*The Secretary of State to the Deputy Director of the Office of
Strategic Services (Goodfellow)*

Washington, August 26, 1943.

My Dear Colonel Goodfellow: In reply to your oral inquiry of August 4 relating to possible American operations conducted in connection with a Free Thai Movement, the position of the Department of State is as follows:

The Government of the United States looks forward to the reestablishment of Thailand's independence as quickly as possible. Available information indicates that there remain in the present Thai Government a number of officials who opposed the capitulation of that Government to Japanese pressure. It is understood that Luang Pradist Manudharm (known also as Nai Pridi Bhanomyong), a member of the Council of Regents, is one of these officials and that he has participated prominently in a secret movement which aims to restore the Government as it was constituted prior to the Japanese invasion.

In the light of this understanding Luang Pradist Manudharm is presumed by the Government of the United States to represent a continuity in the Government of Thailand as it was constituted prior to the defection of the Thai Prime Minister * to the Japanese at the time of the Japanese invasion and to be one of the outstanding leaders in the movement for Thai independence. Accordingly, until this Government has indications to the contrary from the Thai people, it feels warranted, without in any way committing itself in respect to the future, in regarding Luang Pradist as one of the leading representatives in Thailand of the Thai nation.

(Signed) Cordell Hull

---

*
Field Marshal Laung Pibul Songgram

คำแปลจดหมาย ร.ม.ต. ว่าการต่างประเทศอเมริกัน
ถึงรองผู้อำนวยการสำนักงานบริการยุทธศาสตร์

ประเทศไทย

ความสนใจของสหรัฐอเมริกาในปัญหาการรับรอง
ขบวนการเสรีไทย

ที่ ๘๕๒.๐๑/๓๒

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ถึง รองผู้อำนวยการ
สำนักงานบริการยุทธศาสตร์ (กูดเฟลโลว์)

วอชิงตัน, ๒๖ สิงหาคม ๑๙๕๓

พันเอกกูดเฟลโลว์ ที่รัก ในการแถลงตอบข้อถามของท่านด้วย
วาจาเมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม เกี่ยวกับปฏิบัติการอันพึงเป็นไปได้ของฝ่าย
อเมริกันเกี่ยวพันกับขบวนการเสรีไทยนั้น

ท่าทีของกระทรวงการต่างประเทศเป็นดังต่อไปนี้.....

รัฐบาลสหรัฐอเมริกาปรารถนาอย่างเร้าร้อนไว้ล่วงหน้าถึงการที่จะ
ฟื้นฟูสภาพนาเอกราช ของประเทศไทยโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้
จากข่าวสารต่าง ๆ ที่ได้รับแสดงให้เห็นว่า แม้ในรัฐบาลไทยปัจจุบัน
ก็ยังมีข้าราชการไทยส่วนหนึ่งที่คัดค้านการยอมจำนนของรัฐบาลนั้นต่อ
การกดขี่ของฝ่ายญี่ปุ่น เป็นที่เข้าใจว่าในบรรดาข้าราชการดังกล่าวนี้
มีหลวงประดิษฐมนูธรรม (หรือที่รู้จักกันในนามนายปรีดี พนมยงค์)

สมาชิกคนหนึ่ง ในขณะที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เป็นคนหนึ่ง
 บรรดาข้าราชการเหล่านั้น และมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในขบวนการลับที่
 ประสงค์^{๔๕} ฟื้นฟูสถาปนารัฐบาลเหมือนดังที่เคยเป็นอยู่ก่อนหน้าการบุก
 ทัพ^{๔๖} ของญี่ปุ่น

ด้วยความเข้าใจอันกระฉ่งแจ่มแจ้งเช่นนี้ รัฐบาลสหรัฐอเมริกา
 จึงยอมรับนับถือหลวงประดิษฐมนูธรรมว่าเป็นตัวแทนแห่งการสืบต่อ
 ของรัฐบาลแห่งประเทศไทยตามที่ เป็นอยู่ก่อนที่นายกรัฐมนตรีไทย
 (จอมพล ป. พิบูลสงคราม) จะปลัดถิ่นไปเข้ากับฝ่ายญี่ปุ่นในตอน
 ที่ญี่ปุ่นบุกกรุกและยอมรับนับถือว่าเขา (หลวงประดิษฐมนูธรรม) เป็น
 ผู้นำคนสำคัญยิ่งในขบวนการเพื่อเอกราชของไทยด้วยเหตุนี้ทราบเท่าที่
 รัฐบาลนี้ (สหรัฐอเมริกา) มิได้รับการแสดงตรงข้ามจากประชาชนไทย
 จึงเป็นที่เชื่อได้อย่างหนักแน่น, โดยไม่ผูกมัดอนาคตในการถือว่า
 หลวงประดิษฐ์เป็นผู้นำของบรรดาผู้แทนแห่งชาติไทยในประเทศไทย

(ลงนาม) คอร์เทล ฮัลล์

ในการสมนาคุณญาติมิตรที่กรุณาช่วยการบำเพ็ญกุศลในวันคล้ายวันเกิดข้าพเจ้าที่มายุครบ ๗๒ ปีบริบูรณ์นั้น เดิมไม่อยากจะให้ญาติมิตรที่รับจะช่วยพิมพ์หนังสือต้องเดือดร้อนโดยข้าพเจ้าจะพิมพ์หนังสือปทานุกรมพจนานาถที่เคยพิมพ์ครั้งหนึ่งในงานพระราชทานเพลิงศพมารดาข้าพเจ้าระหว่างสงครามซึ่งถ้าจะพิมพ์อีกก็คงจะไม่ถูกกระชับ จึงได้ให้ญาติมิตรเสาะหาต้นฉบับซึ่งสูญหาย แม้แต่ที่หอสมุดแห่งชาติก็ไม่มี เผอิญท่านผู้หนึ่งได้รักษาไว้อย่างดีด้วยความห่วงเหนนั้นได้กรุณาให้ขยี้มา แต่ในการพิมพ์ครั้งนั้นต้องใช้อักษรวิธีที่จอมพล ป. ได้สั่งให้เลิกอักษรที่ซ้ำกันและเขียนยากเช่น ฉ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ญ ศ ษ พ ฯลฯ ได้วามหาเบื่องตรงที่จะพิมพ์ตามอักษรวิธีที่ถูกต้อง ซึ่งจะใช้เวลาอีกนาน ไม่ทันเวลาที่พิมพ์ให้ทันงาน และให้ลูกข้าพเจ้าที่ปารีส ๓ คนช่วยกันจัดเรียบเรียง “ศัพท์ปทานุกรม” คือลำดับคำตามเสียงท้ายเพื่อผู้ที่มิไว้จะได้ค้นหาคำสัมผัสในการแต่งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ได้สะดวกขึ้น แต่ก็จัดทำไม่เสร็จทันงาน

แต่เมื่อเห็นว่าหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศรภา เทวกุล ก็ได้ประทานเล่าไว้ในหนังสือที่อ้างข้างต้นซึ่งได้รับพระบรมราชานุญาตว่า “ถ้าเป็นจริงก็เล่าได้” นั้นแล้ว ก็ทำให้ข้าพเจ้ามีกำลังใจจัดทำหนังสือให้ชื่อว่า “บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒” โดยถือวิสาสะที่ท่านหญิงมีพระเมตตาฉันนั้น เชิญคำประทาน

เล่าบางตอนในหนังสือเล่มนี้มาลงพิมพ์ไว้เป็นเรื่องประเดิมเริ่มแรก
 ข้าพเจ้าต้องขออภัยท่านหญิงและนายสมภพ จันทรประภา ผู้จัดพิมพ์
 หนังสือเล่มนี้อีก ในการที่ข้าพเจ้าไม่มีเวลาพอที่จะขออนุญาตก่อน
 เพราะจะต้องรวมพิมพ์กับเรื่องอื่นให้ทันงาน และเห็นว่าเป็นเรื่องที่ทาน
 กล่าวเกี่ยวกับข้าพเจ้าจึงยอมเป็นเรื่องที่ข้าพเจ้านำมาลงพิมพ์ได้ ฉะนั้น
 ขอท่านทั้งสองอย่าถือว่าข้าพเจ้าละเมิดลิขสิทธิ์เลย ต่อไปก็มีเรื่องของ
 นายป้วย อิงภากรณ์ “พระบรมวงศานุวงศ์ กับขบวนการเสรีไทย”
 ฉบับภาษาไทยซึ่งนำลงพิมพ์ในนิตยสารภาษาไทยบางฉบับทั้งในประเทศ
 ไทยและในสหรัฐอเมริกา (ฉบับภาษาอังกฤษได้ลงพิมพ์ในนิตย-
 สารบางฉบับในสหรัฐอเมริกา) ผู้เขียนก็ได้ขออนุญาตให้พิมพ์ผนวกใน
 หนังสือความทรงจำของข้าพเจ้าแล้ว ในส่วนข้าพเจ้าก็จะได้นำบางเรื่อง
 ที่เกี่ยวกับความเป็นไปบางประการ ภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทน
 พระองค์ซึ่งผู้อยู่ภายนอกอาจยังไม่ทราบ หรือทราบบ้างก็เป็นข่าวลือ
 ทอดๆ กันมา

หวังว่าหนังสือเล่มนี้พอจะพิมพ์ออกได้ราบรื่นในประเทศไทยบ้าง
 แต่ถ่าเกิดการกระชับขึ้นมา เพื่อนชาวต่างประเทศก็ได้พิจารณาว่าจะ
 ช่วยพิมพ์ให้ในต่างประเทศ แล้วข้าพเจ้าจึงจะส่งไปสมนาคุณในโอกาส
 ที่สามารถส่งได้

ในโอกาสนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณญาติมิตรที่กรุณาพร้อมบำเพ็ญกุศลในวันคล้ายวันเกิดของข้าพเจ้าที่มีอายุครบ ๗๒ ปีบริบูรณ์ และท่านที่ส่งคำอำนวยการและท่านที่ตั้งจิตอำนวยการข้าพเจ้า

ด้วยเดชคุณพระศรีรัตนตรัย และผลานิสงฆ์ที่ท่านทั้งหลายได้เมตตากรุณาข้าพเจ้า จึงคลบ้นดาลให้ท่านทั้งหลายประสบสิริสวัสดิ-
พิพัฒน์มงคล หลุดพ้นจากอุปัทวันตรายทั้งปวงไม่ว่าจะทางตรงหรือทาง
กระซิบ. ขอให้ท่านทั้งหลายซึ่งบรรลุดังกรรมของพระพุทธองค์จงเจริญ
ด้วยจตุรพิธพร คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ขอให้ท่านทั้งหลายได้รับความคุ้มครองตามพระพุทธวจนะอันประเสริฐ คือ

“ ธรรมโม หเว รกฺขติ ธรรมจารี ”

วันที่ ๑๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕

วิมล วัฒน

การถวายความปลอดภัยแด่สมเด็จพระศรีสวรินทิรา

พระพันวัสสา อัยิกาเจ้า และพระบรมวงศานุวงศ์

ในระหว่างสงคราม

(คัดจากคำของหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล บางตอน ในหนังสือ สมเด็จพระศรีสวรินทิราฯ)

“๓ เดือนผ่านไป ลูกกระเบิดลงที่เกาะสีชังและรอบ ๆ เกาะ ก็เกาะสีชังนั้นมิได้อยู่ห่างจากศรีราชาเท่าใดนัก ทำให้ดูน่าพร่นพรึง ท่านผู้ควบคุมขบวนเสด็จจึงนำความเข้ามาทูลบ่ระธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพราะเมื่อสมเด็จพระ... ดัดสินพระทัยประทับอยู่ที่ศรีราชานั้น ประธานผู้สำเร็จราชการคือ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาตรัสสั่งไว้ว่า

“ดีแล้ว ที่จะประทับโรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้า... เพราะที่วังสระปทุมก็ไม่ปลอดภัยเสียแล้ว ถ้ามีเหตุอะไรให้เข้ามาบอกจะจัดการถวายใหม่”

เมื่อประธานผู้สำเร็จฯ ทรงทราบแล้วตรัสว่า “เรื่องนั้นะรออีก ๓ วันค่อยมาฟัง เพราะท่านปรีดีได้บอกไว้ว่า ถ้าถึงคราวจะอพยพสมเด็จพระพันวัสสา ท่านปรีดีจะจัดถวายเอง” .....

ไม่มีใครเข้าใจว่าเหตุใด ดร. ปรีดี ซึ่งเป็นหัวหน้าคนสำคัญในการบ้นทอนอธิปไตยของพระมหากษัตริย์กลับมาขออาสาเป็นธุระในการที่ถวายความปลอดภัยความสะดวกแด่สมเด็จพระอัยิกาเจ้าหลายคนแคลงใจ หลายคนชื่นชม แต่จะแคลงใจหรือชื่นชมก็ตาม

ความปลอดภัยของสมเด็จพระอัยกาเจ้าอยู่เหนือสิ่งใด สำหรับผู้มุ่งหน้า
ที่รับผิดชอบในขบวนเสด็จอพยพ

ในที่สุดสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จจากโรงพยาบาลศิริราชมาประทับที่
โรงพยาบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คงเหลืออยู่แต่พระองค์เจ้าวชิรา
ประทับรักษาพระองค์อยู่ต่อไปเพราะทรงพระประชวร ดร. ปรีดี พนม
ยงค์ มารับเสด็จ และเชิญเสด็จลงประทับในเรือพระที่นั่งประพาส
แสงจันทร์ นำเรือไปจอดที่ถนนบุรีตรงข้ามกับเรือนจำบางขวาง ๑๕ วัน
เพื่อรอการจัดที่ประทับที่อยุธยา ระหว่างที่เสด็จอพยพหลบภัยอยู่น
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชหฤทัยนึกถึงสมเด็จพระราชันต์ดาอยู่เสมอ ได้
ตรัสว่า

“ ดีใจ ดีใจ หลานอยู่เมืองนอกไม่ต้องมาลำบากอย่างนี้ ไม่อย่างนั้น
ฉันคงเอาไม่รอด ท่วงหลาน ”

ที่อยุธยา ดร. ปรีดี และภรรยาได้เข้าเฝ้าแทน กราบทูลซักถาม
ถึงความสะดวกสบายอยู่เป็นเนืองนิจ จนคนที่กลางแกลงอยู่บางคนซัก
จะไม่แน่ใจ เพราะกิริยาพาทในเวลาเข้าเฝ้านั้นเรียบร้อยนักนุ่มนวลนัก
นัยน์ตาก็ไม่มีแววอันควรจะระแวง ครั้งแรกที่เข้าเฝ้า ม.จ. อภัยสุรภา
เทวกุล ผู้ควบคุมกระบวนเสด็จ กราบทูลว่า หลวงประดิษฐ^{*} มาเฝ้า
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่เคยทรงรู้จักหลวงประดิษฐ^{*} มาก่อนเลย หลวงประดิษฐ^{*}
คนเดียวที่ทรงรู้จักคือหลวงประดิษฐ^{**} บาทกา เจ้าของห้างทำรองเท้า
ช่อแห่งหนึ่งในพระนคร เป็นผู้ทรงพระกรุณาในเรื่องเงินทองอยู่เสมอ
จึงตรัสว่า

* หลวงประดิษฐ์มนูธรรม

** เช่งขง

“คือเขาเอาเงินมาใช้ฉันนะ”

“ไม่ใช่เพคะ.....” ม.จ. อภัยศรภา กราบทูล

“ไม่ใช่คนนั้น คนนั้นเขาเป็นผู้แทนพระองค์ พระเจ้าอยู่หัว” กราบ
ทูลแล้วเห็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ยังทรงสงสัยอยู่ก็กราบทูลต่อไปว่า

“สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ยังง้อเพคะ”

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ก็ทรงเข้าพระทัยทันที ทรงมีพระราชปฏิสันฐานด้วย
เป็นอย่างดี

“มาซิ พ่อคุณ ออกสำหมาเยี่ยม”

ตรัสซักถามถึงที่พัก และเมื่อทรงทราบว่าพักอยู่ที่คุ้มขุนแผน ก็
ทรงหันไปทางข้าหลวง ตรัสสั่งว่า

“ดูข้าวปลาไปให้เขากินนะ”

เวลาเย็น ๆ ผู้สำเร็จราชการฯ ก็เชิญเสด็จประทับรถยนต์ประ-
พาสรอบ ๆ เกาะ

“หลานฉันยังเด็กนะ ฝากด้วย”

เป็นกระแสพระราชดำรัสครั้งหนึ่ง ผู้สำเร็จราชการฯ ก็กราบทูล
สนองพระราชประสงค์เป็นอย่างดีด้วยความเคารพ ทำให้ผู้ชนชั้น
ทวดความชนชั้นขมขื่น ผู้ที่กลางแกลงก็เริ่มจะไม่แน่ใจตนเอง

วันหนึ่งทั่วดวงคณปิตร์ จังหวัดอยุธยา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ตรัสว่า

“ฉันจะไปปิดทอง”

ตรัสแล้วเสด็จไปทรงชอทองที่วางขายอยู่ในบริเวณนั้น เมื่อเสด็จ
ไปถึงองค์พระปรากฏว่าทรงปิดไม่ถึง ผู้สำเร็จราชการจึงกราบทูลว่า

“ข้าพระพุทธเจ้าจะไปปิดถวาย”

สมเด็จพระเจ้า... จึงประทานทองให้ไปพร้อมศรีว่า

“เอาไปปิดเถาะ คนที่ทำบุญด้วยกันชาติหน้าก็เป็นญาติกัน”

เล่าต่อกันว่า กระแสพระราชดำริสนั้นทำให้ผู้สำเร็จราชการราชบัลลังก์
มาก พวกที่ชนชั้นกษัตริย์พระปรีชาสามารถในสมเด็จพระเจ้า... ว่าทรง
เปลี่ยนใจคนที่เคยเขียนประกาศประณามพระราชวงศ์ได้อย่างตรงไป
ตรงมา พวกที่เคลือบแคลงอยู่ก็ยังคงเฝ้าต่อต่อไป

ประทับอยู่อยุธยาได้ ๓ เดือน ก็ต้องทรงอพยพใหม่เพราะเกิด
พายุใหญ่พัดเอาหลังคาที่ประทับพัง ต้องเสด็จขึ้นเข้าสู่พระนคร แต่
มิได้ไปประทับที่วังสระปทุม เพราะบริเวณนั้นมีสภาพเป็นตงญุ่น
เสด็จประทับที่พระตำหนักในพระบรมมหาราชวัง

สมเด็จพระเจ้า... ประทับอยู่ในพระบรมมหาราชวังได้ ๖ เดือน ก็ต้องตก
พระทัยอย่างยิ่ง เพราะวันหนึ่งได้มีการทิ้งระเบิดในพระนครครั้งใหญ่
ลูกระเบิดลงที่บางกอกน้อย วัดสุทัศน์ และในพระบรมมหาราชวังลงที่
พระที่นั่งบรมพิมาน และพระที่นั่งพิมานรัตยา อันอยู่ข้างซ้ายของพระ
ตำหนักที่ประทับไม่ไกลนัก ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จึงเชิญเสด็จ
หลบภัยไปประทับอยู่ที่พระราชวังบางปะอิน โดยทอดเรือพระที่นั่งประ
พาสแสงจันทร์ให้เป็นที่ประทับอยู่หน้าพระที่นั่งวโรภาส พระองค์เจ้าพวง
สร้อยสอางค์ประทับที่ตำหนักของสมเด็จพระเจ้า... พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี
ประทับที่ตำหนักพระราชเทวี สมเด็จพระเจ้าพกากรมพระยานริศ... ประทับที่
“เก้าห้อง” พระองค์เจ้าอาทร... ประทับที่ตำหนักพระราชชายา ข้าราชการ
บริพารที่ติดตามเรือนเล็กตำหนักน้อยทั่วทั้งไป ม.จ. พุเพ็ชรมัย ดิศกุล
และ ม.จ. พัฒนายุ ดิศกุล ประทับที่วัดนิเวศธรรมประวัติตรงข้ามพระ

ราชวัง พระราชวังบางปะอินก็กลับคืนสู่สภาพมัจฉาชนบ้าง ผู้สำเร็จราชการนั้นจอดเรือตะวันส่องแสงอยู่ที่หน้า “สภาการราชประยูร” อันเคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าพรมหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร เขตพระราชวังบางปะอินก็เป็นเขตพระราชฐานโดยแท้จริง ผู้ใดจะกล้ากลายเข้าไปไม่ได้ไม่ว่าจะเป็นพลเรือนหรือทหารทั้งไทย, ทญญิบ, พระบารมีของสมเด็จพระเจ้า แต่ครอบครัวบางปะอินเป็นที่รกรกรอยู่มาจนถึงเก้าเดือน

ชาวบ้านในแถบนั้นก็กลับมามีชีวิตชว้นกันมาแต่ หาระไรแสดงถวายให้ทอดพระเนตรเพื่อทรงพระสำราญดังที่บรรพบุรุษเคยปฏิบัติมา ในกาลก่อน บางวันก็มาแข่งเรือถวายให้ทอดพระเนตร บางวันก็มาเล่นเพลงเรือถวายให้ทรงฟัง บางคืนก็มาร้องถวาย เพราะการร้องในสมัยนั้นแพร่หลายมาก ทางราชการเองก็ให้หยุดวันพุธครึ่งวัน เพื่อข้าราชการได้หัดร้องกัน สมเด็จพระเจ้าพรมหาวชิรุณหิศ เสด็จฯ แก่เขาเหล่านั้น ของเหล่านั้นในระหว่างสงครามแพงมากที่สุด แต่ผู้สำเร็จราชการจัดหามาถวายจาก “อ.จ.ส.” คือร้านค้าของทางราชการในราคาถูก

เช่น ๆ ก็เสด็จขึ้นทรงไครเกทสนามหน้าพระที่นั่งวิโรภาส และก็เช่นเคย ทรงรำลึกถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตรัสว่า

“ฉันเคยเล่นไครเกทกับพระพุทธเจ้าหลวงที่สนามข้างใน นี่ไม่มีไครจะเล่นกับฉันได้ ตายกันเสียหมด”

ผู้สำเร็จราชการก็หมั้นเผ่าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่เสมอ จนเจ้านายที่ตามเสด็จที่เคยไม่โปรดก็เริ่มจะโปรด เสด็จพระองค์ประดิษฐานเคยตรัสเล่าให้ผู้เขียนฟังวันหนึ่งว่า

“ผู้สำเร็จ ๆ เขาเดินนะ เมื่อก่อนเขาเดินผ่านมาเห็นขุดดินปลูกต้นไม้
ไม่อยู่ เขาว่าดีได้ออกกำลัง”

วันเกิดผู้สำเร็จ ๆ ผู้คุมกระบวนเสด็จจัดให้มีการแสดงละครสัง
ละอันพื้นละน้อยให้เป็นการตอบแทนน้ำใจ พวกที่ชนชั้นดินในการ
กลับใจได้ของ ดร. ปรีดี ก็ชนชั้นไม้ ฝ้ายที่กลางแกลงและหัวแข็งก็ยัง
ไม่ยอมลงใจสนิท เก้าเดือนในบางปะอินเป็นเก้าเดือนแห่งความสุขของ
ทุกคนที่บางปะอินอย่างดีที่สุดที่จะหาได้ในยามสงคราม ส่วนสมเด็จพระ
นันทรงพระประจักษ์หัวดี เมื่อหายประจักษ์แล้ว พระอธิษฐานที่เคย
ทรงไว้เมื่อครั้งถวายพระเพลิงสมเด็จพระราชาธิบดีของพระองค์ เจ้าพ
วไลยอลงกรณ์ว่า ขอให้ทรงลืมทุกสิ่งทุกอย่างให้หมด เริ่มจะเป็นผลบ้าง
แต่ทุกคราวที่มคนมาเฝ้ากตังพระสติได้ ผู้สำเร็จราชการนั้นทุกคราวที่มา
เฝ้า จะทรงต้อนรับอย่างดี เคยตรัสด้วยว่า

“พ่อคุณเดอะ ฝากหลานด้วยนะ พ่อมาทำบุญกับคนแก่นี้ พ่อได้กุศล”

ผู้สำเร็จ ๆ ก็รับพระราชเสาวนีย์ด้วยกิริยามารยาทอันงดงาม เจ้า
นายทั้งหลายเห็นใจในการที่ผู้สำเร็จ ๆ มาอยู่ใกล้ชิดเป็นประจำทำให้
พระทัยกันทั่ว แต่ไม่มีสักพระองค์หรือสักคนจะทรมอบว่าภายใน “สภา
การราชประยูร” อันเป็นที่พักของผู้สำเร็จ ๆ นั้น คือสถานทัพบัญชาการ
เสรีไทยในประเทศไทย มีเครื่องรับ-ส่งวิทยุอันทันสมัยอยู่ชั้นล่างอย่าง
มิดชิด

นายเฉลียว ปทุมรส ผู้อยู่ในตำแหน่งรองราชเลขาธิการสำนัก
พระราชวังก็กว้างขวาง ได้รับการนับหน้าถือตาอย่างแพร่หลายในกระ
บวนเสด็จ และกว้างขวางอยู่ต่อมาอีกนานจนเสร็จสงคราม”

พระบรมวงศานุวงศ์ และขบวนการเสรีไทย

โดย

ป๋วย อึ๊งภากรณ์

(ธันวาคม ๑๙๗๑)

เมื่อผมกับเพื่อนเสรีไทยจากอังกฤษอีก ๕-๖ คน โดดร่มลงในเมืองไทยระหว่างสงครามญี่ปุ่น เมื่อเดือนมีนาคม ๒๔๘๗ แล้วถูกจับมากุมตัวอยู่ที่กองตำรวจสันติบาลนั้น พวกเราได้ติดต่อทางวิทยุกับกองบัญชาการของอังกฤษที่อินเดียสำเร็จได้เมื่อกันยายนหรือตุลาคมในปีเดียวกันนั้น เป็นช่องทางสื่อสารช่องแรกระหว่างขบวนการเสรีไทย ชงม นายปรัด พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นหัวหน้าฝ่ายหนึ่ง กับกองทัพและรัฐบาลของพันธมิตรด้านสหประชาชาติอีกฝ่ายหนึ่ง และเป็นทางสื่อสารทางวิทยุช่องเดียวอยู่หลายเดือนจนกว่าจะได้มีหน่วยพลร่มอื่น ๆ จากอังกฤษและอเมริกาเข้ามาทำการติดต่อได้สำเร็จ เพราะฉะนั้น ผมจึงกล่าวได้ว่าระหว่างปลายปี ๒๔๘๗ จนถึงปี ๒๔๘๘ นั้น เรื่องราวทั้งหมดในการติดต่อระหว่างเสรีไทยกับ สหประชาชาติต้องผ่านสถานวิทยุของผม เพื่อนของผมกับผมเป็นผู้รับข้อความที่จะต้องส่งต้องรับเข้ารหัส ถอดรหัสและเรียบเรียงส่งไปตามที่ควรจะทำ กับการที่ได้อีกอย่างหนึ่งว่า การติดต่อในระยะเวลาอันนั้นไม่มีใครอื่นใดทราบ ไม่มีใครบันทึกไว้ เอกสารต่าง ๆ ที่ทำลายเสียสิ้นเพอมิให้ตกลงมอฆาตกร ฉะนั้น จึงเห็นควรเขียนงานไว้เป็นหลักฐานสำหรับนักศึกษาและคนไทยรุ่นหลังทั้งปวงจะได้ทราบ

เพื่อนของผมรวมทำการสื่อสารดังกล่าวมาข้างต้น ซึ่งจะเป็น
 พยานสนับสนุนบทความนี้ได้แก่ นายประธาน เปรมกมล, นายสำราญ
 วรรณพุกษ์ (ทั้งสองคนทำงานที่ลิวอร์บราเคอส์ ออกเมื่อปี ๒๕๑๔ นี้)
 นายเปรม บูรี และนายระจิต บูรี (ทั้งสองคนเป็นศาสตราจารย์อยู่ที่คณะ
 แพทยศาสตร์รามธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล) และนายธนา โปษยานนท์
 (เคยเป็นนายตำรวจ ขณะนี้ทำงานที่ธนาคารแห่งประเทศไทย)

เมื่อเราติดต่อทางวิทยุกับสหประชาชาติได้ไม่ช้า ทางกองบัญชาการ
 อังกฤษก็ปรารถนาว่าจะส่งพลจัตวาเจ็กส์ และพันตรี ฮอบบส์
 เข้ามาหรือและเจรจากับหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ซึ่งหัวหน้าเสรีไทย
 ก็ได้ตอบเชอเชญีให้เข้ามา ในโทรเลขฉบับต่อมาทางอังกฤษได้ถามต่อ
 มาว่า ในคณะของพลจัตวาเจ็กส์ นั้น อยากจะให้หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์
 สวัสดิวัตน์ ซึ่งทรงยศเป็นร้อยเอกในกองทัพอังกฤษขณะนั้นเข้ามาด้วย
 ไม่ทราบว่าหัวหน้าเสรีไทยจะยินดีต้อนรับหรือไม่

การทูลอังกฤษมีโทรเลขถามเรื่องหม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์ (ท่านชน)
 นี้ ผู้ที่ไม่ทราบเรื่องอาจจะประหลาดใจ เพราะที่ท่านชนเป็นคนไทย
 ทำไมจะต้องถามกันด้วย น่าจะส่งเข้ามาได้ดีกว่าส่งนายทหารฝรั่งด้วยซ้ำ
 คำอธิบายก็คือ ด้านอังกฤษเข้าใจดีว่า นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ก่อการ
 ในคณะราษฎร เปลี่ยนแปลงการปกครองปี ๒๔๗๕ ผู้หนึ่ง ซึ่งเปลี่ยน
 ระบบจากสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบบรัฐธรรมนูญ โดยมีพระ-
 มหากษัตริย์ และต่อมาสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่พอพระทัยใน
 การดำเนินงานของคณะราษฎรถึงกับทรงสละราชสมบัติ ส่วนท่านชน

นั้นเป็นเชษฐาของสมเด็จพระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ กับเป็นราชเลขา
 นุกรการใกล้ชิดพระปกเกล้าฯ ด้วย ทางอังกฤษเกรงว่าทางหัวหน้าเสรีไทย
 จะรังเกียจหรือเข้าใจผิดด้านการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงต้องถามมา
 ก่อน

หัวหน้าเสรีไทย ได้ตอบโทรเลขไปทันทีว่าขอเชิญท่านขึ้นเสด็จ
 เข้ามาด้วยความยินดี ใจความในโทรเลขนั้นตอนหนึ่งว่า เรื่องการเมือง
 ภายในประเทศนั้นเป็นอันยุติไม่มีปัญหาอีกต่อไป เสรีไทยมีความมุ่ง-
 หมายอยู่อย่างเดียวที่จะรักษาเอกราชและอิสรภาพของประเทศไทย
 ฉะนั้น คนไทยทุกคนไม่ว่าจะเป็นเจ้านายหรือราษฎรธรรมดาที่รักความ
 รักชาติอย่างเดียวกัน ต้องถือเป็นคณะเดียวกัน มีความสามัคคีกัน เป็น
 หลักการใหญ่

ทางราชการอังกฤษยังไม่แน่ใจ ได้มีโทรเลขถึงสมเด็จพระสันตะปาปา
 ว่าถามว่า ท่หัวหน้าเสรีไทยส่งโทรเลขตอบไปนั้น คำตอบมาจากใจจริง
 หรือว่าส่งไปเป็นเพียงพิธี และเพื่อแสดงอหิชาสัย (diplomatic) เท่านั้น
 ผมเองได้ตอบยืนยันไปตามที่ได้สังเกตมาก่อนว่า คำตอบของนายปรีดี
 พนมยงค์ นั้น ผมแน่ใจว่ามาจากใจโดยสุจริต

ต่อมาท่านขึ้นได้ทรงส่งวิทยุโทรเลขของท่านเองมาอีกหนึ่งฉบับ
 ตรงถึงนายปรีดี พนมยงค์ ขอบใจที่หัวหน้าเสรีไทยยินดีต้อนรับ และ
 ทรงแสดงเจตนาที่จะร่วมงานด้วยอย่างจริงใจ แต่ใครจะถามว่าเพื่อน
 ฝูงของท่านขึ้นหลายท่านต้องโทษการเมืองอยู่ที่ เกาะตะรุเตาบ้าง บาง-
 ขวางบ้าง ทอน ๆ บ้าง นั้น นายปรีดี พนมยงค์ จะกระทำอย่างไร

✓ หัวหน้าเสรีไทยตอบไปโดยฉบับปล้นว่า กรมขุนชัยนาทฯ และผู้อื่น
ซึ่งต้องโทษการเมืองอยู่ที่ตะรุเตา บางขวาง และทอน นั้น ทางกรุงเทพ
จะหาทางปลดปล่อย และมีใ้จะปลดปล่อยอย่างเดียว จะออกกฎหมาย
นิรโทษกรรมด้วย โอกาสที่จะกระทำได้อีกคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม
ต้องกลั้ให้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แล้วผู้สำเร็จราชการฯ
แต่งตั้งนายควง อภัยวงศ์ ผู้ร่วมงานอยู่ในขณะนั้นขึ้นเป็นหัวหน้ารัฐบาล
แทน ✓

ท่านชนและทางราชการอังกฤษ ก็มีความพอใจ คณะของพล-
จัตวาเจ็กส์ และท่านชน จึงได้เข้ามากรุงเทพ และได้เข้าพบบรรดา
หัวหน้าเสรีไทยหลายครั้ง ที่จำได้แน่ก็คือ บนเรือซงลอยลำวิ่งขนลงอยู่
ในแม่น้ำเจ้าพระยา (ซึ่งปลอดภัยจากญี่ปุ่น) และที่ตึกโดมของมหาวิทยา-
ลัยธรรมศาสตร์ ชั้นสอง ซึ่งใช้เป็นที่พักการแห่งหนึ่งของขบวนการเสรี
ไทย (ศาสตราจารย์วิจิตร ลุลิตานนท์ เป็นเลขาธิการ ม.ร.ก. อยู่ขณะ
นั้น)

ส่วนนักโทษการเมืองนั้น เมื่อถึงโอกาสดังกล่าวมาข้างต้นนาย-
ปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการฯ และหัวหน้าเสรีไทย ก็ได้ปฏิบัติตาม
ที่ได้ตั้งใจไว้แต่เดิมคือปลดปล่อยให้เป็นอิสระ และออกกฎหมาย
นิรโทษกรรมและค้นยศศักดิ์ให้ทั่วทุกท่าน งานด้านนี้ นายทิว บุญยเกตุ
ขณะนั้นเป็นรัฐมนตรีว่าการศึกษาธิการ ทำหน้าที่รัฐมนตรีสั่งราชการ
สำนักนายกรัฐมนตรี และเป็นเลขาธิการขบวนการเสรีไทยภายใน
ประเทศเป็นผู้รับคำสั่งโดยตรงจากหัวหน้าเสรีไทยให้ร่างพระราชบัญญัติ

นโรทัยกรรม แล้วนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา เสร็จแล้วเสนอ
สภาผู้แทนราษฎรลงมติเป็นกฎหมาย โดยมี นายปรีดี พนมยงค์ เป็น
ผู้ลงนามในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และ
นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี เป็นผู้ลงนามรับสนองตามระเบียบ

ระหว่างที่ผมส่งวิทยุอยู่ดังกล่าวข้างต้นนั้น ทางกาตารอังกฤช
ได้ส่งเครื่องบินมาทางระเบิดในประเทศไทยเป็นระยะๆ หัวหน้าเสรีไทย
จึงได้มีโทรเลขแจ้งไปยังอังกฤชว่า บางที่เครื่องบินทหารอังกฤชมาทาง
ระเบิดเปะปะ ขอให้ระมัดระวังให้ดี เฉพาะอย่างยิ่งอย่างทงพระบรม-
มหาราชวัง หรือวังของเจ้านายต่างๆ ให้หลีกเลี่ยงพระบรมวงศานุวงศ์
และที่ตั้งรัฐบาลกับที่ทำการเสรีไทยต่างๆ ได้แจ้งสถานที่ต่างๆ ที่ควร
หลีกเลี่ยงไปอย่างชัดเจน ทางอังกฤชก็ตอบรับคำว่าจะปฏิบัติตาม

ครั้งหนึ่งมีพระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งจะเป็นผู้ใดบ้างผมจำไม่ได้หลาย
องค์เสด็จหลบภัยไปบางปะอิน เผอิญในระยนั้น มีเครื่องบินของอังกฤช
บินไปทางบางปะอิน และทิ้งระเบิดด้วย แต่เคราะห์ดีที่ไม่มีผู้ใด
เป็นอันตราย รุ่งชนผมได้รับคำต่อว่าอย่างรุนแรงจากหัวหน้าเสรีไทยใน
เรื่องนี้ และได้ส่งคำประท้วงไปอย่างคืดคอดต่อกองบัญชาการทหาร
อังกฤช ทางการอังกฤชจึงมีโทรเลขตอบขอโทษและรับรองว่าจะพยายาม
มิให้เกิดความพลาดพลั้งอย่างนั้นอีก

การที่เสรีไทย โดยเฉพาะหัวหน้าเสรีไทยได้แสดงความจงรัก
ภักดีต่อพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ถวายความอารักขา
ให้พ้นภัยสงครามครั้งนั้น สมเด็จพระพันวัสสาพระบรมอัยยิกาเจ้าได้

ทรงซาบซึ้งพระทัยดี และเมื่อสิ้นสงครามได้รับสั่งเรียกนายปรีดี พนม-
ยงค์ไปประทับและขอใจ ซึ่งขณะเสวีไทยถือว่าเป็นพระมหากษัตริย์
ธิคุณเป็นอย่างยิ่ง

เมื่อญี่ปุ่นเลิกสงครามแล้ว ในฐานะเป็นพันธมิตรในกองทหารอังกฤษ
ผมเองได้ถูกส่งตัวไปร่วมคณะผู้แทนไทย เพื่อเจรจาทหารและการ
เมืองกับอังกฤษ ณ นครแคนดี ถึง ๒ ครั้ง ครั้งแรกหัวหน้าคณะ
คือพลเอกหลวงเสนาณรงค์ ครั้งหลังพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยทรงเป็นหัว
หน้า ต่อมามหาวิทยาลัยลอนดอนซึ่งให้ทุนเล่าเรียนชั้นปริญญาเอกแก่
ผมในขณะนั้น ได้ติดต่อไปยังกระทรวงกลาโหมอังกฤษขอให้ผมได้รับ
การปลดจากราชการทหารเร็วเป็นพิเศษเพื่อกลับไปศึกษาต่อ ผมจึงได้
ออกเดินทางผ่านเมืองกัลกัตตา จะไปยังประเทศอังกฤษ แต่ได้รับคำสั่ง
จากหัวหน้าคณะเสวีไทยเป็นครั้งสุดท้ายให้ไปร่วมกับนายทหารเสวีไทย
จากสหรัฐอเมริกาที่กัลกัตตา เพื่อถวายความอารักขาแก่สมเด็จพระเจ้า-
อยู่หัวอานันทมหิดล และพระอนุชา ซึ่งเสด็จประทับแรมอยู่ ณ ที่นั้น
จากประเทศสวิสเซอร์แลนด์จะเสด็จกลับเยี่ยมประเทศไทย ผมได้ปฏิบัติ
หน้าที่ด้วยความยินดี ก่อนที่จะไปถอดเครื่องแบบพันตรีกลับคนเป็น
นักเรียนในมหาวิทยาลัยลอนดอนอีกสามปี.

ความเป็นไปภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

โดย

นายปรีดี พนมยงค์

—๑—

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เสด็จประพาสยุโรปในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๗๖ (ปีตามปฏิทินเก่า ถ้าเป็นปฏิทินปัจจุบันเดือนนี้อยู่ในปี ๒๔๗๗) สถาผู้แทนราษฎรได้ลงมติเห็นชอบตามพระราชประสงค์ตั้งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามพระราชกฤษฎีกา ทงน ตั้งแต่วันที่ ๑๒ มกราคม ๒๔๗๖ เป็นต้นไป

—๒—

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้ทรงสละราชสมบัติตั้งแต่วันที่ ๒ มีนาคม ๒๔๗๗ เวลา ๑๓.๔๕ น. (เวลาในประเทศไทยอังกฤษ) สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตจึงทรงพินหนาทผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

รัฐบาลซึ่งมีนายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรีได้ปฏิบัติการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามฉบับ พ.ศ. ๒๔๗๕ มาตรา ๕ ทมความว่า

“ การสืบราชสมบัติ ท่านว่าให้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. ๒๔๖๗ และประกอบด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร ”

ทั้งนี้^{๕๗} เป็นพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ (รัชกาลที่ ๖) ที่ได้พระราชทานกฎมณเฑียรบาล พ.ศ. ๒๔๖๗ ไว้ซึ่งพระบรมราชูปถัมภ์แผ่นดินสยามชั่วคราว ฉบับ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้เชิญมาบัญญัติไว้

ในสมัยก่อนนั้น นักเรียนได้เรียนพระราชพงศาวดารกรุงเก่า กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ย่อมระลึกได้ว่า เมื่อพระมหากษัตริย์สวรรคตก็เกิดปัญหายุ่งยากมากในการอัญเชิญเจ้านายขึ้นครองราชสืบสันตติวงศ์ เพราะไม่มีกฎมณเฑียรบาลกำหนดไว้ชัดเจน ถ้าเป็นกรณีที่กรมพระราชวังบวร ฯ (วังหน้า) ทรงมีพระชนม์อยู่ก็ถือตามประเพณีนิยมว่าท่านพระองค์นั้นทรงสืบสันตติวงศ์ แต่มีหลายกรณีในอดีตที่วังหน้าสวรรคตก่อนวังหลวงซึ่งมิได้ทรงตั้งรัชทายาทไว้ อาทิ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒) เมื่อได้เสวยราชย์ได้ทรงสถาปนา สมเด็จพระอนุชาธิราชพระนามเดิมว่า “ จุ้ย ”^{๕๘} เป็นพระมหาอุปราชกรมพระราชวังบวร ฯ ทรงพระนามว่าสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ซึ่งมีพระราชโอรสในเจ้าจอมมารดาต่างๆ อาทิ เจ้าจอมมารดาสำคัญพระราชธิดาสมเด็จพระเจ้าตากสินซึ่งมีพระราชโอรสหลายพระองค์ อาทิ พระองค์เจ้าชายพงศ์อิศเรศซึ่งเป็นต้นสกุล “ อิศรเสนา ” และในเจ้าจอมมารดาทรัพย์คือพระองค์เจ้าภุมรินทร์ ซึ่ง

เป็นต้นสกุล “ กุมรินทร ” (ม.ร.ว. หญิงเจ๊ก กุมรินทรได้เข้าสู่สกุล “ ณ บ่อมเพชร ” ในฐานะเป็นมารดาของพระยาชัยวิชิตวิศิษฎ์ธรรมธาดา บิดาท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์) แต่พระบวรราชเจ้าองค์นั้นสวรรคตก่อนพระเชษฐา (รัชกาลที่ ๒) ซึ่งยังมีได้ทรงตั้งเจ้านายองค์อื่นเป็นกรมพระราชวังบวร ครั้นเมื่อ รัชกาลที่ ๒ สวรรคต พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ซึ่งเมื่อสมภพดำรงพระอิสริยยศ “ พระองค์เจ้า ” เนื่องจากพระมารดาเป็นเจ้าจอมกำนันนครธรรมดาสามัญ ได้เสด็จขึ้นครองราชย์ก่อนสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามกุฏซึ่งพระราชมารดาทรงสักระดสมเด็จพระเจ้าฟ้า

เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ (รัชกาลที่ ๓) สวรรคตโดยมิได้ทรงตั้งพระราชโอรสหรือเจ้านายองค์ใดเป็นกรมพระราชวังบวรแทนสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทได้สวรรคตไปก่อน พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่จึงพร้อมกันอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามกุฏฯ ขึ้นครองราชย์ในพระปรมาภิไธย “ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ” (รัชกาลที่ ๔)

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ สวรรคตโดยมิได้ทรงตั้งพระราชโอรสหรือเจ้านายองค์ใดเป็นกรมพระราชวังบวรแทนพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ได้สวรรคตก่อนพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่พร้อมกันอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามกุฏฯ ขึ้นครองราชย์ในพระปรมาภิไธย “ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ” (รัชกาลที่ ๕) ในขณะต่อมาก็ได้อัญเชิญพระองค์เจ้าชายยศวดีขยศฯ (มีพระนามอีกอย่างหนึ่ง

ว่าพระองค์เจ้ายอชวอชิงตัน) กรมหมื่นบวรวิไชยชาญ พระราชโอรส
ของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงพระราชอิสริยยศ
เป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล

กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญได้ทวงยศไปก่อนแล้ว ต่อมาพระ-
บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้ทรงประกาศพระบรมราชโองการยกเลิก
ตำแหน่งกรมพระราชวังบวรฯ แล้วได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกยา
เธอเจ้าฟ้าชายมหาวชิรุณหิศ ฯ ในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี
(พระศรีสวรินทิราฯ) ดำรงตำแหน่งสยามมกุฎราชกุมาร เมื่อพระองค์
สวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระ
เจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ฯ ในพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี ฯ ที่
ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระ
บรมราชินีนาถทรงศักดิ์สูงกว่าพระนางเจ้าพระบรมราชเทวีผู้ทรงเป็นพระ
ราชมารดาของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศซึ่งสวรรคตไปก่อนนั้น

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ สวรรคต พระบรมวงศานุ-
วงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่จึงอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ฯ ขึ้นทรง
ราชย์ในพระปรมาภิไธย “พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ”
(รัชกาลที่ ๖)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ
จักรพงษ์กุวานรธ พระอนุชาพร้อมพระราชชนนีเป็นรัชทายาทซึ่งสวรรคต
ก่อนพระเชษฐาฯ จึงทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ฯ พระ-
อนุชาพร้อมพระราชชนนีเป็นรัชทายาทซึ่งสวรรคตก่อนพระเชษฐาฯ จึงทรง

สถาปนาสมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิ์เดช กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา
พระอนุชาพร้อมพระราชชนนีเป็นรัชทายาท ส่วนพระอนุชาพร้อมพระราช-
ชนนันทรงสมภพก่อนสมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกคือสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชฯ
นั้นได้สวรรคตไปก่อนแล้ว

—๓—

คณะรัฐมนตรีจึงได้ปรึกษากันในระหว่างเวลา ๕ วันตั้งแต่วันที่ ๒
ถึงวันที่ ๗ มีนาคม เพื่อพิจารณาว่าเจ้านายในพระราชวงศ์จักรีพระองค์
ใดสมควรที่รัฐบาลจะเสนอขอความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎรเพื่อ
เป็นพระมหากษัตริย์องค์ต่อไป เพราะในรัฐธรรมนูญนั้นได้กล่าวไว้ว่า
“โดยนัยแห่งกฎหมายเทียบบาล ฯลฯ” ในขณะที่นั้นมีเจ้านายหลาย-
พระองค์ทรงศักดิ์ “พระองค์เจ้า” พระโอรสแห่งสมเด็จพระเจ้าฟ้า
หลายพระองค์ รัฐมนตรีหลายคนก็ยังมีได้ศึกษากฎมณฑลเทียบบาลนั้น
ให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ส่วนข้าพเจ้าเองเคยศึกษาไว้บ้างโดยนำไปสอนใน
วิชากฎหมายปกครองที่โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม เมื่อ พ.ศ.
๒๔๗๔ ก็ช่วยอธิบายหลักการใหญ่ของกฎหมายเทียบบาลนั้นที่ได้
กำหนดลำดับชั้นผู้ควรสืบราชสันตติวงศ์ไว้หลายกรณี คือ (๑) กรณี
ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชโอรสหรือพระราชธิดา (๒)
กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไร้พระราชโอรสและพระราชธิดา แต่
ทรงมีสมเด็จพระอนุชาที่ร่วมพระราชชนนี หรือพระโอรสของสมเด็จพระ
พระอนุชา (๓) กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไร้พระราชโอรสและ

พระราชันต์ดา กับทั้งไร้สมเด็จพระอนุชาพร้อมพระราชชนนี แต่ทรงมีสมเด็จพระเชษฐา หรือสมเด็จพระอนุชาต่างพระราชชนนี หรือพระโอรสของสมเด็จพระเชษฐาหรืออนุชาน (๔) กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้พระราชโอรสและพระราชันต์ดา กับทั้งไร้สมเด็จพระอนุชาพร้อมพระราชชนนี และไร้สมเด็จพระเชษฐาหรืออนุชาต่างพระราชชนนี แต่ทรงมีพระเจ้าพญาเชอหรือพระเจ้านองยาเชอหรือพระโอรสของพระเจ้าพญาเชอหรือพระเจ้านองยาเชอ (๕) กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้พระราชโอรสและพระราชันต์ดา พระอนุชาพร้อมพระราชชนนีและพระอนุชาต่างพระราชชนนี พระเจ้าพญาเชอ นองยาเชอ แต่ทรงมีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอและพระเจ้าบรมวงศ์เธอหรือพระราชโอรส

แต่รายละเอียดในการลำดับอาวุโส (ที่เจ้านายเรียกว่า “ไปเจียม”) ของพระบรมวงศานุวงศ์นั้น รัฐมนตรีแทบทุกคนยกเว้นเจ้าพระยาวรพงษ์ (ม.ร.ว. เย็น อิศรเสนา) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวังทุกรองแล้ว นอกนั้นไม่รู้ละเอียดว่าพระโอรสและพระธิดาของเจ้านายองค์ใดทรงพระอิสริยยศเป็นหม่อมเจ้า พระองค์เจ้า สมเด็จพระเจ้าฟ้าโดยสังเกตว่าพระราชโอรสบางองค์ของพระมหากษัตริย์เป็นพระองค์เจ้าก็มี เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าก็มี พระโอรสของพระองค์เจ้าเป็นพระองค์เจ้าก็มี เป็นหม่อมเจ้าก็มี พระโอรสของสมเด็จพระเจ้าฟ้าทรงสมภพมาเป็นพระองค์เจ้าก็มี เป็นหม่อมเจ้าก็มี จึงต้องใช้เวลาศึกษาจนได้ความว่าตามพระราชประเพณี ท่านได้คำนึงถึงศักดิ์ทางฝ่ายพระมารดาประกอบด้วย คือถ้าพระโอรสพระมหากษัตริย์ทรงมีพระมารดาทรงศักดิ์ตั้งแต่พระอัครชายาเชอขึ้นไป พระโอรสนั้นก็ทรงศักดิ์เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และในบรรดา

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากีทรงมีอาวุโสต่างกัน สุดแต่พระมารดาเป็นสมเด็จพระบรมราชินี. สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี พระนางเจ้าพระบรมราชเทวี พระนางเธอ พระอัครชายาเธอ

ส่วนพระโอรสสมเด็จพระเจ้าฟ้านน ก็คำนางถึงพระมารดา ซึ่งถ้าเป็นพระองค์เจ้าหญิง พระโอรสนนก็เป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าถ้าพระมารดาเป็นคนสามัญพระโอรสของสมเด็จพระเจ้าฟ้านนเดิมทรงเป็นหม่อมเจ้าแต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้ประกาศเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๐ ให้ยกหม่อมเจ้าที่ประสูติแล้วและที่จะประสูติต่อไปในสมเด็จพระเจ้าฟ้าหลายพระองค์เป็น “พระวรวงศ์เธอ” พระองค์เจ้าอันเป็นฐานันดรที่ลดหลั่นจาก “พระเจ้าวรวงศ์เธอ” พระองค์เจ้า

ส่วนพระโอรสของพระเจ้าลูกยาเธอแห่งพระมหากษัตริย์ ที่ทรงพระราชสมภพเป็นพระองค์เจ้านั้น ถ้าพระมารดาเป็นพระองค์เจ้าหญิง ก็ดำรงพระอิสริยยศตั้งแต่สมภพเป็นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า อาทิ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร ในกรมพระกำแพงเพชรฯ และพระองค์เจ้าหญิงประภาวสิทธิ์ฯ ถ้าพระมารดาเป็นคนธรรมดาสามัญก็ทรงเป็นเพียงหม่อมเจ้า

นอกจากนี้ยังมีหม่อมเจ้า พระองค์เจ้า สมเด็จพระเจ้าฟ้า ในกรมพระราชวังบวรฯ (วังหน้า) และเจ้านายสูงศักดิ์อื่น ๆ อีก

คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาในประเด็นแรกว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงมีพระเชษฐาร่วมพระราชชนนี ทมพระราชมโอรสทรงพระชนม์ชีพอยู่ คือ

(๑) พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ซึ่งเป็นพระโอรสของสมเด็จพระเจ้าจุลจักรพงษ์ภูวนารถทรงเป็นรัชทายาทในรัชกาลที่ ๖ ครั้นแล้วจึงจรรณาคำว่า “โดยนัย” แห่งกฎมณเฑียรบาล ๒๔๖๓ นั้น พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ จะต้องยกเว้นตามมาตรา ๑๑ (๕) แห่งกฎมณเฑียรบาลนั้นหรือไม่เพราะพระมารดามีสัญชาติเดิมเป็นชาวต่างประเทศซึ่งตามวิบทโดยเคร่งครัดกล่าวไว้แต่เพียงยกเว้นผู้สืบราชสันตติวงศ์ที่พระชายาเป็นคนต่างด้าว (ขณะนั้นพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ยังไม่มีชายาเป็นนางต่างด้าว) รัฐมนตรีบางท่านเห็นว่าขอยกเว้นนั้นใช้สำหรับรัชทายาทองค์อื่น แต่ไม่ใช้ในกรณีสมเด็จพระเจ้าจุลจักรพงษ์ภูวนารถซึ่งขณะทรงพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ สถาปนาเป็นรัชทายาทนั้นก็ทรงมีพระชายาเป็นนางต่างด้าวอยู่แล้วและทรงรับรองเป็นสะใภ้หลวงโดยถูกต้อง แต่ส่วนมากของคณะรัฐมนตรีคิดว่าคำว่า “โดยนัย” นั้น ย่อมนำมาใช้ในกรณีที่ผู้ซึ่งจะสืบสันตติวงศ์สมเด็จพระมารดาเป็นนางต่างด้าวด้วย

(๒) พระองค์เจ้าวรานนท์ฯ เป็นพระโอรสของสมเด็จพระเจ้า-
 กุฎาทรุชฯ ที่เป็นพระเชษฐาร่วมพระราชชนนีของพระบาทสมเด็จพระ
 กุฎเกล้าฯ แต่รัฐมนตรีเห็นว่าพระมารดาของพระองค์เจ้าวรานนท์ฯ เป็น
 เณรรณดาสามัญ ซึ่งเป็นหม่อมชนรองของสมเด็จพระองค์นั้นที่
 ทรงมีพระชายาเป็นหม่อมเจ้าได้รับพระราชทานเสกสมรสแต่ไม่มีพระ-
 อรสที่ประชุมคณะรัฐมนตรีจึงได้ผ่านการพิจารณาพระองค์เจ้าวรานนท์ฯ
 ครั้นแล้วจึงได้พิจารณาเสมือนว่ากรณีพระบาทสมเด็จพระปก-
 กเกล้าฯ ทรงสละราชสมบัตินั้น เป็นกรณีที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้า-

อยู่หัวไว้พระราชโอรสและพระราชนัดดา กับทั้งไว้สมเด็จพระอนุชา
ร่วมพระชนนี แต่ทรงมีสมเด็จพระเชษฐาหรือสมเด็จพระอนุชาต่าง
พระชนนีหรือพระโอรสของสมเด็จพระเชษฐาหรืออนุชาน^๕”

ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตร กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงมี
พระชนม์อยู่ แต่พระองค์เสด็จไปประทับในต่างประเทศโดยคำขอร้อง
ของคณะราษฎร คณะรัฐมนตรีจึงไม่พิจารณาถึงพระองค์ท่าน และพระ-
โอรสของพระองค์ท่านที่มีอยู่หลายพระองค์ โดยอาศัยคำว่า “โดยนัย”
ดังนั้นจึงได้พิจารณาว่าพระโอรสของสมเด็จพระเชษฐาหรือสมเด็จพระ
อนุชาต่างพระชนนีกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ มีท่านผู้ใดบ้าง
ก็ได้ความจากเจ้าพระยาวรพงษ์ฯ ว่ามีพระโอรสของสมเด็จพระเจ้าฟ้า-
มหิตลฯ และของสมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลฯ

ในระหว่างสมเด็จพระเจ้าฟ้าทั้งสองพระองค์นั้น พระมารดาของ
สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิตลฯ ทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมราช
เทวชนกทรงศักดิ์สูงกว่าพระมารดาของสมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลฯ แต่ในชั้นพระ
โอรสของสมเด็จพระเจ้าฟ้าแต่ละพระองค์ดังกล่าวมานี้ พระโอรสของสม-
เด็จพระเจ้าฟ้ายุคลฯ มีพระมารดาเป็นพระองค์เจ้าหญิง ส่วนพระโอรสใน
สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิตลฯ มีพระมารดา คือหม่อมอัมมสังวาลย์ (เรียกพระนาม-
ในขณะนั้น) แต่ก็ได้รับพระราชทานเสกสมรสเป็นสะใภ้หลวงโดย
ชอบแล้วและสมเด็จพระเจ้าฟ้าพระองค์นั้นก็ได้ทรงยกย่องให้เป็นพระชายา
คนเดียวของพระองค์ โดยคำนึงถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิตลฯ ที่ได้ทรงทำ

บุณประโยชน์แก่ราษฎรและเป็นเจ้านายที่บำเพ็ญพระองค์เป็นนักประ-
 เภชิปไตยเป็นที่เคารพรักใคร่ของราษฎรส่วนมาก คณะรัฐมนตรีจึงเห็น
 เอบพร้อมกันเสนอสภาผู้แทนราษฎรขอความเห็นชอบที่จะอัญเชิญ
 พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอานันทมหิดล ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปก-
 กเกล้าฯ ได้ทรงประกาศเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๐ ให้ยกหม่อมเจ้า
 อานันทมหิดล และหม่อมเจ้าในสมเด็จพระเจ้าฟ้าหลายพระองค์เป็นพระ-
 พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ไว้แล้วนั้น ดังนั้นเมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๔๗๗
 (บออย่างเก่า) สภาผู้แทนราษฎรก็ได้ลงมติเห็นชอบตามคำเสนอของ
 รัฐบาลในการอัญเชิญพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล ขึ้น
 ทรงราชย์ ย้อนหลังไปก่อนวันลงมติ คือให้ถือว่าชนทรงราชย์ตั้งแต่วัน
 และเวลาที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสละราชสมบัติ คือตั้ง-
 ตั้งวันที่ ๒ มีนาคม ๒๔๗๗ เวลา ๑๓.๔๕ น. (เวลาในประเทศไทย
 วัฏศ)

ในการประกาศว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลขึ้นทรงราชย์
 ย้อนหลังไปเช่นนั้นโดยถือตามคติสากลนิยมแห่งราชาธิปไตยที่ถือว่า
 เกษบัตย์ก็ไม่สิ้นเสถ์ก่อนไม่ว่าในกรณีใด ๆ แม้ในกรณีที่พระมหา-
 กษัตริย์สวรรคตและมีพระมหากษัตริย์องค์ใหม่ที่สืบราชสันตติวงศ์
 ราษฎรในหลายประเทศก็ได้เปล่งอุทานถวายพระพรว่า “THE KING
 IS DEAD LONG LIVE THE KING” ซึ่งแปลว่า พระมหากษัตริย์
 สวรรคตขอให้พระมหากษัตริย์ทรงพระเจริญ ดังนี้ประกอบกันไป

ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลมีพระชนมพรรษา ๕ พรรษาเศษ ยังทรงพระเยาว์อยู่ จะทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้และ จะทรงตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ก็ไม่ได้ ดังนั้นจึงต้องมีบุคคล หนึ่งหรือหลายคนเป็นคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามมาตรา ๑๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งได้อนุญาตไว้ด้วยว่าถ้าสภาผู้แทนราษฎรมิได้ตั้งผู้ใดเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก็ให้คณะรัฐมนตรีกระทำหน้าที่แทนชั่วคราว

คณะรัฐมนตรีในขณะนั้นมีนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรีและรวมทั้งเป็นผู้บัญชาการทหารบกด้วย นายพันเอก หลวงพิบูลสงครามเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และรองผู้บัญชาการทหารบก, นายนาวเอกหลวงสินธุสงครามชัยเป็นรัฐมนตรี ลอยและเสนาธิการทหารเรือ, [ข้าพเจ้าเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาด ไทยซึ่งมีหน้าที่บังคับบัญชากรมตำรวจด้วยเพราะขณะนั้นนายพันตำรวจ เอกหลวงอดุลเดชจรัสเป็นรองอธิบดีกรมตำรวจ] และมีรัฐมนตรีอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวกับการควบคุมกำลังอาวุธ คณะรัฐมนตรีชุดนี้ได้ช่วงชิง โอกาสอย่างหนึ่งอย่างใดตามรัฐธรรมนูญฉบับนั้นเปิดทางไว้เพื่อเพิกเฉยไม่เสนอผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ โดยจะกระทำหน้าที่เป็น คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เสียเองเหมือนดังที่ในสมัยต่อมา คือ ในระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกำลังเสด็จ ประทับอยู่ในเรือพระที่นั่งจากสิงคโปร์อยู่ในอ่าวสยามก่อนถึงกรุงเทพฯ

พระมหากษัตริย์ ในระหว่างปลายเดือนพฤศจิกายน กับต้นเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ นั้นได้เกิดมีรัฐประหารทางวิทยุอันเป็นเหตุให้คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งได้ทรงพระกรุณาแต่งตั้งไว้ต้องพ้นจากตำแหน่งแล้ว คณะรัฐมนตรีซึ่งมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่สำเร็จราชการแทนพระองค์ ดังนั้นจอมพล ป. จึงได้กราบทูลถวายพระพร ณ ที่ราชวรวิหาร ๒ ครั้ง คือ ในฐานะคณะผู้สำเร็จราชการครั้งหนึ่ง และในฐานะรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง (ขณะนั้นข้าพเจ้าอยู่ที่บังกอก ได้เปิดเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงฟังวิทยุกรุงเทพฯ ได้ความตามที่ยังจำได้ดังกล่าวนั้น หวังว่าผู้ที่อยู่ในกรุงเทพฯ คงพอจำกันได้บ้าง)

คณะรัฐมนตรีขณะนั้นนายพันเอกพระยาพหลฯ เป็นนายกรัฐมนตรีดังกล่าวนั้นพิจารณาเห็นว่าสมควรเสนอสภาผู้แทนราษฎรตั้งผู้สำเร็จราชการในทันทีภายหลังจากที่สภาผู้แทนราษฎรให้ความเห็นชอบในการอัญเชิญพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอานันทมหิดลขึ้นทรงราชย์ในวันที่ ๗ มีนาคม นั้น ในการนี้จะต้องทาบตามท่านที่คณะรัฐมนตรีเห็นว่าสมควรเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไว้ล่วงหน้า ดังนั้นจึงได้มอบให้นายกรัฐมนตรีและข้าพเจ้า ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตเพื่อกราบทูลขอให้ทรงรับเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ใหม่ด้วย แต่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ถ้าจะทรงรับเป็นผู้สำเร็จราชการสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ใหม่

แล้วก็มีผู้ตักเตือนกันว่าพระองค์ต้องการจะเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตลอดกาล จึงขอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาพระบรมวงศอองคองและข้าราชการผู้ใหญ่ที่สมควรเถิด

คณะรัฐมนตรีจึงประชุมกันสมควรมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ๓ ท่าน ประกอบเป็นคณะผู้สำเร็จราชการโดยมีพระบรมวงศอองคองเป็นประธาน อองคองหนึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการในคณะ และอีกท่านหนึ่งเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ที่มีความรู้ความชำนาญในราชการแผ่นดิน

ในการพิจารณาพระบรมวงศที่สมควรเป็นประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้นก็ปรากฏว่าพระบรมวงศส่วนมากในขณะนั้นได้เสด็จไปประทับอยู่ในต่างประเทศ ภายหลังกรณที่เรียกว่า “กบฏบวรเดช” ส่วนท่านที่ยังทรงอยู่ในสยามนอกจากสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตที่ทรงกรมอยู่องค์หนึ่งคือพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอศุขานุกุลิศกรมหมื่นอนุวัตรจาตุรนต์ซึ่งเป็นพระโอรสในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงษ์ ซึ่งนายพันเอกพระยาพลท ๑ คู่กันเคยกับท่าน เพราะรับราชการเป็นราชองครักษ์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ๑ ด้วยกัน ส่วนข้าพเจ้านั้นพระองค์ท่านทรงรู้จักข้าพเจ้าตั้งแต่ข้าพเจ้าเป็นนักศึกษายู่ในปารีสคือ เมื่อครั้งพระองค์ท่านตามเสด็จสมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงวไลยอลงกรณ์ ๑ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธรซึ่งเป็นพระภคินีร่วมพระชนกและพระชนนีของสมเด็จพระเจ้าพ้ามืดล ๑ เมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงทรงไปรักษาพระองค์ในประเทศฝรั่งเศส เสด็จในกรมหมื่นอนุวัตรจาตุรนต์ได้รับสั่งให้ข้าพเจ้านำพระองค์ท่านที่ศึกษากรุงปารีสหลายครั้ง ข้าพเจ้านับถือท่านมากที่ได้เห็นพระจริยาวัตรเยี่ยงนักประชา

ชิปไตย ไม่ทรงถืองกว่าเป็นเจ้านายที่สูงสุดดี บางครั้งทรงลงพระหัตถ์
ทำพระกระยาหารที่ครัวสถานทูตด้วยพระองค์เอง ข้าพเจ้ายังจำได้ว่า
อาหารเสวยบางอย่างที่โอชะซึ่งข้าพเจ้าศึกษาจากพระองค์โดยรับเป็นผู้
ขออาหารสดถวายตามททรวงวาน แล้วเป็นลูกมือทำส่วนหนึ่งเท่านั้น

เมื่อนายพันเอกพระยาพลฯ และข้าพเจ้าไปเฝ้าเสด็จในกรม
องค์นั้นเพื่อขอประทานอนุญาตเสนอพระนามท่านต่อสภาผู้แทนราษฎร
ให้ลงมติเห็นชอบในการตั้งท่านเป็นประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทน
พระองค์ ท่านก็ได้ประทานอนุญาต

ครั้นแล้วพระบรมวงศ์ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ราชเลขานุการ
ในพระองค์ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้เสด็จมาพบ
พ.อ. พระยาพลฯ และข้าพเจ้าที่วังปารุสกวัน ได้ทรงนำเอกสารต่าง ๆ
มาให้ พ.อ. พระยาพลฯ และข้าพเจ้าพิจารณา พ.อ. พระยาพลฯ
และข้าพเจ้าเห็นว่าพระองค์ได้ทรงร่วมมือกับรัฐบาลเป็นอย่างดี จึงได้
ทบทวนท่านที่จะขอเสนอพระนามเป็นผู้สำเร็จราชการออกองค์หนึ่งพระ
องค์ทรงยินดี (ในส่วนที่เกี่ยวกับข้าพเจ้านั้นพระองค์ทรงรู้จักข้าพเจ้า
ตั้งแต่พระองค์ศึกษาในประเทศอังกฤษและได้มาเยือนปารีสหลายครั้ง
ซึ่งได้กรุณาให้ข้าพเจ้าเป็นมัคคุเทศก์ของพระองค์บางครั้ง ข้าพเจ้าเห็น
ว่าพระองค์ท่านไม่ถืองกว่าสูงสุดดี แต่ทรงบำเพ็ญองค์เขย่งนักประชา
ชิปไตย ต่างกับพวกปลายแถวพระราชวงศ์บางคนทอวดอ้างเป็นเจ้ายิ่ง
กว่าหม่อมเจ้า)

ในส่วนข้าราชการผู้ใหญ่ชั้น คณะรัฐมนตรีเห็นว่า มหาอำมาตย์
นายก เจ้าพระยาสยามราชดิเสนาภคนรินทร์ฯ ซึ่งเคยรับราชการเป็นท

ไว้วางพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ในตำแหน่งสำคัญๆ อาทิเป็นอุปทูตรักษาการสถานทูตสยามกรุงลอนดอนระหว่างที่สยามพิพาทกับฝรั่งเศสเมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ ต่อมาเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราชซึ่งปกครองบริเวณ ๗ หัวเมืองของไทยอิสลามด้วย ต่อมาได้เป็นเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ กระทรวงนครบาล ครั้นถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ซึ่งทรงยกย่องเจ้าพระยาบรมราชโอรสในฐานะพระอาจารย์ระหว่างทรงศึกษาในประเทศอังกฤษ ตั้งปรากฏความพิสดารในสุพรรณบัฏที่พระราชทานบรรดาศักดิ์สูงนั้นแล้วก็ได้โปรดเกล้าฯ ให้รวมกระทรวงนครบาลเป็นกระทรวงเดียวกับกระทรวงมหาดไทยแล้วโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาบรมราชโอรสเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยทั้งจัดระบบใหม่ขึ้นรับราชการสนองพระเดชพระคุณต่อมาจนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ แล้วกราบบังคมทูลลาออกจากตำแหน่ง ท่านผู้นั้นจึงมีอาวุโสสูงสุดในบรรดาข้าราชการผู้ใหญ่ พ.อ. พระยาพหลฯ ขอให้ข้าพเจ้าไปกราบเรียนทบทามท่านแต่ข้าพเจ้าขอตัวเกรงว่าจะมีผู้ร่ำว่าข้าพเจ้าลำเอียงญาติผู้ใหญ่ของข้าพเจ้า (ดูภาคผนวก) ดังนั้นจึงขอให้พ.อ.พระยาพหลฯ ทบทามท่านเอง เมื่อทบทามแล้วท่านยินดีอนุญาตให้เสนอนามท่านต่อสภาผู้แทนราษฎรเพื่อลงมติตั้งท่านเป็นคนหนึ่ง ในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ครั้นเมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติเห็นชอบตามข้อเสนอของรัฐบาลให้อัญเชิญพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอนนทมหิตลเป็นพระมหา-

กษัตริย์แล้ว ต่อมาในวันที่ ๗ มีนาคมนั้นเอง สภาผู้แทนราษฎรก็ได้
ลงมติเห็นชอบในการตั้งคณะผู้สำเร็จราชการประกอบด้วย

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นอนุวัตน์จาตุรนต์ ประธาน

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ผู้สำเร็จราชการ

มหาอำมาตย์นายก เจ้าพระยาบรมราช (บัน สุขุม) ผู้สำเร็จราชการ

---๕---

ข่าวที่ทำให้ข้าพเจ้าสลดใจเป็นอันมาก คือ ขณะที่เราเดินสมทรว
“ กองคัรวเรเต ” ซึ่งข้าพเจ้าโดยสารไปยุโรปเพื่อเจรจาตลาดดอกเบียงเงิน
กู้ของรัฐบาลและหาตามานานประเทศในการที่จะแก้ไขสนธิสัญญาไม่
เสมอภาคนั้นได้เทียบท่าเมือง “ บริติช ” ประเทศอิตาลีเมื่อวันที่ ๑๓
สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ เพื่อนโดยสารชาวต่างประเทศคนหนึ่งขอหนังสือ
พิมพ์ภาษาอังกฤษมาอ่านพบข้อความพาดหัวเรื่องว่าพรินซ์อนุวัตรผู้
สำเร็จราชการสยามปลงพระชนม์เอง คนต่างประเทศนั้นจึงเอาหนังสือ
พิมพ์นั้นมาให้ข้าพเจ้าอ่านดู ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่าข่าวนั้นจะเป็นจริงจึงบอก
เขาว่าข่าวนั้นไม่น่าเชื่อเพราะเมื่อก่อนข้าพเจ้าจากสยามก็ได้ไปทูลลา
ท่านไม่เห็นท่านทรงมีพระอาการอย่างใดที่จะทำให้ท่านปลงพระชนม์เอง
คนต่างประเทศนั้นตอบว่าข่าวที่ส่งมาโดยสำนักสื่อสารที่เซอถอได้นั้น
ต้องเป็นความจริง ข้าพเจ้าโดยสารเรือลำนั้นต่อไปถึงเมือง “ เดริยส์ ”
เพื่อเยี่ยมผู้ต่อเรือทมิฬนายทหารเรือไทยประจำอยู่ แล้วขอเล่นการพบ
มุสลิมกันไว้ก่อนโดยข้าพเจ้ารับโดยสารรถไฟตรงไปยังเมือง “ โด-
ชานัน ” เพื่อเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันนั้นทมิฬและ

สมเด็จพระอนุชา (รัชกาลที่ ๕) และพระราชชนนี (พระนามขณะนั้น) ข้าพเจ้าขอให้หลวงสิริราชไมตรีราชเลขาณูการในพระองค์เอาโทรเลขที่รัฐบาลกราบบังคับมณฑลมาให้ดู ปรากฏข้อความตามข่าวที่ข้าพเจ้าได้อ่านจากหนังสือพิมพ์ฉบับที่กล่าวแล้ว ไม่มีรายละเอียดว่าปลงพระชนม์ด้วยวิธีใดและเหตุใด ข้าพเจ้าจึงรีบมากรุงปารีส แล้วได้รับรายงานจากนายพันเอกหลวงอดุลเดชจรัสว่าหลวงอดุลฯ เองได้เป็นผู้ทำการชันสูตรพระศพเสด็จในกรมหมื่นอนุวัตน์ฯ ปรากฏว่าพระองค์ทรงใช้อาวุธปืนสั้นปลงพระชนม์เองโดยทรงอมปากกระบอกปืนไว้ที่พระโอษฐ์ แล้วใช้นิ้วของพระองค์เองลั่นไกกระสุนเจาะเพดานพระโอษฐ์ทำให้สิ้นพระชนม์ สอบสวนพระชายาและคนในวังได้ความว่าก่อนสิ้นพระชนม์ เคยรับสั่งว่า “เวลานี้เราจะทำอะไร แม้แต่กระตักน้ำก็ผิดคนเขาว่า” ได้ความต่อไปอีกว่ามีเจ้าบางองค์ค่อนข้างอดทนในการเป็นประธานคณะผู้สำเร็จราชการโดยคณะราษฎรสนับสนุน มีคนเขียนบัตรสนเท่ห์ที่ประณามท่านต่าง ๆ (ถ้ากรมตำรวจยังรักษาสำนวนการสอบสวนไว้ก็อาจเปิดเผยได้แล้ว ในเวลานั้นมีหนังสือพิมพ์ในกรุงเทพฯ แทบทุกฉบับลงรายละเอียดในการปลงพระชนม์ของเสด็จในกรม แต่ผู้สันทัดในการตะโกนตามโรงภาพยนตร์ยังไม่ปรากฏตัวในสยาม)

ต่อมาในวันที่ ๒๐ สิงหาคมปีนั้น คณะรัฐมนตรีจึงเสนอสภาผู้แทนราษฎรให้ลงมติเห็นชอบในการตั้งเจ้าพระยาพิชเชนทรโยธินเป็นผู้สำเร็จราชการในตำแหน่งที่ว่างอยู่ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบด้วย คณะผู้สำเร็จราชการต่อจากนั้นจึงประกอบด้วย

พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ   ประธานคณะผู้สำเร็จราชการ
 เจ้าพระยาบรมราช   ผู้สำเร็จราชการ
 เจ้าพระยาพิชเยนทรโยธิน (อ๋ม อินทรโยธิน) ผู้สำเร็จราชการ
 โดยเฉพาะเจ้าพระยาพิชเยนทรโยธินนั้น ท่านสืบเชื้อสายจาก
 เจ้าฟ้าทองอินทร ซึ่งเป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าตากสินแห่ง
 กรุงธนบุรี ท่านมิได้ร่วมในคณะราษฎร แต่บังเอิญในตอนเช้าวันที่ ๒๔
 มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ท่านซึ่งออกจากราชการแล้วได้ไปเดินเล่น
 เวลาเช้าตามปกติ เมื่อก่อนเดินมาถึงหน้ากำแพงรวเหล็กพระที่นั่งอนันต-
 สยามคม ท่านเห็น พ.อ. พระยาพหลฯ ที่ได้ประกาศยึดอำนาจในนาม
 คณะราษฎรแล้วนั้น กำลังใช้เหล็กงัดโซ่ที่ล้อมประตูกำแพงรวเหล็ก
 ใต้วังแจเหล็กไว้นั้น ทั้งนั้น เพราะ พ.อ. พระยาพหลฯ มีข้อกำยำ
 แข็งแรงนัก เจ้าพระยาพิชเยนทรจึงเดินเข้าไปดูพลางท่านก็ปรารภว่า
 “พวกมันสามารถ” แล้วท่านก็จากไป ต่อมาเวลาคณะราษฎรมุ่งงาน
 ทำบุญท่านก็อุทิศสำห้มาร่วมบ่อย ๆ ท่านจึงได้รับความนับถือจากคณะ
 ราษฎร

—๖—

✓ ต่อมาเจ้าพระยาบรมราชได้ถึงแก่อสัญกรรม สภาผู้แทนราษฎรยัง
 มิได้ตั้งซ่อมผู้ใดในตำแหน่งว่าง ฝ่ายญี่ปุ่นที่เข้ายึดประเทศไทยตั้งแต่
 วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ นั้น ได้แจ้งต่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม
 นายกรัฐมนตรีว่าข้าพเจ้าเป็นผู้ขัดขวางมิตรระหว่างญี่ปุ่นกับไทย จึงขอ
 ให้รัฐบาลไทยจัดการให้ข้าพเจ้าออกจากรัฐบาลโดยให้ไปอยู่ในตำแหน่ง

คนที่ไม่มีอำนาจทางบริหาร จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี
 ได้ให้ พล. ต. อ. อุดมเดชจรส์ แจ้งแก่ข้าพเจ้าว่าขอให้ข้าพเจ้าลาออก
 จากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ถ้าข้าพเจ้าเห็นชอบด้วย
 ก็จะเสนอสภาผู้แทนราษฎรให้ลงมติแต่งตั้งข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการ
 แทนพระองค์ในตำแหน่งที่ว่างอยู่ ข้าพเจ้าจึงตกลงยอมให้เสนอขอ
 ข้าพเจ้าต่อสภาผู้แทนราษฎรตั้งกล่าวนั้น เพราะข้าพเจ้าเห็นว่าตำแหน่ง
 ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์โดยเนื้อแท้แล้วไม่มีภาระมาก จึงช่วยให้
 ข้าพเจ้ามีเวลาที่จะจัดขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นเป็นการลับซงต่อมามชอว่า
 “ขบวนการเสรีไทย” และข้าพเจ้าก็จะได้พ้นจากการอยู่ในรัฐบาลที่
 รวมมือกับฝ่ายญี่ปุ่น ✓

สภาผู้แทนราษฎรลงมติเป็นเอกฉันท์ตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จ
 ราชการแทนพระองค์ เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๔ แล้วข้าพเจ้าได้
 ปฏิญาณตนต่อสภาผู้แทนราษฎรในการเข้ารับตำแหน่งใหม่เมื่อวันที่ ๒๓
 เดือนเดียวกันนั้น

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๔๘๕ เจ้าพระยาพิชเชนการโยธิน
 ถึงแก่อสัญกรรม สภาผู้แทนราษฎรมิได้ตั้งซ่อมผู้ใดคนหนึ่ง คณะผู้สำเร็จ
 ราชการแทนพระองค์จึงเหลือเพียง ๒ คน คือ พระองค์เจ้าอาทิตย์
 ทิพอภา ผู้ทรงเป็นประธานและข้าพเจ้า

ต่อมาเมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๔๘๗ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอภา
 ลาออกจากตำแหน่ง ด้วยเหตุที่จะกล่าวต่อไปในภายหลัง

สภาผู้แทนราษฎรจึงได้ลงมติเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคมปีเดียวกันนั้น
 ตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการฯ แต่ผู้เดียว

โดยที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลจะทรงบรรลุนิติภาวะใน วันที่ ๒๐ กันยายน ๒๔๘๘ แต่เนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวกจึงไม่สามารถเสด็จพระราชดำเนินกลับพระนครและไม่ทรงสามารถตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ ดังนั้น สภาผู้แทนราษฎรอาศัยอำนาจตามความ ในมาตรา ๑๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามฉบับ พ.ศ. ๒๔๗๕ ลงมติเมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๔๘๘ ให้ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการแทน พระองค์ต่อไปจนกว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จนิวัติสู่พระนคร

ข้าพเจ้าก็ได้รับส่งโทรเลขกราบบังคมทูลขอให้เสด็จกลับสู่พระนครโดยตกลงกับฝ่ายสัมพันธมิตรจัดเครื่องบินอัญเชิญเสด็จกลับสู่พระนครเพื่อทรงปฏิบัติพระราชภาระของพระองค์ เรืองนมัสรังได้เขียนหนังสือ และนำสำเนาโทรเลขกราบบังคมทูลของข้าพเจ้ากับพระราชา- ณะเสร์บส่งพิมพ์ไว้อย่างละเอียดแล้วอันเป็นการแสดงความบริสุทธิ์ของข้าพเจ้าที่ไม่เห็นยวรงค์ตำแหน่งผู้สำเร็จราชการฯ ไว้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลได้เสด็จกลับถึงพระนครเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกาศพระบรมราชโองการ เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๘ ให้ข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งรัฐบุรุษอาวุโส

หน้าที่เกี่ยวกับการถวายความดูแลพระบรมวงศานุวงศ์นั้น เป็น
ของสำนักพระราชวังซึ่งสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี คณะผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์ไม่มีอำนาจสั่งการ ก็ต้องส่งผ่านสำนักพระราชเลขานุการใน
พระองค์ซึ่งติดต่อไปยังสำนักนายกรัฐมนตรีให้สั่งการมายังสำนักพระ
ราชวัง แต่ถาเลขาธิการพระราชวังจะดูลมอด้วยก็รับทำตามที่คณะผู้สำเร็จ
ราชการฯ ร้องขอโดยสำนักพระราชวังรับผิดชอบต่อนายกรัฐมนตรี
ดังนี้ แม้พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ซึ่งเป็นพระบรมวงศานุวงศ์จะทรง
ปรารถนาถวายความช่วยเหลือพระบรมวงศานุวงศ์ก็ไม่มีอำนาจโดยตรง
ยังเป็นข้าพเจ้าแล้วตามระเบียบวิธีปฏิบัติราชการก็ทำได้ยาก

เลขาธิการพระราชวังสมัยนั้น คือ พระยาชาติเดชอุดม รองเลขา
ธิการฯ คือ นายเฉลียว ปทุมรส ซึ่งเป็นเพื่อนก่อการ ๒๔ มิถุนาฯ
ฉะนั้น ในการถวายความปลอดภัยสมเด็จพระศรีสวรินทิราฯ ซึ่งพระองค์
เจ้าอาทิตย์ฯ ทรงมอบให้ข้าพเจ้าช่วยเป็นภาระ ก็โดยที่พระองค์ทรง
เห็นว่าข้าพเจ้าอาจขอให้นายเฉลียว ปทุมรส รับช่วงไปจัดการโดยรับ
ผิดชอบเองต่อสำนักนายกรัฐมนตรีที่เป็นเจ้าหน้าที่โดยตรง และถ้า
จำเป็นต้องเสด็จประทับในหัวเมือง ก็มีสถานที่อยู่ในความดูแลของ
สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ซึ่งนายปรามไทย์ พิงสุณทร
ผู้ก่อการ ๒๔ มิถุนาฯ เป็นผู้อำนวยความสะดวกที่เกาะเมือง
อยุธยา ก็มีบริเวณอาคารและสถานที่ของกองรักษาที่หลวงสังกัดกระ
ทรวงการคลังซึ่งนายสนิท ผิวนวล ผู้ช่วยปลัดกระทรวงการคลังเป็น
ผู้อำนวยความสะดวก นอกจากนั้นยังมีพระยาเทวธิดาฯ หัวหน้ากองในสำนัก

พระราชวัง ซึ่งชอบพอกับข้าพเจ้าคอยช่วยเหลืออยู่อีกด้วยในเรื่องที่
เกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์

ด้วยเหตุดังกล่าวแล้วน การถวายความปลอดภัยแด่พระบรมวงศา
นุวงศ์ในระหว่างสงครามที่บางครั้งจะรอช้าไม่ได้เพราะมีภัยจากเครื่องบิน
จะต้องใช้วิธีลัดขอให้ผู้ทักล่าวานมาแล้วช่วยรับผิดชอบดำเนินงาน
ตามทথাพเจ้าขอรอง

—๘—

พระองค์เจ้าอาทิตย์ ฯ และหม่อมกอบแก้ว ชายา เป็นนักกีฬา
แต่ข้าพเจ้าไม่สนักกีฬา จึงมิได้ไปร่วมการเล่นกีฬากับท่านมากนัก
นอกจากบางครั้งท่านทรงชวนให้ข้าพเจ้าไปเล่นแบดมินตันบ้าง แต่
จอมพล ป. ฯ เป็นนักกีฬาผู้หนึ่งซึ่งมีโอกาสเล่นกีฬากับพระองค์เจ้า
อาทิตย์ ฯ ช่วยให้ท่านทั้งสองมีความสนิมสนมกันยิ่งขึ้น และเห็นอก
เห็นใจกัน

ข้าพเจ้าไม่เคยทราบมาก่อนว่าจอมพล ป. ฯ เคยส่งใบลาออกจาก
ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมายังพระองค์เจ้าอาทิตย์ ฯ ประธานคณะผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์ ซึ่งท่านเห็นว่าเป็นเรื่องที่จอมพล ป. ฯ มีความ
น้อยใจในปัญหาส่วนตัวซึ่งไม่ใช่ปัญหาทางราชการ ท่านจึงส่งใบลา
กลับคืนไปโดยมิได้แจ้งให้ข้าพเจ้าทราบ

ต่อมาประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ จอมพล ป. ฯ ได้ยื่นใบ
ลาตรงมายังประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อีก แล้วจอมพล
ป. ฯ ก็ได้ออกจากตำแหน่งสามัคคีชัยไม่รู้ว่ไปกี่ไหน ชะรอยพระองค์

เจ้าอาทิตย์ ฯ จะทรงทราบว่าจอมพล ป. ฯ ต้องการลาออกจริงเพื่อปรับปรุงคณะรัฐบาลใหม่ก็ได้ พระองค์จึงส่งโปลาจอมพลมาให้ข้าพเจ้าพิจารณา ข้าพเจ้าจึงเขียนความเห็นในบันทึกหน้าปกโปลานั้นว่า “โปลานี้ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญแล้ว อนุมัติให้ลาออกได้” ข้าพเจ้าลงนามไว้ตอนล่างทั้งท้วงตอบนไว้เพื่อให้พระองค์เจ้าอาทิตย์ ฯ ทรงลงพระนามซึ่งพระองค์ก็ทรงลงพระนาม ข้าพเจ้าจึงเชิญนายทวี บุณยเกตุ ซึ่งขณะนั้นเป็นรัฐมนตรีและเลขาธิการคณะรัฐมนตรีมาถามว่าจอมพล ป. ฯ จะจัดการปรับปรุงรัฐบาลอย่างไรหรือ ก็ได้รับตอบว่าคงจะจัดการปรับปรุงรัฐบาลและตามหาตัวจอมพล ป. ฯ ก็ยังไม่พบ แต่เมื่อคณะผู้สำเร็จราชการ ฯ ส่งคำอนุมัติโปลาออกของจอมพล ป. ฯ แล้ว สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีซึ่งบังคับบัญชากรมโฆษณาการอยู่ด้วยก็จะให้วิทยุของกรมนี้ประกาศการลาออกของจอมพล ป. ฯ

ฝ่ายจอมพล ป. ฯ ขณะนั้นจะอยู่ ณ ที่แห่งใดก็ตาม เมื่อได้ฟังวิทยุกรมโฆษณาการประกาศการลาออกเช่นนั้นแล้วก็แสดงอาการโกรธมาก ครั้นแล้วได้มีนายทหารจำนวนหนึ่งไปเฝ้าพระองค์เจ้าอาทิตย์ ฯ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน ซึ่งท่านผู้นั้นประทับอยู่ขณะนั้น ขอให้จัดการเอาโปลาคืนให้จอมพล ป. ฯ เป็นธรรมดาที่พระองค์เจ้าอาทิตย์ ฯ เห็นอาการของนายทหารเหล่านั้น จึงตกพระทัย เพราะไม่ทรงสามารถเอาโปลาคืนให้จอมพล ป. ฯ ได้ ฉะนั้น พระองค์พร้อมด้วยหม่อมกอบแก้วชายา ได้มาทำเนียบที่ข้าพเจ้าได้อาศัยอยู่ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำใกล้ท่าช้างวังหน้า ขออาศัยค้างคืนที่ทำเนียบข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจึงขอให้เพื่อนทหารเรือช่วย

อารักขาตามพระประสงค์ซึ่งเป็นการช่วยอารักขาข้าพเจ้าด้วย เพื่อน
ทหารเรือได้ส่งเรือยามฝั่งในบังคับบัญชาของ ร.อ. วัชรชัย ชัยสิทธิเวช
ร.น. มาจอดทวนหน้าท่าเนียบของข้าพเจ้า ฝ่าย พ.ต. หลวงราชเดชา ราช-
องครักษ์ประจำตัวข้าพเจ้า และ พ.ท. ประพันธ์ กุลพิจิตร ราชองครักษ์
ประจำองค์พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ก็ได้มาร่วมให้ความอารักขาด้วย เรา
สังเกตเห็นกระทั่งเวลาบ่ายของวันรุ่งขึ้นก็ไม่เห็นมีนายทหารบก หรือ
ทหารอากาศมาคุกคามประการใด ดังนั้น พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ กับ
หม่อมกอบแก้ว จึงกลับไปพระที่นั่งอัมพรสถาน

ต่อมาจอมพล ป.ฯ ก็ได้โผล่ออกกลับคืนไปแล้วส่งให้วิทยุกรม
โฆษณาการกระจายเสียงใจความว่า วิทยุกระจายเสียงว่าจอมพล ป.ฯ
ลาออกนั้นคลาดเคลื่อนไป จอมพล ป.ฯ ยังคงครองตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
มนตรีต่อไป เพราะหลักฐานการลาออกสูญหายแล้ว

จอมพล ป.ฯ จึงดำเนินนายทวี บุณยเกตุ ที่ให้วิทยุกระจายเสียง
การลาออกของจอมพล ป.ฯ นายทวี บุณยเกตุ จึงได้ลาออกจากตำแหน่ง
รัฐมนตรีและเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

ครั้นแล้วจอมพล ป.ฯ อ้างตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ออก
คำสั่งให้พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ และข้าพเจ้าประจำกองบัญชาการทหาร
สูงสุด คือเท่ากับให้ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ปฏิบัติตามคำสั่งของ
ผู้บัญชาการทหารสูงสุดและให้ไปรายงานตัวภายใน ๒๔ ชั่วโมง

พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ได้เสด็จไปรายงานพระองค์ต่อจอมพล ป.ฯ
ตามคำสั่ง

ส่วนข้าพเจ้าไม่ยอมไปโดยให้เหตุผลว่าข้าพเจ้ามีตำแหน่งเป็นผู้แทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงเป็นจอมทัพตามรัฐธรรมนูญ ถ้าข้าพเจ้าไปรายงานตนยอมอยู่ภายใต้ผู้บัญชาการทหารสูงสุดก็เท่ากับข้าพเจ้าลดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ลงอยู่ภายใต้ผู้บัญชาการทหารสูงสุด มีรัฐมนตรีบางนายได้ขี้แจงขอร้องให้จอมพล ป. ฯ ถอนคำสั่งที่วางนชงจอมพล ป. ฯ ก็ได้ยอมถอนคำสั่ง เป็นอันว่าพระองค์เจ้าอาทิตย์ ฯ และข้าพเจ้าคงสามารถปฏิบัติภารกิจแทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงเป็นจอมทัพตามรัฐธรรมนูญได้ต่อไป

—๑๐—

ต่อมาประมาณเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ พระองค์เจ้าอาทิตย์ ฯ เสด็จไปพักผ่อนที่วังไกลกังวลหัวหิน รับสั่งชวนให้ข้าพเจ้าไปเยี่ยมพระองค์ในปลายสัปดาห์ ข้าพเจ้าก็ได้ไปครั้งหนึ่งตามคำชวน

ระหว่างนั้นได้รับฟังวิทยุต่างประเทศกระจายข่าวว่าพระเจ้าวิกตอร์ เออมานูเอลแห่งอิตาลีไม่อาจทรงเพิกเฉยต่อการดำเนินของมุสโสลินีที่ ทำให้ชาติประสบความพ่ายแพ้ในสงครามและนำอิตาลีไปสู่ความหายนะ พระองค์จึงรับสั่งให้มุสโสลินีเข้าเฝ้าที่พระราชวังกิรินัลแล้วผู้ทรงคิดกับพระองค์ทำการจับกุมมุสโสลินีใส่รถพยาบาลเปิดประตูไซเรนออกไปจากพระราชวังโดยคน ๒ ข้างทางที่รถผ่านไปไม่อาจทราบได้ว่าเป็นรถที่พาตัวมุสโสลินีไปสู่ที่คุมขังแห่งหนึ่ง ครั้นแล้วพระมหากษัตริย์องค์นั้นทรงแต่งตั้งจอมพลบาโดกลิโอเป็นนายกรัฐมนตรีจัดตั้งรัฐบาลใหม่แห่งชาติอิตาลีขึ้น

พระองค์เจ้าอาทิตย์กับข้าพเจ้าได้สนทนากันถึงเหตุการณ์ทั้งนี้แล้ว พระองค์รับสั่งว่าในเมืองไทยไม่มีใครที่จะกล้าทำเช่นนั้น ข้าพเจ้าจึงทูลเพื่อสนุก ๆ ว่าต้องหากคนแก่ ๆ อย่างบาโคกลิโอ แล้วทูลต่อไปว่า เมื่อดอนบ้ายที่รถไฟซึ่งข้าพเจ้าโดยสารมาหัวหินนั้น เห็นพล.ท. พระยาวิชิตวงษ์วุฒิไกรยืนอยู่ที่สถานีห้วยทรายท่านผู้ชราพอ ๆ กับจอมพลบาโคกลิโอ น่าจะทำให้ ครั้นแล้วเราก้เสสรวลกันเป็นเรื่องสนุกไม่จริงจิง

ต่อมาเมื่อพระองค์เจ้าอาทิตย์เสด็จกลับจากหัวหินแล้ว วันหนึ่ง นายเฉลียว ปทุมรสได้รับมาหาข้าพเจ้าบอกว่า จอมพล ป. ได้เรียกประชุมผู้ก่อการ ๒๔ มิถุนา ๆ เป็นการด่วน แจ้งว่าพระองค์เจ้าอาทิตย์ได้รายงานว่าข้าพเจ้าคิดจับตัว จอมพล ป. เหมือนที่มูส โสลินถูกจับโดยข้าพเจ้าจะให้พล.ท. พระยาวิชิต ๆ เป็นผู้นำจับจึงให้ผู้ก่อการ ๆ ประึกษาโทษข้าพเจ้า ที่ประชุมขอรอการลงมติไว้ก่อนอ้างว่าจะเชอพระองค์เจ้าอาทิตย์ยังไม่ได้ ขอให้ตั้งกรรมการมาสอบสวนข้าพเจ้า กรรมการกำลังออกจากวังสวนกุหลาบมุ่งหน้ามายังทำเนียบทำข้างแล้ว ไม่ช้ากรรมการก็มาถึงเท่าที่จำได้มาด้วยกัน ๓ คนมีพล.ร.ท. สิ้นธุ์ กมลฉนวนิน ร.น. พ.อ. ชวง เซวงศักดิ์สงครามด้วยคนหนึ่ง ส่วนอีกท่านหนึ่งจำไม่ได้ กรรมการได้สอบถามข้าพเจ้า ข้าพเจ้ารับว่าพูดตามที่กล่าวนั้น แต่เป็นการพูดเล่นสนุก ๆ เพราะพระองค์อาทิตย์ปรารภขัน ถ้าข้าพเจ้าจะจับจอมพล ป. จริงแล้วก็ไม่บอกพระองค์เจ้าอาทิตย์เพราะข้าพเจ้ายังมีเพื่อนที่ไว้วางใจได้ยิ่งกว่าพระองค์อาทิตย์มากนัก และพล.ท. พระยาวิชิต ๆ นั้นท่านชราแล้วจะให้ท่านทำการอย่างทีกล่าวหาได้อย่างไร คณะ

กรรมการกลับไปรายงานจอมพล ป. ๑ ว่าเป็นเรื่องทพระองค์เจ้าอาทิตย์
ทรงเอาเรื่องเหลวไหลมารายงานจอมพล ป. ๑ เรื่องก็ระงับไป พระองค์
เจ้าอาทิตย์ก็ทรงเจอน ๆ กับข้าพเจ้า แต่ ننมาข้าพเจ้าก็ต้องระวังในการ
พูดกับท่าน

ภายหลังสงครามเมื่อพระองค์เจ้าอาทิตย์ประสูรหนักรก่อนสิ้นพระ
ชนม์ประมาณ ๑-๒ วัน ท่านทรงให้นายเฉลียว ปทุมรสมาเชิญข้าพเจ้า
ไปเฝ้าที่วังรัตนโกสินทร์เสวยสุวิว่าก่อนสิ้นพระชนม์ท่านขอพบข้าพ-
เจ้าเพื่อขอขมาสิ่งล่วงเกินแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็ได้ไปเฝ้า รับสั่งว่าขอ
ให้ข้าพเจ้าอโหสิกรรมในเรื่องที่ท่านได้กระทำไป ข้าพเจ้าได้ทูลว่าข้าพ-
เจ้าถวายอโหสิกรรมมาก่อนแล้ว ขอให้ทรงตั้งพระทัยเชื่อมั่นในพระ-
พุทธคุณ ทรงทำจิตใจให้ผ่องแผ้วอย่าวิตกกังวลเลย ต่อมาพระองค์ก็ได้
สิ้นพระชนม์ด้วยความสงบ ข้าพเจ้ามิได้จองหรวงอย่างหนึ่งอย่างใดแก่
ท่านให้เบียดเบียนพระทัยเลย ซึ่งถ้าหากท่านทรงมีพระญาณวิเศษ
ทรงทราบข้าพเจ้ามิได้ทำกรอย่างใดเป็นเบียดเบียนพระทัย

—๑๑—

เสียงของราษฎรไทยไม่พอใจจอมพล ป. มากยิ่งขึ้น เนื่องจาก
จอมพล ป. ๑ จะทำไทยให้เป็นมหาอำนาจโดยบังคับให้ราษฎรชายหญิง
ต้องสวมหมวกไปในที่สาธารณะ ห้ามกินหมาก แพทเป็นท่อยู่อาศัยตาม
แม่น้ำลำคลองต้องย้ายขนบก อังว่าประเทศที่เจริญแล้วไม่อยู่แพเพราะ
ไม่มีสวม เกณฑ์แรงราษฎรไปสร้างถนน ค่าครองชีพแพงขึ้นกว่าเมื่อ
ก่อนสงครามหลายเท่า เครื่องอุปโภคบริโภคอดัดกัขาดแคลน ผู้แทน
ราษฎรทั้งประเภทหนึ่งและประเภทสองมีความไม่พอใจมากจนทุกที่

วิทยุกรมโฆษณาการที่กระจายเสียงสดจ่อมพล ป. พร้อมทั้งคำขวัญและเพลงต่าง ๆ อาทิ “ เชื้อผู้นำชาติพันธุ์ ” “ ท่านผู้นำไปทางไหนฉันจะตามไปด้วย ” และบทความของทำเนียบสำนักกษัตริย์ ๆ ล ฯ แทนที่จะได้รับความนิยมจากราชกรส่วนมาก แต่กลับทำให้ราชกรส่วนมากไม่พอใจยิ่งขึ้น ครั้นแล้ว “ จตุสดมภ์ ” ก็อบุคคล ๔ คนที่ผู้เอาชื่อตัวมาผูกเป็นวลีสอดคล้องกันซึ่งถือว่าเป็นผู้หนุนจ่อมพล ป. ให้ทำผิด (ใครอยากรู้ชื่อก็ให้ถามผู้ที่จำได้ดู) ก็เสนอให้ทางการส่งโรงภาพยนตร์เมื่อได้ฉายหนังเรื่องเสร็จแล้วให้ฉายภาพจ่อมพล ป. โดยให้ผู้ชมภาพยนตร์ยื่นขอทำความเคารพ เช่นเดียวกับโรงภาพยนตร์ในอิตาลีสมัยมุสโสลินี ความไม่พอใจของราชกรส่วนมากจึงถึงขีดสูงสุดที่ต้องการให้มีการเปลี่ยนตัวนายกรัฐมนตรี ผู้แทนราชกรทั้งประเภทหนึ่งและประเภทสองส่วนมากได้ตระหนักถึงความปรารถนาของราชกรที่จะให้รัฐบาลจ่อมพล ป. ต้องออกไปโดยมีรัฐบาลใหม่ที่เป็นประชาธิปไตยเข้ามาแทนที่

ฝ่ายญี่ปุ่นนั้นมีไดเนงเคียวคูดายก็ว่าได้คอยสอดรับฟังว่าเมื่อราชกรไทยไม่พอใจจ่อมพล ป. ซึ่งร่วมมือกับญี่ปุ่นเช่นนั้นแล้ว ความไม่พอใจที่ราชกรมีต่อฝ่ายญี่ปุ่นอยู่แล้วก็จะเพิ่มความไม่พอใจญี่ปุ่นจนมาด้วย ดังนั้นฝ่ายญี่ปุ่นจึงคิดหาตัวบุคคลที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีจัดตั้งรัฐบาลไทยขึ้นใหม่ ในกรณี พล. ต. อ. อุดุ ๑ ได้มาแล้วให้ฟังว่าเห็นอาการผิดปกติที่ญี่ปุ่นเอาทูตญี่ปุ่นสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์เข้าเมืองไทย และ

พวกมันได้ไปเยี่ยมคำนับเจ้านายบางองค์ ชุมนางเก่าบางคน อีกทั้งได้สนับสนุนให้อดีตรัฐมนตรีบางคนที่อยู่บุนพุดวิฑูรกระจายเสียงเนื่องๆ จึงสงสัยว่าบุนพุดจะเปลี่ยนตัวจอมพล ป.

ต่อมาจอมพล ป. ได้จัดพิธีชวณบุญให้ไปร่วมสาบานต่อหน้าพระพุทธรูปหามณเฑียรนปฎิมากรแก้วมรกตว่าจะซื่อสัตย์ต่อกันไปจนที่สุดบุนพุดซึ่งนับถือลัทธิบูชิต่อกันเป็นจำนวนมากมิใช่พุทธศาสนิก แต่ก็ยอมไปทำพิธีสาบานที่โบสถ์วัดพระแก้วด้วย มีเพื่อนคนหนึ่งติดต่อกับฝ่ายบุนพุดบอกข้าพเจ้าว่าบุนพุดปรารถนาจะบุนพุดซักจะ ระวาง จอมพล ป. ว่าเหตุใดต้องชวนพวกเขาไปสาบาน จอมพล ป. น่าจะมีความคิดหักหลังบุนพุด

ส่วนวิทยานิเวศลีสัยของอังกฤษก็ใช้กลยุทธ์เพื่อทำให้บุนพุดระวาง จอมพล ป. ยิ่งขึ้นโดยกระจายคำกลอนซ้ำๆ หลายวันและบอกซ้ำๆ ของให้ผู้ฟังจดไว้ซึ่งฝ่ายบุนพุดก็จดไว้ด้วย คำกลอนนั้นข้าพเจ้าฟังจนหูยังจำได้ว่ามีความว่าดังนี้

“ เป็นจอมพลโฉนยอมเป็นจอมแพ

ทำผิดแล้วคิดแก้ไม่ได้หรือ

เกิดเป็นชายชาติตรีสี่มือ

โยจึงต่อให้ไพร่รังสีคอ ”

ข้าพเจ้าทราบจากคนไทยที่ติดต่อกับบุนพุดว่ากลอนบทนี้บุนพุดจดไว้แล้วระวางจอมพล ป. ยิ่งขึ้น ประกอบด้วย พ.อ. กาจ กาจสงคราม ได้เดินทางไปเมืองจีน โดยทางจีนให้นายพลไตลี่-นายใหญ่เกสตาไปจีน

ทองกึ่งรับรอง ในการสนทนากันนั้นมัลลมาที่เป็นคนเกิดในเมืองไทย ขำ
 นวแววไปถึงฝ่ายญี่ปุ่น แม่พ.อ. กาจ ๆ จะบอกนายพลได้ลว่าตนเดินทาง
 มาเอง แต่ญี่ปุ่นรู้แววกี่สงสัยว่า จอมพล ป. คงใช้มา
 คนไทยที่ติดต่อกับญี่ปุ่นรีบมาบอกข้าพเจ้าว่าทหารญี่ปุ่นเตรียม
 ที่จะเข้ายึดรัฐบาลไทย

—๑๑—

เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ จอมพล ป. เสนอร่างพระ-
 ราชบัญญัติให้รับรองพระราชกำหนดระเบียบบริหารนคร เพ็ชรบูรณ์ และ
 พุทธบูรณ์ณฑล ซึ่งจอมพล ป. ดำริสร้างเป็นนครขึ้นในบริเวณป่าทมิ
 ไล้จับสนระบาตร้ายแรง ในการนั้นก็ต้องเกณฑ์ราษฎรไปทำงานโยธา
 ผู้แทนราษฎรทั้งประเภทหนึ่งและประเภทสองส่วนมาก ซึ่งตระหนักถึง
 ความไม่พอใจของราษฎรอยู่แล้วได้ลงมติไม่อนุมัติร่างกฎหมายนั้น

ปัญหาเกิดขึ้นภายในรัฐบาลว่ามตินั้นจะถือว่าเท่ากับเป็นการไม่ให้
 ความไว้วางใจรัฐบาลหรือไม่ รัฐมนตรีส่วนมากยืนยันว่าตามมารยาท
 รัฐบาลต้องลาออก แต่สภาฯ อาจแนะนำคณะผู้สำเร็จราชการให้ตั้งใหม่
 ได้ จอมพล ป. จึงได้ขยับใบลาออกต่อคณะผู้สำเร็จราชการ

คราวนี้พระองค์เจ้าอาทิตย์ยังไม่ทรงลงพระนามอนุมัติให้จอมพลป.
 ลาออกโดยเชิญประธานสภาฯ มาแจ้งให้ไปทาบถามสมาชิกสภาฯ ก่อน
 ว่าจะเสนอผู้ใดแล้วจึงจะพิจารณาใบลาขึ้น ผู้แทนราษฎรที่เป็นชั้นหัวหน้า
 มาถามข้าพเจ้าว่าสมควรให้ท่านผู้ใดเป็นนายกฯ ข้าพเจ้าแนะนำว่า ขอให้ไป
 ทาบถามพระยาพหลฯ ต่อมาประธานสภาฯ ได้นำความเห็นส่วนข้างมาก

ของผู้แทนราษฎรเสนอคณะผู้สำเร็จราชการว่าพระยาพล ๆ ควรเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป ครั้นคณะผู้สำเร็จ ๆ เชิญพระยาพล ๆ มาถามความสมัครใจ ท่านก็ปฏิเสธ

✓ ครั้นแล้วผู้แทนราษฎรส่วนที่เข้าร่วมขบวนการเสรีไทยแล้วได้มาปรึกษาข้าพเจ้าว่าสมควรเป็นผู้ใดที่จะให้ความสะดวกแก่ขบวนการเสรีไทยส่วนมากเห็นว่านายทวี บุณยเกตุ มีลักษณะสมควรเป็นนายกรัฐมนตรีเช่นเดียวกับที่ผู้แทนราษฎรได้เคยลงมติให้นายทวี ๆ เป็นประธานสภาฯ มาก่อนแล้ว แต่ถูกจอมพล ป. ขัดขวาง นายทวี ๆ เป็นคนซื่อตรงและสามารถ และมีอาวุโสในคณะราษฎรเพราะเป็นผู้เข้าร่วมในคณะราษฎรตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ ขณะยังศึกษาอยู่ในปารีส (นายควงนั้นเพิ่งเข้าร่วมในคณะราษฎร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ก่อนวันที่ ๒๔ มิถุนาฯ ไม่กี่เดือน นายควงก็ยอมรับความจริงนี้ในปาฐกถาของเขาที่คุรุสภาแล้ว) แต่นายทวี ๆ เป็นผู้พูดตรงไปตรงมาจึงเป็นการยากที่นายทวี ๆ จะตีหน้ากับฝ่ายผู้เป็นได้ ฉะนั้นจึงเห็นกันว่าให้สองทาบตามนายควงดูว่าจะรับเป็นนายกเพื่อตหน้ากับผู้เป็นได้หรือไม่ ส่วนการงานของรัฐบาลนั้นมอบให้นายทวี ๆ เป็นผู้สำเร็จราชการสำนักนายกรัฐมนตรี ข้าพเจ้าจึงเชิญนายควง ๆ มาสอบถามความสมัครใจ นายควงยอมตกลงตามเงื่อนไขนั้น ครั้นแล้วผู้แทนส่วนมากได้ลงมติลับเป็นการภายในเสนอให้ประธานสภา ฯ นำเรื่องไปเสนอคณะผู้สำเร็จราชการให้ตั้งนายควง ๆ เป็นนายกรัฐมนตรี พระองค์เจ้าอาทิตย์ทรงเกษังไม่ยอมตั้งโดยขอคุณโยบายนและรัฐมนตรีที่นายควง ๆ จะเชิญเข้าร่วมในรัฐบาล นายควงทูลว่าขอให้คณะผู้สำเร็จราชการตั้งนายควง ๆ เป็นนายกก่อนแล้วจึงจะเสนอรัฐมนตรีในรัฐบาลใหม่

ฝ่ายข้าพเจ้าก็นำให้ตงนายควง ๆ เป็นนายก ๆ ก่อน เรื่องไม่ลงรอยกัน
อยู่หลายวัน

วิญญูชนผู้มีสติย่อมคิดว่าระหว่างเวลาที่จอมพล ป. ยืนโบลาออก
กับการที่จะตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่นั้น ญูบุ่นจะนั่งเฉยกระนั้นหรือ ?
ความจริงญูบุ่นยอมเอื้อมมือ ฝ่ายญูบุ่นในระแวงจอมพล ป. ว่าจะเล่นไม้
ซอตต่อนตงดังกล่าวแล้ว ทอดทหารบกและทหารเรือมาหาข้าพเจ้าที่ทานียบ
ทำข้างด้วยมารยาทอันดีเพราะญูบุ่นเกรงพระมหาจักรพรรดินั้นใดก็
แสดงเคารพข้าพเจ้าซึ่งเป็นผู้แทนพระองค์พระมหากษัตริย์ไทย นั้นนั้น
ฝ่ายญูบุ่นถามข้าพเจ้าว่าข้าพเจ้ามีความเห็นอย่างไรในการตั้งนายกรัฐมนตรี
คนใหม่แทนจอมพล ป. ข้าพเจ้าตอบว่าควรเป็นไปตามระบบบริ
ทธิธรรมนุญของไทย ขอให้ฝ่ายญูบุ่นถือว่าเป็นกิจการภายในของไทยเกิด
คนไทยจึงจะเข้าใจว่าฝ่ายญูบุ่นไม่แทรกแซงในกิจการภายในของไทย
อันจะเป็นเกียรติคุณแก่ญูบุ่นเอง ฝ่ายญูบุ่นจึงกล่าวว่าถ้าเช่นนั้นก็ขอให้
ข้าพเจ้าดำเนินตามรัฐธรรมนูญของไทยเถิด ญูบุ่นจะไม่เกี่ยวของด้วย
ขอให้คนที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีใหม่ให้ความร่วมมือกับญูบุ่นต่อไปเถิด
แล้วฝ่ายญูบุ่นถามข้าพเจ้าว่า นายควง อภัยวงศ์เป็นคนอย่างไรฝ่ายเขา
ไม่รู้จักข้าพเจ้าตอบว่าเขาเป็นคนที่เรานิสัยดีหวังว่าเขาจะร่วมมือกับ
ฝ่ายญูบุ่นได้

ดังนั้นวิญญูชนย่อมพอจะเข้าใจได้ว่าถ้าไม่ทำความเข้าใจกับญูบุ่น
ไว้ก่อนดังกล่าวแล้วฝ่ายญูบุ่นที่ครองประเทศไทยอยู่จะยอมให้ฝ่ายไทย
เปลี่ยนรัฐบาลอย่างง่าย ๆ หรือ

ฝ่ายพระองค์เจ้าอาทิตย์ยังทรงยื่นกรานไม่ยอมลงพระนามตั้งนายควงเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ในที่สุดพระองค์ได้ทรงขอลาออกจากตำแหน่งประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ โดยเข้าพระทัยว่านายควงฯ จะไปไม่ตลอดรอดฝั่ง ไม่เข้าจอมพลป. ก็จะกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีก ซึ่งข้าพเจ้าจะต้องออกไปโดยพระองค์จะทรงกลับมาเป็นผู้สำเร็จราชการอีก

สภาผู้แทนราษฎรจึงลงมติเป็นเอกฉันท์เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ ตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่ผู้เดียว

ในวันนั้นเอง ข้าพเจ้าได้ลงนามประกาศพระบรมราชโองการในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันนั้นทมทิดล ตั้งพันตำรวจ อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการตามระเบียบ

นายควง อภัยวงศ์ ได้จัดตั้งคณะรัฐมนตรี โดยมีรัฐมนตรีหลายนาย และโดยเฉพาะได้มีนายทวี บุณยเกตุเข้าร่วมด้วยตามที่นายควงได้ตกลงกับข้าพเจ้าไว้คือ นอกจากนายทวี ฯ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ก็เป็นรัฐมนตรีสั่งราชการในสำนักนายกรัฐมนตรีด้วย ✓ โดยมีหน้าที่ดำเนินงานของคณะรัฐมนตรีอยู่เบื้องหลังนายควง กิจการใดอันเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทยซึ่งนายทวี ฯ เป็นผู้บัญชาการพลพรรคในประเทศไทยนั้น ถ้าจะต้องเกี่ยวข้องกับรัฐบาลอย่างใดแล้ว นายควงก็อนุญัตตามที่ตกลงกันไว้ก่อนว่าให้นายทวีปรึกษาตกลงกับข้าพเจ้าโดยตรง) โดยนายควงไม่ชอบรับรู้ด้วยนอกจากที่จะต้องทำเป็น

กฎหมาย หรือแถลงต่อสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้นหลายเรื่องทนายทวิฯ
ได้ปรึกษาข้าพเจ้าจัดทำขึ้นก่อนแล้วจึงแจ้งให้นายควงฯ รับไปปฏิบัติ
การ อาทิ การประกาศพระบรมราชโองการว่าการประกาศสงครามกับ
บริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกาเป็นโมฆะนั้น นายทวิ บุดเยเกตุ เป็นผู้
ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการดังปรากฏในราชกิจจานุเบกษา ไม่
ใช่ นายควงฯ เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ การอภัยโทษ
และนิรโทษกรรมผู้ต้องหาทางการเมืองนั้น นายทวิฯ ก็เป็นหัวแรงสำ-
คัญในการร่างกฎหมายอภัยโทษและนิรโทษกรรม เพราะแม้ข้าพเจ้า
แจ้งแก่สัมพันธมิตรไว้ก่อนว่าเพื่อความสามัคคีของคนไทยที่มีอุดมคติ
ตรงกันในการต่อสู้ญี่ปุ่น ให้ได้รับอภัยโทษและนิรโทษกรรมตามท
ม.จ. ศก.สวัสดิ์ ได้ทรงปรารภมานั้น เวลาปฏิบัติเข้าจริงก็ยังไม่อาจทำ
ได้ง่ายๆ เหมือนดังที่นายควงฯ พูดที่คุรุสภาว่าพอนายควงฯ เป็นนายก
รัฐมนตรีแล้วก็ส่งปล่อยันักโทษการเมือง จริงอยู่ นายควงฯ เป็นผู้ลง
นามรับสนองพระบรมราชโองการ แต่ในการร่างกฎหมายดังกล่าวแล้ว
ต้องทำความเข้าใจกับ พล. ต.อ. อุดลฯ อธิบดีกรมตำรวจ ซึ่งเป็นผู้ส่ง
จับผู้ต้องหาการเมืองให้เขาเห็นความสมควรที่จะอภัยโทษและนิรโทษ-
กรรม ทั้งนี้เพื่อความสามัคคีของทุกๆ ฝ่าย เพื่อประโยชน์ของทางเน
รับใช้ชาติร่วมกัน พล. ต.อ. อุดลฯ นั้น มีคนให้ฉายาว่า “นายพลตาตุ”
เป็นคนที่ไม่ยอมให้ผู้ใดลบคมได้ง่ายๆ ถ้าอยู่ดี ๆ นายควงฯ ซึ่งเพิ่งได้
เป็นนายกรัฐมนตรีตามวิธีการดังกล่าวแล้วในข้อก่อนๆ เกิดจะแสดง
บุญบารมีของตนโดยส่งปล่อยันักผู้ต้องหาการเมืองโดยไม่ปรึกษาหารือทำ
ความเข้าใจให้ดีกับ “นายพลตาตุ” ซึ่งเป็นผู้จับผู้ต้องหาการเมือง

คือเป็นผู้ทำพระเดช แต่นายกวาง ๆ จะเป็นผู้ทำพระคุณเอาหน้าแก่ผู้ต้อง
 ทางการเมืองแล้ว เรื่องนี้อาจจะยังเป็นเหตุให้ผู้ต้องทางการเมืองซึ่งอยู่ใน
 ความดำริตามที่นายปวย ่องภากรณ์ ได้กล่าวไว้ในบทความนั้นแล้วดัง
 ได้รับการปลดปล่อยข้างไปอีก ฉะนั้น เพื่อให้ผู้ต้องทางการเมืองที่ถูก
 จ้องจำอยู่ได้รับการปลดปล่อยเร็วขึ้น นายทวี บุณยเกตุ และข้าพเจ้า
 ต้องช่วยกันทำความเข้าใจกับ “นายพลตาด” และได้ขอร้องให้นาย
 ปวย ่องภากรณ์ ชี้แจงข้อความที่ข้าพเจ้าส่งโทรเลขกลับไปให้สัมพันธ์
 มิตรทราบ เมื่อ “นายพลตาด” เห็นชอบในหลักการแล้ว จึงได้
 มอบให้นายทวี บุณยเกตุ เป็นผู้ร่างกฎหมายอภัยโทษและนิรโทษกรรม
 แก่บรรดาผู้ต้องหาทางการเมืองทุกคน จะเหลืออยู่ก็แต่เฉพาะผู้ต้อง
 โทษภายหลังกองทัพญี่ปุ่นเข้าเมืองไทยแล้ว เพื่อความปลอดภัยของผู้
 นน ๆ เอง เพราะถ้าปล่อยออกมาจะถูกรูปรับจับเอาไป ส่วนกรมขุน
 ชัยนาท ๆ ที่ถูกลอดเป็นนายรังสิต ๆ นั้น นอกจากได้นิรโทษกรรมแล้ว
 ก็ได้สถาปนาพระอิสริยยศตามเดิม

ผู้ต้องหามารคนที่ใช้สติเข้าใจความจริงโดยข้าพเจ้าหรือนายทวี ๆ
 มิได้รอดอ้างเอาหน้าต่อเขาเหล่านั้น เมื่อออกจากเรือนจำบางขวางก็ได้
 ตรงมาหาข้าพเจ้าที่บ้าน อาทิ พระยาอุดมพงษ์เพ็ญสวัสดิ์ (ม.ร.ว. ประ-
 ยุร อิศร์ศักดิ์) อดีตสมุหเทศาภิบาล และอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
 มหาดไทย ซึ่งเป็นนักกวเอกผู้หนึ่งได้นำของขวัญชิ้นหนึ่งมาให้ข้าพเจ้า
 คือกระดาดแผ่นเล็ก ๆ แผ่นหนึ่งซึ่งท่านผู้นั้นบอกว่าได้เขียนไว้ตั้งแต่อยู่
 ที่คุกบางขวาง เมื่อได้ฟังข่าวว่ามีอภัยโทษและนิรโทษกรรม บทประ-
 พันธ์ของท่านมีความตามที่ข้าพเจ้าจำได้ดังต่อไปนี้

“ สักกรวา รีเย่าเต้เห็นเป็นธรรม

นิริกรรมผู้ต้องโทษใจทักเท็งหา

ให้พ้นทุกข์ทรมานกายวิญญา

หลุดออกมาจากคุกขุมลเวจี ฯ ”

ข้าพเจ้าได้เสนาอให้ท่านผู้นั้นทราบว่า ขอให้ท่านขอบคุณนายทวิ
บุญเขตต์ ที่เป็นหัวแรงสำคัญในการอภัยโทษและนริโทษกรรม ขอให้
ท่านช่วยเปลี่ยนสักกรวาบทต้นให้เป็นสักกรวาทวิ บุญเขตต์เถิด และขอ
ให้ท่านช่วยชี้แจงผู้พ้นโทษทุกคนถึงความดีของนายทวิ บุญเขตต์

อีกหลายวันต่อมา พระยาเทพหัสดินทร์ มาหาข้าพเจ้าแจ้งว่าเพิ่ง
ได้ทราบความจริงว่านายทวิ บุญเขตต์ เป็นหัวแรงสำคัญในเรื่องนี้

นายทวิ บุญเขตต์ ทำบุญชนิด “ บัดทองหลังพระ ” มิได้เคย
อวดอ้างถึงการทนต์ได้ทำไปในเรื่องนี้ บัดนี้ นายทวิ ฯ ได้วายชนม์ไป
แล้ว ข้าพเจ้าจึงขอบันทึกความดีเรื่องนของนายทวิไว้

--๑๔--

เรามีได้ทำหักโหมแก่จอมพล ป. ฯ เพราะไม่พึงประสงค์ให้มีการ
รบราฆ่าฟันระหว่างคนไทยด้วยกันเอง ดังนั้น เมื่อจอมพล ป. ฯ ย่นไบ
ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ข้าพเจ้าในฐานะผู้สำเร็จราชการ ฯ
ก็อนุญาติให้ลาออกตามใบบลานั้นซึ่งเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ ส่วนตำแหน่ง
ผู้บัญชาการทหารสูงสุดยังให้จอมพล ป. ฯ ครองตำแหน่งนั้นอยู่ มิได้
ประกาศปลดจากตำแหน่งนั้นในทันทีทันใด

แต่จอมพล ป. ๑ ได้ไปรวบรวมทหารตั้งมั่นอยู่ที่ทลพบุรีซึ่งเป็นการ
 คุกคามรัฐบาลใหม่ พล. ร.ท. สินธุ กมลนาวิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
 กลาโหมและผู้บัญชาการทหารเรือ จึงได้มาหาข้าพเจ้าว่าจะต้องรับจัดการ
 ประกาศปลดจอมพล ป. ๑ จากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดโดยขอ
 ให้ พล. อ. พระยาพหลฯ เป็นแม่ทัพใหญ่ และ พล. ท. ชิต มั่นศิลป์
 สีนาดโยธารักษ์ เป็นรองแม่ทัพใหญ่ เมื่อได้ทราบตาม พล. อ. พระยา-
 พหลฯ กับ พล. ท. ชิต มั่นศิลป์ - สีนาดโยธารักษ์ ตกลงรับตำแหน่ง
 ดังกล่าวแล้ว ฝ่ายทหารเรือจึงได้จัดรถพยาบาลเชิญตัว พล. อ. พระยา-
 พหลฯ ซึ่งเกิดป่วยขึ้นมาอย่างกระทันหันไปอยู่ที่กองบัญชาการกองทัพ
 เรือที่พระราชวังเดิม ธนบุรี เป็นการลับ

ส่วนข้าพเจ้านั้น เพื่อความปลอดภัยได้ไปนอนค้างอยู่ที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นการลับ ได้ลงนามในประกาศพระ
 บรมราชโองการปลดจอมพล ป. ๑ ออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหาร
 สูงสุด และแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดินซึ่งเป็นที่ตำแหน่งที่
 เกียรติสูงหากแต่มิได้บังคับบัญชาทหาร และได้ลงนามในประกาศพระ
 บรมราชโองการตั้ง พล. อ. พระยาพหลฯ เป็นแม่ทัพใหญ่ และ พล. ท.
 ชิต มั่นศิลป์ สีนาดโยธารักษ์ เป็นรองแม่ทัพใหญ่ เพื่อรักษาความลับ
 อย่างเข้มงวด จึงให้เรื่องนรู้เฉพาะนายควงฯ ซึ่งเป็นผู้ลงนามรับสนอง
 พระบรมราชโองการ และนายทวี บุญยเกตุ ซึ่งเป็นผู้ร่างพระบรมราช-
 โองการและรับผิดชอบในการเตรียมประกาศไว้ทุกเวลาเช้า โดยให้นาย
 ไพโรจน์ชัยนาม เป็นผู้รับมอบหมายเตรียมการวิทยุกระจายเสียงของ

กรมโฆษณาการไว้ให้พร้อมครั้นถึงรุ่งเวลาเช้า วิทยุนั้นก็ได้กระจายเสียงตามแผนการดังกล่าวแล้ว

พล. อ. พระยาพหลฯ แม่ทัพใหญ่ ก็ได้ประกาศคำสั่งให้บรรดานายทหารที่อยู่ในเขตจังหวัดพระนคร และธนบุรี ไปชุมนุมที่บริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ครั้นถึงกำหนด บรรดานายทหารดังกล่าวก็ได้มาชุมนุมพร้อมกัน พล. ท. ชิต มั่นศิลป์ สีนาดโยธารักษ์ ได้แถลงชี้แจงแทนแม่ทัพใหญ่ขอให้บรรดานายทหารฟังคำสั่งแม่ทัพใหญ่และให้ทุกคนตั้งอยู่ในความสงบ บรรดานายทหารก็เชื่อฟังคำสั่งแม่ทัพใหญ่และรองแม่ทัพใหญ่ เหตุการณ์ที่อาจจะเกิดนองเลือดระหว่างคนไทยด้วยกันเองจึงไม่เกิดขึ้น มิใช่ข้อกัณหารนายควงฯ ตามที่ไปพูดที่คุรุสภา เหตุการณ์ที่นายทหารเหล่านั้นยังมีชีวิตอยู่หลายคนในขณะนั้นย่อมจำเหตุการณ์ได้

ส่วนจอมพล ป. ฯ ก็ได้ปฏิบัติตามพระบรมราชโองการและได้ย้ายจากลพบุรีไปอยู่ที่อำเภอลำลูกกาจนตลอดสงคราม ข้าพเจ้าในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ก็ได้สั่งเจ้าหน้าที่พระราชวังให้อำนวยความสะดวกแก่จอมพล ป. ฯ ที่ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาราชการแผ่นดินตามควรแก่ฐานะทุกประการ

ภายหลังสงคราม จอมพล ป. ฯ ได้เขียนจดหมายถึงข้าพเจ้ามีความดังต่อไปนี้

วนท

เรียนอาจารย์ทศพรและนบถ

ผมเห็นงานของอาจารย์มีมาก ไม่อยากจะมารบกวนอะไร แต่
 บคนผมเป็นคนเคราะห์ร้าย ไม่รู้จะหันไปพึ่งใครได้ ก็จำเป็นต้องขอพง
 อาจารย์ตามแต่จะกรุณาได้ ประการแรกอยากขอปรับความเข้าใจแก่
 อาจารย์ ซึ่งบางทีจะมีเมตตาจิตเกิดแก่ผมบ้างตามสมควร ถ้าอาจารย์จะ
 ผูกพยามาทผมเกี่ยวแก่เรื่องเดิม ๆ มาบ้าง ซึ่งอาจเป็นการเข้าใจไม่ตรง
 ตามเป็นจริง อาจารย์จะได้ทราบความจริงไว้ คอบางทีอาจารย์อาจเข้าใจว่า
 ผมเป็นคนช่วยปิดสภาและเนรเทศอาจารย์ เกี่ยวแก่หาว่าเป็น
 คอมมิวนิสต์ เรื่องนี้ ผมไม่ได้เป็นผู้ทำเลย การปิดสภาฯ นั้นพระยา
 มโนเรียกผมไป ซึ่งเวลานั้นผมเป็นเด็กอยู่มากในเมือง เกลยกล้อม
 ผมให้เซ็นเป็นคนสุดท้าย ครั้นเห็นทุกคนเขาลงชอกัน ผมจะไม่ลง
 ชอกับเขากเกรงจะเป็นภัยร้ายแรง จึงได้ลงชอตามพระยาพลไป เรื่อง
 เนรเทศอาจารย์นั้น ถ้ามหลวงอดุลดูว่าเป็นใครวังเต้น ความจริงจะทราบ
 ว่าพระยาทรงสุรเดช ผมกับหลวงอดุลก็ถูกหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ วัน
 หนึ่งไปพบพระยาทรงฯ ท่านยังถามว่าลอกับอดุลแดงเรือฯ แล้วนี้ะ เมื่อ
 ผมเบ็ดสภาฯ พระยาราชวังสันยังโทรศัพท์ถามผมว่าจะเอาอะไร ผมตอบ
 ว่าเบ็ดสภาฯ ท่านยังถามต่อไปว่าไม่แดงนี้ะ หรือจะแดงกัน ผมเลย
 วางหูโทรศัพท์

การทำภารกิจครั้งนั้น เขาประชุมกัน ๔-๕ คน มีพระยามโนเป็นหัวหน้า เมื่อเขาจะทำอะไรเขาก็ทำกันไป ผมรู้จริงจึงภายหลังเสมอ ซึ่งก็อะไรไม่ได้ เพราะเป็นเด็กในการเมืองอยู่มาก การลาออกของ ๔ ทหารเสือ ผมก็ไม่ต้องสงสัยเลยอยู่ๆ ก็ลาออกกันไป เขาจะทำกันอย่างไรไม่ทราบผมเห็นแต่มีคนมาบอกอยู่เสมอๆ ว่าพระยาทรงฯ จะออก นอกนั้นผมมิได้สังเกตเห็นอะไร ครั้นออกไปแล้วผมไม่ทราบอะไร เปลี่ยนการปกครองใหม่ๆ ยิ่งอ่อนในการเมือง พระยามโนถามว่า ใครที่พอจะเป็นผู้บัญชาการทหาร และเสนาธิการได้ ผมก็ตอบไปตามความเป็นจริง ตามหลักทางทหารว่าพระยาพิชัยณรงค์กับพระยาตันทำราบเขาก็เห็นดีด้วย และบรรจุโดยพระบรมราชโองการ เรื่องเก่ามีความจริงอย่างนี้ เมื่อพระยาทรงฯ ออกไปแล้วผมอยู่รักษาการที่กาแฟรสิ่งๆ ตอนกลางคืน ผมจำได้ว่าไปกับหลวงอดุล ทราบภายหลังว่าพระยาราชวังสัน พระยาฤทธิ พระยามโน จะให้ทหารเรือจับผมขังที่นั่น เข้าใจว่า พล.ต. จำรัญ เป็นผู้ถูกขัง เรื่องเก่าๆ มีความจริงอย่างนี้ ขออาจารย์กรุณาเข้าใจว่า ผมไม่ได้เป็นคนแกล้งอะไรเพื่อนฝูงเลยคนไหนเขาทำกันเองแล้วผมยังช่วยในเมื่อมีโอกาส

✓ ตอนญี่ปุ่นเข้ามา มันจะเล่นงานอาจารย์ ถ้ามหลวงอดุลดู ผมไม่เคยได้ติดต่อหรือขออำนาจญี่ปุ่นมาเล่นงานอาจารย์เลย ผมจึงเสนอให้อาจารย์เป็นผู้สำเร็จ ✓

ตามที่เรียนมานี้ ขอพระและสังศกศสทเป็นพยานว่า เป็นความจริงทุกประการ ถ้าอาจารย์ไม่เชื่อ วันข้างหน้าจะเป็นพยานเอง

ผมเรียนมานับหวังจะได้รับความกรุณาจากอาจารย์บ้างตามสมควร ในทางการเมืองของผมนั้น เวลานี้หรือต่อไป ผมเข็ด และรู้สึกตัวว่าเงาใจไม่มีความสามารถเพียงพอ จนทำอีกก็มักมีมาสู่ตัวรำไป ผมเลยขอเป็นชาวไร่ชาวนาคิดว่าขออาจารย์อย่าเป็นห่วงผมในทางการเมือง ผมเข็ดแล้ว เป็นตามีตามาคิดว่าสำหรับตัวผม

ผมพูดมามากแล้ว ถ้ามีผิดและรบกวนอาจารย์ก็ขออภัยด้วย ผมได้เขียนเล่าการปฏิบัติการต่อสู้ญี่ปุ่น และส่งไปทางประธานสภาฯ และให้เพื่อนฝูงอ่าน มีความประสงค์อย่างเดี๋ยวจะช่วยให้เพื่อนฝูงไม่เป็นอาชญากรสงคราม รวมทั้งผมด้วยตามสัญญาตัญญาของคนต้องบอกรับกันตน อาจารย์ขอได้กรุณาแก่ผมในเรื่องนี้ด้วย เพราะถ้านิ่งไว้คนไม่รู้ เหตุผลการปฏิบัติของเราที่จะหาว่าเป็นคนขายชาติอยู่ตลอดไป ชื่อเสียงก็จะเสีย ผมดีใจแล้วว่าที่เราทำมาแล้วนั้น อย่างน้อยพระแก้วมรกตยังอยู่ญี่ปุ่นไม่ขนเอาไปอย่างแห่งอื่น

เคารพและนับถืออย่างสูง

ป. พิบูลสงคราม

ภาคผนวก

—๑—

ประวัตินายเสียง พนมยงค์

ในการเขียนชีวประวัติของข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าได้พยายามค้นหาหลักฐานของบรรพบุรุษทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายจีนเพื่อให้ถูกต้องที่สุดเพราะมีผู้นับเขียนบิดเบือนมาก ข้าพเจ้าระลึกได้ว่าท่าน “เจ้าพระยามรราชชาติเสนาสงคราม” (ปั้น สุขุม) ได้กรุณาเขียนประวัติของนายเสียง พนมยงค์ บิดาข้าพเจ้าไว้ในหนังสือ “คำแนะนำและข้อสะกิดใจในการทำนา” ที่ข้าพเจ้าได้พิมพ์แจกในการฉาบปากีสพบิดาข้าพเจ้า ณ วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ฉบับที่ข้าพเจ้าเก็บไว้ในประเทศไทยก็สูญหายเนื่องจากข้าพเจ้าต้องบ้านแตกสาแหรกขาด จึงได้ขอให้ญาติมิตรช่วยค้นหารวมทั้งไปขอยืมที่หอสมุดแห่งชาติที่กรุงเทพฯ ก็ไม่มีเช่นเดียวกับเอกสารหลายอย่างเกี่ยวกับการอภิวัตน์ พ.ศ. ๒๔๗๕ และเรื่องขบวนการเสรีไทยที่ภายหลังสงครามเคยมีเอกสารกรมโฆษณาการพิมพ์ภาพและเรื่องที่เปิดเผยบ้างนั้นก็ไม่มี จะมักแต่สิ่งทูลหวงวิจิตรวาทการ ได้สั่งให้ทำไว้เรียกว่า “บันทึกประวัติศาสตร์” อันเป็นแผนกหนึ่งของกรมศิลปากรซึ่งเจ้าหน้าที่บันทึกตามที่ต้องการบันทึก โดยประวัติศาสตร์แท้จริงยังไม่อาจรับรองได้ว่าบันทึกโดยความเที่ยงธรรม

บังเอิญนายชาญวิทย์ เกษตรศิริ นักศึกษาชั้นสูงแห่งมหาวิทยาลัย
 คอร์เนลล์สหรัฐอเมริกาได้มาเยี่ยมข้าพเจ้าและได้ปรารภว่ามหาวิทยาลัย
 คอร์เนลล์ได้รวบรวมเอกสารเกี่ยวกับเมืองไทยไว้มาก แม้แต่ประวัติ
 บิดาข้าพเจ้านายชาญวิทย์ ๆ ก็เคยได้อ่านในหอสมุดของมหาวิทยาลัยนั้น
 ข้าพเจ้าจึงขอให้นายชาญวิทย์ ๆ ช่วยขออนุญาตมหาวิทยาลัยนั้นทำสำเนา
 ให้ข้าพเจ้า แล้วต่อมาข้าพเจ้าขอให้นายชาญวิทย์ ๆ ขออนุญาตมหา
 วิทยาลัยนั้นถ่ายภาพปกหนังสือและประวัติบิดาข้าพเจ้าที่มีอยู่ในหนังสือ
 นั้น มหาวิทยาลัยนั้นก็ได้เอื้อเฟื้ออำนวยความสะดวกให้นายชาญวิทย์ ๆ
 ช่วยถ่ายภาพนั้นได้แล้วส่งมาให้ข้าพเจ้า ๑ ชุด ข้าพเจ้าจึงเห็นสมควร
 ถ่ายภาพนั้นทำเป็นบล็อก แล้วพิมพ์ขึ้นไว้ในภาคผนวกนตงต่อไป

ประวัตินายเสียง พนมยงค์

ด้วย หลวง ประดิษฐ์มุนีธรรม (ปรีดี พนมยงค์) จะบำเพ็ญกุศล เนื่องใน การฉาษณิกโรคพนายเสียง พนมยงค์ ผู้บิดา ที่วัดเวฬุวันพระอารามหลวง วัดบึง พุศักราช พ.ศ. ๒๔๗๘ ขอให้ข้าพเจ้าช่วยเรียบเรียง ประวัติ นายเสียง พนมยงค์ สำหรับ จะ พิมพ์ ใน ต้นหนังสือที่จะแจกจ่าย แก่บรรดาญาติมิตร สหาย ที่ มา ช่วยในงานศพ เป็นญาติพลีและมิตร พลี ข้าพเจ้า ก็ รู้สึกยินดี ที่จะ ช่วย เพราะ นายเสียง พนมยงค์ เป็น ผู้ที่ ชอบ บอ กัน มา นาน อายุ ก็ ใกล้เคียงกัน ข้าพเจ้า ทราบ ประวัติ ของ เขา เขียนไว้ ก็ คง คือ ไป นี้

นายเสียง พนมยงค์ เกิดที่บ้านหน้าวัด พนมยงค์ ตำบลท่า วาสักกรี อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๗ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีชวด ตรงกับ วันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๐๘ เป็นบุตรนายเกิด นางคุ้ม พนมยงค์

เมื่ออายุ ๕๑ ปี ได้อุปสมบท ณ วัด พนมยงค์ โดยพระอาจารย์สี วัดประดู่ทรงธรรม เป็น อุปัชฌาย์ พระอาจารย์เล็ก วัดญาณเสน เป็น กรรมวาจา พระธรรมราชา นาควัด (ขณะนั้นยังเป็น พระปลัดสีดาต) เป็น อุปสาธนาจารย์ เมื่อ อุปสมบทแล้วจึงจำพรรษาอยู่ ณ วัด พนมยงค์ อุปสมบท อยู่ ๓ พรรษา จึงได้ลาสิกขาบท

นายเสียง พนมยงค์ เป็นผู้สนใจในกิจกรรมและที่สนใจที่สุดคือ การทำนา คุณเห็นว่า พบกัน กับเจ้าพระครั้งที่ไรจะไม่พบกันถึงเรื่องทำนา เช่นไม่มี แต่ถึงว่าจะ ผิดใจในการทำนา อยู่ มากก็จริง นายเสียง พนมยงค์ มี ทะเลาะ เลข ที่ จะ สงเคราะห์ และให้ การ ศึกษา แก่ บุตร เลข พยายาม ส่ง บุตร เข้า ศึกษา เล่าเรียน ใน ชั้น ตัน เมื่อ ยี่ ยาว อยู่ ก็ได้ เรียน ใน โรงเรียน ที่ โกลด์ ยาน ครั้น ไค ซัน ก็ ส่ง ลง มา อยู่ กับ ญาติ และ ศึกษา เล่าเรียน ใน โรงเรียน กรุง เทพ ฯ ทำ ถึง นั้น ด้ ว่า ได้ ผล ก็ สม ความ ประสงค์ เช่น นี้ ว่า นายเสียง พนมยงค์ ได้ กระทำ หน้า ที่ เช่น นี้ คาทิ ก็ และ ทั้ง ใจ สงเคราะห์ บุตร ตาม จรรยา นิยม นัย เข้า ใน มงคล อัน ชุก มนำ สรร เสริญ

นายเสียง พนมยงค์ ได้ ช่วย เป็น ไร ไค ไค พิกาว ได้ ถึง แก่ กวรม เมื่อ วันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ รวม อายุ ได้ ๗๐ ปี

นายเสียง พนมยงค์ มี บุตร และ ธิดา ๘ คน มี ราย ชื่อ เรียง ตาม ลำดับ ดังนี้

๑. นางธราทรพิทักษ์ (เก็บ ถนอม รุสเสน)
๒. หลวงประคิยธูมธูรม (ปรีดี พนมยงค์)
๓. นายหลุย พนมยงค์
๔. นางนิคิตินท์ประภาส (จีน สุจริต)
๕. หลวงธรรณกิตติกำจร (ถวิล พนมยงค์)

ก

๖. นางเนื่อง ลิมปัทนัท

๗. นางหิ่อม ตามสกุล

๘. นายถนอม พนมยงค์

นายเสียง พนมยงค์ เกี่ยวข้องกับสกุล ณัฒมเพ็ชร คือ บิดาของ
นายเสียง พนมยงค์ เป็นพี่ร่วมบิดา มารดาเดียวกับ นาย บำ พระยา
ชัยวิชิต (เจ้า ณัฒมเพ็ชร)

ขอผล แห่ง การอุทธรณ์ ที่ศาลวงประภิชัย รุมนุธรรม พร้อมด้วย พิณอง
และ ญาติช่วย กันยื่นคำฟ้องในครั้ง นี้ งบประมาณ ให้ ถึง นายเสียง พนมยงค์
แล้ว หุโมทนา รัย ส่วน กุศล ด้วย ความ ชีติ ชินดี เทอญ

วันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๘

นายควง อภัยวงศ์ ได้พูดที่คุรุสภา เมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๖ มีความเกี่ยวข้องกับขบวนการเสรีไทยและข้าพเจ้าหลายประการ ที่ตรงบ้างคลาดเคลื่อนบ้างจากหลักฐานเอกสารและข้อเท็จจริง ข้าพเจ้า จึงเห็นจำเป็นที่จะต้องแสดงหลักฐานและความจริงในโอกาสอันควรต่อไป เพื่อสัจจะแห่งประวัติศาสตร์ของชาติไทย

ในภาคผนวกขอให้ข้อสังเกตเพียงบางประการไว้ล่วงหน้าก่อน นอกจากที่กล่าวไว้บ้างแล้วในหนังสือเล่มนี้

ประการหนึ่งนายควงฯ พยายามเอาข้าพเจ้าเป็นตัวประกอบการ ตกด้วย อาทิคำพูดตอนหนึ่งของนายควงฯ มีว่า

“ที่ผมเรียกหลวงประดิษฐ์ฯ ว่าอาจารย์นั้น ความจริงไม่ได้เป็น อาจารย์ของผมหรอก เราเป็นเพื่อนกัน อย่างที่ผมเล่าให้ฟังแล้ว แต่ แกเป็นคนมีโปรแกรมมากเหลือเกิน เราก็ดึงนิคมแก้ว “อาจารย์” ส่วนหลวงพิบูลฯ เขาเป็นนายทหาร พอเป็นนายร้อยเอกเราก็เรียกว่า “กัปตัน” หลวงสินธุสงครามชัย เขาเป็นนายทหารเรือและเรียนเก่ง เราก็เรียกเขาว่า “แอดมิรอล””

นายควงฯ พูดถูกต้องที่เพื่อน ๆ เรียก ร.ต. สินธุ กมลนาวัน ร.น. ว่า “แอดมิรอล” ตามเหตุผลนั้น แต่ต้องประกอบด้วยเหตุที่ ร.ต. สินธุฯ ร.น. เป็นหัวหน้ากิจการฯ ฝ่ายทหารเรือ ส่วนหลวงพิบูลฯ นั้นระหว่างศึกษาอยู่ในฝรั่งเศสคงมียศเพียงนายร้อยโทเท่านั้น กลับ สยามแล้วจึงได้ยศเป็นนายร้อยเอก ฉะนั้นระหว่างที่เราอยู่ในฝรั่งเศส

เราเรียกนายร้อยโทแปลกว่า “กัปตัน” เพราะเหตุอันซึ่งมรณภัยยาว
 ขอรอไว้ซึ่งแจ่งในโอกาสหน้า มิใช่เพราะเขาเล่นยศเป็นนายร้อยเอก
 ภายหลังเขากลับสยามแล้ว

ก่อนซึ่งแจ่งเกี่ยวกับการทเพือนเรียกข้าพเจ้าว่า “อาจารย์” นั้น
 สมควรกล่าวว่านายควง ๆ ได้พูดความจริงที่ครูสุภาเฉพาะกาละที่นาย-
 ควง ๆ เพิ่งเข้าร่วมคณะราษฎรเมื่อก่อนวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕
 ไม่กี่เดือน บางคนหรือหลายคนเข้าใจผิดไปเองว่านายควง ๆ ร่วมคณะ-
 ราษฎรตั้งแต่ศึกษาอยู่ที่ปารีสเพราะคิดว่าเมื่อเป็นเพื่อนด้วยกันแล้วก็
 ร่วมคิดการเมืองทุกคนซึ่งไม่ถูกต้อง อันที่จริงนั้นข้าพเจ้าเป็นเพื่อนกับ
 นักศึกษาไทยในฝรั่งเศสที่รู้จักทุกคน แต่ในการที่จะชวนเพื่อนคนใด
 ร่วมงานอภิวัฒน์นั้นผู้เริ่มก่อตั้งคณะราษฎรได้วางข้อกำหนดไว้เคร่งครัด
 ที่ไม่พิจารณาเพียงแต่ว่าเป็นเพื่อนเที่ยวเพื่อนกันด้วยกันเท่านั้นจะต้อง
 ดูแต่ละคนว่ามีความเสียสละเพื่อชาติได้จริงหรือไม่ และรักษาความ
 ลับได้หรือไม่ แม้ข้าพเจ้าสนับสนุนนายควง ๆ แต่ผู้เริ่มหลายคนเห็น
 ว่านายควง ๆ พูดเกินเลยไปเกรงจะรักษาความลับไว้ไม่ได้นาน ฉะนั้นจึง
 ชวนนายควง ๆ เมื่อใกล้จะทำการยึดอำนาจและให้ช่วยอยู่ยามบางคราว
 ตามที่นายควง ๆ ได้กล่าวไว้ที่ครูสุภานั้น ส่วนบางคนแม้เป็นเพื่อนเที่ยว
 และกินด้วยกันแต่ปรากฏระหว่างมีการชุมนุมประจำป่าวเพื่อนคนนั้น
 เมาสุราษฎร์ไว้ไม่ได้จึงมิได้ชวนเพื่อนคนนั้นร่วมคณะราษฎรโดยชวน
 เขากลับหลังเมื่อยึดอำนาจในวันที่ ๒๔ มิถุนายนแล้ว บางคนเช่นหลวง
 วิจิตรวาทการซึ่งเป็นเพื่อนข้าพเจ้าตั้งแต่เรียนกฎหมายในสยาม ข้าพ-
 เจ้าเองเสนอผู้เริ่มให้ชวนหลวงวิจิตร ๆ ด้วย แต่ที่ประชุมส่วนมากมี

มติไม่เป็นเอกฉันท์ จึงไม่ได้ชวนหลวงวิจิตรฯ แม้ภายหลัง ๒๔ มิถุนาฯ แล้ว จึงเป็นเหตุหนึ่งที่หลวงวิจิตรฯ จัดตั้ง “คณะชาติ” ขึ้น การประชุมเป็นทางการครั้งแรกของคณะราษฎรมชนเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๒๑ ที่หอพักแห่งหนึ่ง ณ “RUE DU SOMMERARD” ซึ่งเราเช่าห้องใหญ่ไว้เฉพาะการประชุมนั้น ผู้ร่วมประชุมมี ๗ คน คือ (๑) นายประยูร ภมรมนตรี (๒) ร.ท. แปลก ขัตติยะสังคะ (๓) ร.ต. ทศนัย มิตรภักดี (๔) นายด้วง ลพานุกรม (๕) หลวงสิริราชไมตรี (๖) นายแนบ พหลโยธิน (๗) ข้าพเจ้า เมื่อข้าพเจ้ากลับสยามในเดือนมีนาคมปีนั้นแล้วได้มอบให้เพื่อนที่ขังอยู่ในปารีสเลือกเพื่อนผู้สมควรชวนร่วมคณะราษฎรต่อไป เพื่อนที่วานนี้ได้ชวนนายทวี บุณยเกตุ และนายบรรจง ศรีจรูญ ไทยมุสลิมจากอียิปต์ที่มาเยือนปารีส ภายในเวลาประมาณอีก ๒-๓ เดือน ต่อมาได้ชวน ร.ต. สีนุช กมลนาวัน ร.น. นักศึกษาวิชาทหารเรือเดนมาร์กที่มาเยือนปารีส ต่อจากนั้นเพื่อนที่ก่อตั้งคณะราษฎรที่ปารีสก็ทยอยกันกลับสยาม ค่อยๆ ชวนเพื่อนนักศึกษาที่เคยสังกัดไว้ในกาสนทนากันเพียงคร่ำๆ มิได้จำกัดเฉพาะนักศึกษาในฝรั่งเศสเท่านั้น ฉะนั้นต่อมาในสยามจึงได้ชวน ม.ล. อุดม สนิทวงศ์ นักศึกษาจากสวีเดน ม.ล. กริ เดชาติวงศ์ และนายสพรั่ง เทพหัสดินทร์ ณ อยุธยา และนายเล็ง ศรีสมวงศ์ นักศึกษาจากอังกฤษ ฯลฯ และเพื่อนทหารบก ทหารเรือ พลเรือน คนอื่นๆ ในสยาม ดังนั้นนายควงฯ จึงไม่รู้เรื่องความเป็นไปของคณะราษฎรได้ถูกต้อง

ส่วนการที่เพื่อนนักศึกษาในฝรั่งเศสส่วนหนึ่งเรียกข้าพเจ้าว่า “อาจารย์” นั้นเนื่องจากเหตุต่างๆ กัน นายเทอด บุนนาค นักศึกษา มหาวิทยาลัยฝรั่งเศสซึ่งต่อมาได้เป็นผู้พิพากษาในสยามนั้น ได้พาครอบครัวมาเยี่ยมข้าพเจ้า ณ บ้านพักข้าพเจ้าชานกรุงปารีส นายเทอดฯ ได้บอกแก่ครอบครัวของตนว่าข้าพเจ้าเป็นทั้งเพื่อนและอาจารย์ของเขา เพราะนอกจากได้รับคำแนะนำในการศึกษาแล้วข้าพเจ้ายังได้ช่วยทบทวนวิชาให้เขาก่อนเข้าสอบไล่ หลายคนก็ได้เรียกข้าพเจ้าเพราะเหตุนี้ แต่นายควงฯ ลืมไปเองถึงเหตุที่หลายคนเรียกข้าพเจ้าว่า “อาจารย์” ฉะนั้นข้าพเจ้าอภัยให้ ส่วนการที่นายควงฯ อ้างว่าเพื่อนอื่นๆ ตั้งนิคมเขี่ยข้าพเจ้า เพราะมีโปรแกรมมากเหลือเกินนั้น อันที่จริงระหว่างอยู่ในฝรั่งเศสนั้น โปรแกรมเพื่อออกวิถันน์ไทยก็รู้เฉพาะไม่กี่คนซึ่งนายควงฯ ไม่มีโอกาสรู้ ฉะนั้นจะเดาเอาว่าข้าพเจ้ามีโปรแกรมมากในเวลานั้นได้อย่างไรข้าพเจ้ามีโปรแกรมหลายอย่างที่แสดงให้เพื่อนก่อนการ ๒๔ มิถุนาฯ รู้ทั่วกันภายหลัง ๒๔ มิถุนาฯ ก่อนนั้นนอกจากหัวหน้าสายแล้วแต่แต่ละคนรู้เฉพาะหน้าที่ของตน เช่นหน้าที่ตัดสายโทรศัพท์ที่กลาง ในบังคับบัญชาของ ร.อ. หลวงนิเทศกลกิจนั้น นายควงฯ ก็รู้เฉพาะการนั้นเท่านั้น แม้การประชุมบางครั้งก็ให้นายควงฯ เป็นขามกิด นายควงฯ ก็รับอยู่ แล้วว่าตนไม่รู้ว่ที่ประชุมพูดเรื่องอะไรกัน

เจ้านายหลายพระองค์ทรงถือว่าข้าพเจ้าเป็นพระสหายก็ได้ทรงพระกรุณาเรียกข้าพเจ้าว่า “อาจารย์” อาทิพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ก็

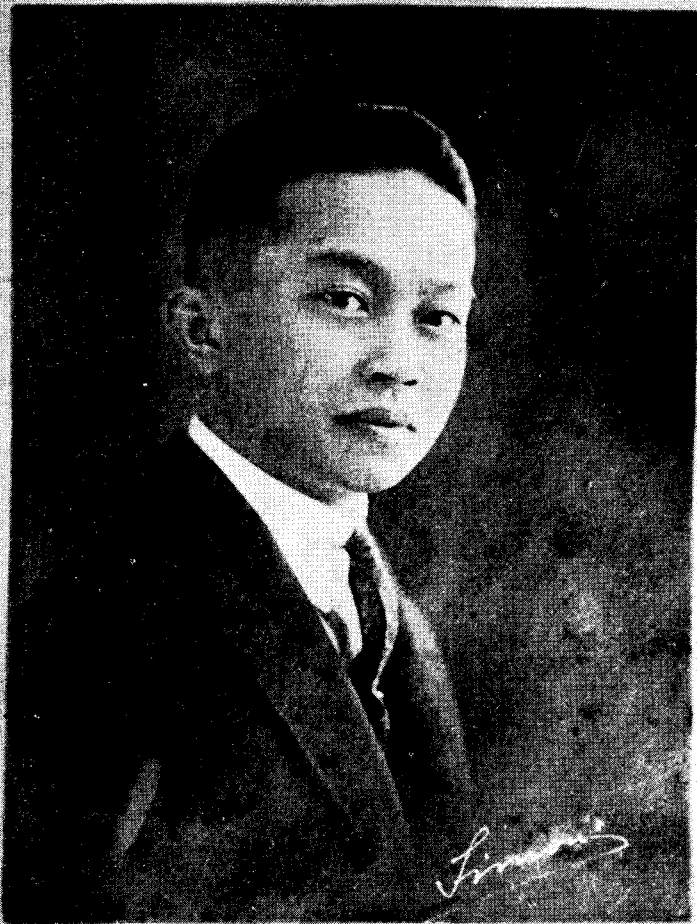
ทรงเรียกข้าพเจ้าเช่นนั้นตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ตลอดมาจนกระทั่งก่อน
ท่านสิ้นพระชนม์ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคลก็ทรงกรุณาเรียกข้าพเจ้า
“อาจารย์” ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ตลอดมาจนกระทั่งปัจจุบันเมื่อพระองค์
ทรงพบปะข้าพเจ้า ท่านมิได้ทรงเรียกข้าพเจ้าเช่นนั้นเป็นการตลก

เจ้านายอีกองค์หนึ่งคือหม่อมเจ้านักขัตรมงคล พระบิดาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
องค์ปัจจุบันทรงสถาปนาเป็นพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ ฯ
นั้น ท่านทรงมีพรหมามากกว่าอายุข้าพเจ้าหลายปีในขณะที่ทรงศึกษาอยู่ใน
ฝรั่งเศส และทรงเป็นผู้ที่นักศึกษาส่วนมากเคารพนับถือท่านว่าทรง
พระปรีชาญาณมีความรู้แตกฉานทั้งในความรู้ทั่วไปในวิชาทหาร ใน
ภาษาฝรั่งเศสจนสามารถทรงนิพนธ์ร้อยแก้วภาษาฝรั่งเศสได้ ดังปรากฏ
ในหนังสือที่นักศึกษาในฝรั่งเศสสมัยนั้นพิมพ์เป็นอนุสรณ์แด่พระบาท
สมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ในวาระที่พระองค์เสด็จสวรรคต ท่านกรุณา
ประทานเกียรติแก่ข้าพเจ้าเรียกข้าพเจ้าว่าอาจารย์ตามลายพระหัตถ์ที่ท่าน
ทรงเขียนไว้ได้พระฉายาลักษณ์ที่ประทานแก่ข้าพเจ้าว่า

“ให้ท่านอาจารย์ปรีดี สภานายกแห่งสามัคยานุเคราะห์สมาคม

ไว้เป็นที่ระลึก ด้วยความชอบพอแลคุ้นเคยมาก

นักขัตร

Portrait

Portrait of a young man in a suit and tie, looking slightly to the right.

Portrait

Portrait
1911
1911

คำว่า “ สยามานุเคราะห์สมาคม ” เป็นชื่อสมัยแรกตั้งของสมาคม นักศึกษาไทยในฝรั่งเศสและนักศึกษาในความดูแลสถานทูตสยาม ประจำกรุงปารีสที่ศึกษาในยุโรปรวมทั้งส่วนหนึ่งศึกษาในอังกฤษ ชื่อ นี้นิยมเจ้านักขัตร์ ฯ (พระนามเวลานั้น) เป็นผู้ทรงดำริแล้วที่ประชุม ก่อตั้งสมาคมลงมติเห็นชอบ ท่านทรงดำริว่าชื่อสมาคมนี้สำหรับภาษา-ฝรั่งเศสให้ย่อลงได้เป็น SIAM คือ ASSOCIATION “ SIAMOISE D’ INTELLECTUALITE ET D’ ASSISTANCE MUTUELLE ” โดยย่อ “ S ” จาก “ SIAMOISE ” “ I ” จาก “ INTELLECTUALITE ” “ A ” จาก “ ASSISTANCE ” “ M ” จาก “ MUTUELLE ” ส่วนชื่อ ในภาษาไทยก็ย่อลงได้เป็น ส,ย,ว,ม

ข้าพเจ้าขอเชิญพระ ฉายาลักษณ์ พร้อมด้วยลายพระหัตถ์มาพิมพ์ไว้ ต่อไปนี้

นายควง อภัยวงศ์^{๔๔๔} เรื่องตลก ๆ หลายเรื่องนำไปเล่าที่คุรุสภา
 เรียกเสียงฮาได้หลายครั้ง ข้าพเจ้าจะได้นำหลักฐานออกตีพิมพ์เพื่อ
 สัจจะเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของไทยต่อไปในโอกาสอันควรซึ่งข้าพเจ้า
 บอกล่วงหน้าไว้แล้ว ขณะนี้ขอให้ผู้อ่านลองนึก ๆ ไว้ก่อน อาทิ การ
 ปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยนั้น หลายคนยังจำได้ว่าทหารอัง-
 กฤษเป็นผู้เข้ามาปลดอาวุธ มิใช่ลอร์ดเม้าท์แบทเทนโทรเลขมาถึงนาย
 ควง ๆ ขอให้รัฐบาลนายควง ๆ ปลดอาวุธทหารญี่ปุ่น การปลดอาวุธ
 ทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยนั้นไม่ใช่เรื่องตลกที่จะพูดพล่อย ๆ หลักฐาน
 ที่ข้าพเจ้าจะแสดงต่อไปในภายหน้ามีอยู่ว่า เดิมสัมพันธมิตรตกลง
 กันที่จะให้เจียงไคเช็คเป็นผู้บัญชาการสูงสุดในสมรภูมิจีนและแหลม
 อินโดจีน เจียงไคเช็คจึงต้องการส่งทหารจีนเข้ามาปลดอาวุธทหารญี่ปุ่น
 ในประเทศไทย ขบวนการเสรีไทยได้พยายามที่จะขอร้องให้สมรภูมิ
 ในประเทศไทยขึ้นอยู่กับลอร์ดเม้าท์แบทเทนดีกว่าขึ้นอยู่กับจีน เมื่อ
 ฝ่ายญี่ปุ่นยอมจำนนต่อฝ่ายสัมพันธมิตรนั้น เจียงไคเช็คขอเข้ามาปลด
 อาวุธทหารญี่ปุ่นที่อยู่ในแหลมอินโดจีนตั้งแต่เส้นขนานที่ ๑๖ ขึ้นไป
 ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นทหารจีนก็จะเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่รอยเอ็ดใน
 ภาคเหนือของอีสานขึ้นไปและตั้งแต่อำเภอบางมูลนากและอำเภออุ้ม-
 ผางขึ้นไปทางเหนือ ข้าพเจ้าได้ร้องขอให้รัฐบาลอเมริกันส่งกวี้นเกี้ยว
 แก่ประเทศไทย ครั้นแล้วประธานาธิบดีทรูแมนได้สั่งให้ทหารญี่ปุ่นใน
 ประเทศไทยวางอาวุธต่อลอร์ดเม้าท์แบทเทน ผู้บัญชาการทหารสูงสุด
 ภาคเอเชียอาคเนย์ คงยอมให้ทหารจีนเข้ามาปลดอาวุธทหารญี่ปุ่น

เฉพาะที่อยู่เหนือเส้นขนานที่ ๑๖ ของ “อินโดจีนฝรั่งเศส” เท่านั้น พวกกะมิ้นตั้งในประเทศไทยที่เตรียมต้อนรับทหารจีนอยู่แล้วไม่พอใจ จึงก่อกรณี “เสียพระ” ขึ้น

เรื่องที่น่าขบขันแต่ที่ว่าข้าพเจ้าเฮฮาด้วยไม่ลง คือดอนที่นายคองฯ กล่าวว่ามีฝ่ายทหารญี่ปุ่นเห็นชอบการเสรีไทยสร้างสนามบินลับแล้ว นายคองฯ มาบอกข้าพเจ้าฯ จึงสั่งให้พลพรรคปลุกกันชาเป็นการอำพรางและนายคองฯ ได้อ้างว่าตนทำญี่ปุ่นให้ตั้งกรรมการร่วมไปสอบสวน แต่เผด็จการมาได้สิ้นสุดลงจึงเคราะห์ดีไปนั้นข้าพเจ้าก็ว่าเคราะห์ดีอยู่ เพราะญี่ปุ่นสอบสวนอย่างนายคองฯ ทำแล้วก็จะปรากฏว่าที่ดินที่ใช้สร้างสนามบินลับนั้นเป็นที่ดินแข่งมีहनลุกรังปลุกกันชาไม่ขึ้น ญี่ปุ่นก็จะจับเหี้ยกลางแปลงได้โดยไม่ง่าย ผู้ใช้ความคิดธรรมดาสามัญย่อมรู้ว่าสนามบินนั้นต้องสร้างในที่ดินแข่งไม่ใช้ที่ดินอ่อนที่จะปลุกกันชาหรือพริกได้ ญี่ปุ่นก็ไม่โง่เกินไปที่จะถูกต้มง่าย ๆ

✓ อันที่จริงนั้นก่อนที่ขบวนการเสรีไทยจะทำสนามบินลับก็ได้พิจารณาเหตุที่จะอาศัยเป็นข้ออ้างอำพรางอยู่แล้ว เหตุนั้นก็คือกระทรวงมหาดไทยตั้งแต่สมัยก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้สั่งให้ทุกจังหวัดมีสนามบินขนาดเครื่องบิน ๑ ใบพัดขึ้นลงได้แต่ที่ว่าทางจังหวัดเมื่อทำแล้วก็ไม่มีรูปปล่อยทิ้งไว้ให้ทรุดโทรม ดังนั้นข้าพเจ้าจึงขอให้หลวงศุภชลาศัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยซึ่งเป็นเสรีไทยออกเป็นคำสั่งของกระทรวงมหาดไทยไปยังจังหวัดต่าง ๆ ปรับปรุงสนามบินให้ดีขึ้นหรือหากที่ดินใหม่ที่จะทำสนามบินให้ใช้การได้ทันที เป็นคำสั่งพรอมเผื่อว่าญี่ปุ่น

ประทั่งมาเราก็มีคำสั่งมหาชาติเป็นหลักฐานให้ดูได้ อันที่จริงเรื่อง
 สนามบินลับนั้นนอกจากเหตุอันไปพบนายควง ๆ แล้ว ทางทหารญวน
 ได้ประทั่งผ่านกรมประสานงานซึ่ง พ.ท. สำเริง เนตราชน เสรีไทยอยู่
 ทนนำความมาแจ้งข้าพเจ้าเป็นการด่วน ซึ่ง พ.ท. สำเริง ๆ ก็ได้ตอบ
 ญวนไปว่าเป็นเรื่องทำสนามบินตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทยดังกล่าว
 แล้ว

— ๓ —

ภายหลังส่งต้นฉบับหนังสือไปกรุงเทพฯ เพื่อรพิมพ์ให้ทันวัน
 ทำบุญดังกล่าวในคำปรารภแล้ว ข้าพเจ้าได้ระลึกรับเรื่องได้ขึ้นพระบรม
 วงศานุวงศ์บางองค์และข้าราชการผู้ใหญ่บางท่าน ได้กรุณาเล่าให้ฟังถึง
 สภาพการณ์ในวันที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ (รัชกาลที่ ๖)
 สวรรคตเกี่ยวข้องการอัญเชิญท่านที่จะเป็นพระมหากษัตริย์องค์ต่อไป
 โดยที่เรื่องนี้ข้าพเจ้ายังไม่ได้เห็นว่าผู้ใดบันทึกพิมพ์ไว้ จึงสมควรนำ
 มาเล่าสู่กันฟังดังต่อไปนี้เพื่อจะเป็นประโยชน์แก่ประวัติศาสตร์บ้าง
 และเพื่อแสดงให้เห็นหน้าพระทัยอันบริสุทธิ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้าพระราชาธิ
 ปกฯ และของสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมหลวงนครสวรรค์
 วรพินิตฯ (พระนามในขณะนั้นของทั้งสองพระองค์)

พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่บางท่านได้เล่าให้ข้าพ
 เจ้าฟังว่า ในวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ ภายหลังที่พระบาท
 สมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ สวรรคตแล้วนั้น พระบรมวงศานุวงศ์ได้มี

การประชุมโดยมีสมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปก กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา
ผู้ทรงสมเด็จพระเชษฐาฯ ได้ทรงสถาปนาให้เป็นรัชทายาทนั้นทรงเป็น
ประธาน สมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกฯ รับสั่งว่าพระองค์เป็นพระอนุชา
องค์เล็กที่สุดในบรรดาสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ เป็นพระราชโอรสของพระบาท-
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ประกอบทั้งพระองค์มีพระอนามัยไม่สม-
บูรณ์อีกทั้งไม่มีพระโอรส พระองค์จึงขออัญเชิญสมเด็จพระเชษฐาฯ
สมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรฯ ขึ้นครองราชย์สืบสันตติวงศ์เป็นพระมหากษัตริย์
องค์ใหม่

สมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรฯ จึงรับสั่งว่าขอให้สมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิ-
ปกฯ ทรงรับรัชทายาทตามพระประสงค์ของพระบรมเชษฐา (รัชกาล-
ที่ ๖) เกิด พระองค์พร้อมที่จะถวายความช่วยเหลือทุกประการ ครั้น
แล้วสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรฯ ก็ได้เสด็จลงจากพระเกาฏกรวยบังคม
สมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกฯ เป็นการนำพระบรมวงศานุวงศ์ประทับอยู่
ในที่ประชุมนี้กราบถวายบังคมตักกัน อันเป็นการแสดงถึงความพร้อม
เพียงของพระบรมวงศานุวงศ์อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกฯ ขึ้น
ครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกฯ จึงทรงรับ
ตามคำอัญเชิญนั้น

ดังนั้น เราควรเห็นนาพระทัยอันบริสุทธิ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้าประ-
ชาธิปกฯ และของสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรฯ ซึ่งแม้จะทรงได้สิทธิตามที่
สมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกฯ ถวายก็ไม่ทรงรับสิทธินั้น

ข้าพเจ้าพร้อมด้วยคณะราษฎรได้ขอพระราชทานอภัยโทษพระบาท
สมเด็จพระปกเกล้าฯ และพระราชวงศ์จักรีซึ่งได้โปรดเกล้าฯ พระ-
ราชทานแล้วดั่งที่ข้าพเจ้านำลงพิมพ์ไว้ท้ายข้อนี้ด้วย

ส่วนสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิตฯ นั้น
ข้าพเจ้ามิได้มีโอกาสขอพระราชทานอภัยโทษจากพระองค์โดยเฉพาะ
จึงขอถือโอกาสที่พิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้นบันทึกขอพระราชทานอภัยไว้ว่า
การใดที่ข้าพเจ้ามีส่วนทำให้พระองค์ต้องทรงพลัดพรากจากแผ่นดิน
สยามและทรงเสียสิทธิต่างๆ นั้น ขอให้พระองค์และพระโอรสกับ
พระธิดาออกห่างผู้สับสนโดยตรงจากพระองค์ท่านโปรดอภัยให้แก่ข้าพ-
เจ้าด้วยอันที่จริงข้าพเจ้าได้สดับรับฟังตลอดมาว่าพระองค์เองก็คิด พระ
โอรสและพระธิดาของพระองค์ก็ไม่เคยรับสั่งประการใด ๆ ที่แสดง
ความอาฆาตมาดร้ายหรือใส่ความข้าพเจ้าและคณะราษฎรเลย พระองค์
ทรงมีนาพระทัยสมเป็นปราชญ์และพุทธศาสนิกโดยแท้ ข้าพเจ้าจึงขอ
น้อมสักการะพระองค์ท่าน พร้อมทั้งตั้งจิตอธิษฐานขอให้พระองค์ท่าน
ทรงมีพระเกษมศานต์ยิ่งงวักกาลนาน

ส่วนเจ้านายบางองค์ที่เสียตำแหน่งโดยการอภิวัฒน์ ๒๔ มิถุนายน
๒๔๗๕ ซึ่งหลายพระองค์ได้ประทานอภัยให้ข้าพเจ้าและคณะราษฎร
นั้น ข้าพเจ้าขอแสดงความขอบคุณท่านพร้อมทั้งขอแสดงความเคารพ
นับถือ แต่บางองค์ที่ยังทรงผูกพระทัยแก่เนืองข้าพเจ้าตลอดทั้งไม่ยอม
เผาศพผู้เป็นญาติผู้ใหญ่ของชาติฯ โดยที่ข้าพเจ้าเป็นเชษฐาญาติผู้ใหญ่ขึ้น

ก็ขอได้โปรดละเว้นในสิ่งที่ควรละเว้น อาทิจำการให้ความรู้ที่ผิดพลาด
 จากความจริงแก่ชนรุ่นหลังที่นำไปเขียนอย่างคลาดเคลื่อน ขอให้ทรง
 ประพฤติในสิ่งที่ควรประพฤติอาทิสักดิ์ที่เป็นสัจจะซึ่งลอร์ดเมานท์แบท
 เทนได้รับสั่งให้พระองค์ทราบตลอดอนันต์ แม้พระองค์จะไม่ตอบ
 คำถามทนายในคดีสวรรคตให้ประจักษ์แก่ศาล แต่บัดนี้ถึงเวลาแล้ว
 ที่จะประทานความจริงว่าท่านลอร์ดได้รับสั่งว่ากระไร โปรดระลึกถึง
 พุทธภาษิตที่ว่า “สจฺจํ เว อมตวาจา” ขอให้บำเพ็ญองค์สมดังที่ชน
 รุ่นหลังถือว่าพระองค์เป็นปราชญ์โดยขอให้ตั้งพระทัยข่มมั่นในพุทธ
 วัจนะที่เป็นมงคลคาถาอันประเสริฐว่า “สพฺเพ สตฺตา อเวราหฺนตฺ”

ขอถวายพระพร ฯ

พิชิตขอพระราชทานอภัยโทษของคณะราษฎร

เมื่อเดือนธันวาคม ๒๔๗๕

คณะราษฎร เพิ่งทราบเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๗๕ ถึงพระราชดำริที่จะพระราชทานการปกครองตามรัฐธรรมนูญซึ่งพระองค์ปรารถนาให้เป็นไปทีละขั้น ๆ หากถูกอำนาจบางคนตัดทอนไว้ว่ายังไม่ถึงเวลาดังนั้นเมื่อก่อนวันประกาศพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ สมาชิกคณะราษฎรจึงขอพระราชทานเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทกราบทูลเกล้าเพื่อกระทำพิชิตขอพระราชทานอภัยโทษโดยนำดอกไม้ธูปเทียนทูลเกล้าฯ ถวายตามประเพณี ครั้นแล้วหัวหน้าคณะราษฎรได้กราบบังคมทูลดังต่อไปนี้

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

การที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้เริ่มทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ ก็ด้วยมุ่งหวังประโยชน์แก่ชาติโดยเห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมว่า ทุกๆ ประเทศที่เป็นเอกราช ก็มีรัฐธรรมนูญการปกครองกันทั่วไปแล้ว หากประเทศสยามได้มีกับเราบ้าง ก็จะได้เป็นโอกาสให้ราษฎรเป็นจำนวนมาก ได้มีส่วนช่วยเหลือใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทในราชการแผ่นดินเต็มกำลังความสามารถจริงๆ การนี้ได้เป็นไปโดยเรียบร้อยด้วยประการทั้งปวง ก็เนื่องด้วยใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ได้ทรงตั้งพระราชหฤทัยดีต่อประชาชนชาวสยาม และทรงพระกรุณาช่วยเหลือส่งเสริมทุกประการ ตลอดจนพระราชทานอภัยโทษแก่พวกข้าพระพุทธเจ้า โดยพระราชกำหนดนิรโทษกรรมนั้นด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ทงนยอมตระหนักอยู่แก่ใจพวกข้าพระพุทธเจ้าแล้ว

การที่พวกข้าพระพุทธเจ้าได้ประกาศกล่าวข้อความในวันเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยถ้อยคำอันรุนแรงกระทบกระเทือนถึงใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทและพระบรมวงศานุวงศ์ ก็ด้วยมุ่งถึงผลสำเร็จทันทีทันใด เป็นใหญ่ สมเด็จพระมหากษัตริราชในพระบรมวงศ์จักรี ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์ ได้ทรงมีส่วนนำความเจริญมาสู่ประเทศสยามตามกาลสมัย บัดนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พวกข้าพระพุทธเจ้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจึงขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสนี้ กราบบังคมทูลขอพระราชทานอภัยโทษอีกครั้งหนึ่ง เป็นคำรบสองในถ้อยคำที่ได้ประกาศไป

การจะควรประการใดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อคณะราษฎรได้กราบถวายบังคมทูลขอพระราชทานอภัยโทษเสร็จสิ้นลงแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงมีพระราชดำรัสตอบดังต่อไปนี้

“ข้าพเจ้าขอขอบใจท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่งในกระทำที่ได้มากระทำ พิธีขอมาต่อตัวข้าพเจ้าและพระราชวงศ์จักรีในวันนี้ การกระทำของท่านในวันนี้ทำให้รู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่ง ไม่ใช่ยินดีที่ท่านมาขอมาแก้ตัวข้าพเจ้าโดยเฉพาะ เพราะข้าพเจ้าเองก็ให้อภัยโทษแก่ท่านทั้งหลายนาน

มาแล้ว เพราะเข้าใจในความประสงค์ของท่านดี ท่านกระทำการในคราวนี้ ก็เพื่อหวังประโยชน์ต่อชาติจริง ๆ ข้าพเจ้าได้ตั้งใจช่วยเหลือท่าน ให้ท่านทำการเป็นผลสำเร็จเรียบร้อยดีอย่างที่สุดที่จะเป็นไปได้ โดยที่ข้าพเจ้ามีความเห็นใจในความคิดของท่าน ข้อที่ข้าพเจ้าได้ใจมากนั้น คือในคำขมานั้น ท่านได้กล่าวถึงสมเด็จพระมหากษัตริราช และเจ้านายในพระราชวงศ์จักรี ว่าได้ทรงมีส่วนในการนำความเจริญมาสู่ประเทศสยามด้วยหลายพระองค์ด้วยกัน นั่นเป็นความจริง ในคำประกาศวันที่ ๒๔ มิถุนายนนี้ ข้อความที่ทำให้ข้าพเจ้าเองและสมาชิกของพระราชวงศ์จักรีรู้สึกโทมัสอย่างยิ่ง คือในข้อที่ทำให้เข้าใจว่าพระราชวงศ์จักรีไม่ได้ทำความเจริญให้ประเทศสยามอย่างหนึ่งอย่างใดเลย ข้อนี้ทำให้สมาชิกในพระราชวงศ์จักรีทั่วไปโทมัสน้อยใจและแค้นเคืองมาก เมื่อท่านได้กล่าวแก้ไขในวันนั้นแล้วข้าพเจ้าหวังว่า จะเป็นผลสมานไมตรีระหว่างพระราชวงศ์จักรีกับพวกท่านและราษฎรทั่วไปให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ อันที่จริง เจ้านายในพระราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ย่อมทรงถือว่า เป็นหน้าที่ของพระองค์ที่จะทำอะไรให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง จึงได้ทรงรับราชการในกระทรวงต่าง ๆ ทุกพระองค์ตามแต่จะทำได้ แต่ตามวิสัยธรรมดาของคนและตระกูลอันใหญ่ก็ย่อมมีสมาชิกมีความสามารถยิ่งหย่อนกว่ากันเป็นธรรมดา และย่อมมีทำการพลาดพลั้งบ้าง ข้าพเจ้าเชื่อว่าถ้าเจ้านายจะได้ทรงทำการพลาดพลั้งไปบ้าง ก็มีโทษโดยอคติ โดยเหตุนี้เมื่อท่านได้กล่าวแก้ไขในวันนั้น และท่านมีความรู้สึกว่า พระราชวงศ์

จักรได้ทรงทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติของเราเช่นนี้ ก็ย่อมจะล้าง
 ความโทมนัสทั้งหลายทั้งปวงของข้าพเจ้าเองและพระราชมวงศ์จักรได้สิ้น
 นอกจากนี้ ข้าพเจ้ามีความยินดีมากที่ท่านได้คิดมาทำพิธีขอขมาวันนั้นเอง
 โดยที่ข้าพเจ้ามิได้ร้องขออย่างใดเลย การที่ท่านทำเช่นนี้ย่อมเป็นเกียรติ-
 ยศแก่ท่านเป็นอันมาก เพราะท่านทั้งหลายได้แสดงว่ามีธรรมในใจ และ
 เป็นคนที่สุจริตและใจเป็นนักเลง คือเมื่อท่านรู้สึกว่าได้ทำอะไรที่
 เกินไปพลาดพลั้งไปบ้างท่านก็ยอมรับผิด โดยดีและโดยเปิดเผย การ
 กระทำเช่นนี้เป็นของที่ยาก และต้องใจเป็นนักเลงจริง ๆ จึงจะทำได้
 เมื่อท่านได้ทำพิธีเช่นนี้ในวันนั้นก็แสดงให้เห็นชัดว่าการใด ๆ ที่ท่านได้
 ทำไปนั้น ท่านได้ทำไปเพื่อหวังประโยชน์แก่ประเทศแท้จริง ท่านได้
 แสดงว่าท่านเป็นผู้มีน้ำใจกล้าหาญทุกประการ ท่านกล้ารับผิดเมื่อรู้สึกว่า
 ตนได้ทำการพลาดพลั้งไปดังนี้ เป็นการที่ทำให้ประชาชนรู้สึกไว้วางใจใน
 ตัวของท่านยิ่งจนนอกเป็นอันมาก ในข้อนี้ ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีเป็น
 อันมาก

เพราะฉะนั้น ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขอให้พรแก่ท่านทั้งหลายของ
 เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ทุกประการ มีกำลังกาย
 มีกำลังน้ำใจ เพื่อจะสามารถทำการงานให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศ
 ของเราสืบไป

(สำเนา)

ประกาศ

ตามที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้เป็นโจทก์ฟ้องบริษัทสยามรัฐ จำกัด ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายสำเนียง ชันธชวณะ นายประจวบ ทองอุไร และนายประหยัด ศ. นาคะนาท เป็นจำเลยต่อศาลแพ่ง ในข้อหาละเมิด โจทก์ ตามคดีดำหมายเลขที่ ๗๒๓๖/๒๕๑๓ เนื่องจากหนังสือพิมพ์ สยามรัฐ ฉบับลงวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๑๓ และหนังสือพิมพ์สยามรัฐ สัปดาห์วิจารณ์ ฉบับลงวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๑๓ ลงข้อเขียนซึ่งเขียน โดย นายสำเนียง ชันธชวณะ ใช้นามปากกาว่า ศ.ช.น. ซึ่งมีใจความ ว่าโจทก์พัวพันในคดีสวรรคตนั้น

จำเลยขอแถลงความจริงว่า โจทก์ไม่เคยเป็นจำเลยในคดีสวรรคต เลย และไม่เคยถูกศาลพิพากษาว่ากระทำผิด เมื่อโจทก์ไม่เคยถูกศาล พิพากษาลงโทษ จึงถือว่าโจทก์ยังบริสุทธิ์

ส่วนการที่โจทก์หลบหนีออกจากประเทศไทยนั้น เป็นเพราะหลบ หนีการรัฐประหาร จึงขอให้ผู้อ่านทราบความจริง และขออภัยในความ คลาดเคลื่อนด้วย

บริษัทสยามรัฐ จำกัด
ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช
นายสำเนียง ชันธชวณะ
นายประจวบ ทองอุไร
นายประหยัด ศ. นาคะนาท

ประกาศ

ตามที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้เป็นโจทก์ฟ้อง บริษัทไทยเดลินิวส์ จำกัด จำกัด ที่ ๑ นายสาร บรรดาศักดิ์ ที่ ๒ นายรุ่งโรจน์ นรเชษฐวุฒิวัย ที่ ๓ และนายจ้านง แก้วไสวดีณะ ที่ ๔ เป็นจำเลยต่อศาลแพ่ง ในข้อหาละเมิดปฎิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและหมิ่นประมาท โดยใส่ความ ทำให้โจทก์เสียหายตามคดีหมายเลขดำที่ ๑๑๓/๒๕๑๔ เนื่องจากหนังสือพิมพ์หลักเมือง สมัยไทยเดลินิวส์ ฉบับลงวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๑๓ หน้า ๘ ลงข้อความซึ่งเขียนโดยจำเลยที่ ๒ ใช้นามปากกาว่า ขวานทอง ในคอลัมน์ตอบปัญหาขัดข้องของหมองใจ เป็นการหมิ่นประมาท นายปรีดี พนมยงค์ หรือ หลวงประดิษฐมนูธรรมว่า เป็นคนลุ่มชาติกำเนิดของตนเอง ไม่น่าใจเป็นนักกีฬา จะเป็นผู้มาใจเป็นนักประชาธิปไตยไม่ได้ และเป็นอัยโจรสลัดราชบัลลังก์ มกัรพัวพันในกรณีสวรรคตด้วยนั้น

บัดนี้ ข้าพเจ้าจำเลยทั้งสี่คน ได้รู้สึกสำนึกว่าข้อความที่จำเลยเผยแพร่ข้างตนนั้น มิได้มีมูลความจริงแต่ประการใดเลย

ข้าพเจ้าจำเลยทุกคนจึงขออภัย นายปรีดี พนมยงค์ หรือ หลวงประดิษฐมนูธรรม โจทก์ ที่ถูกข้าพเจ้าทั้งหลายใส่ความด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ดังกล่าวแล้ว ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ ได้กรุณาให้อภัยและถอนฟ้องคดีแล้ว

นายรุ่งโรจน์ นรเชษฐวุฒิวัย ในนามบริษัทไทยเดลินิวส์ จำกัด จำกัด ที่ ๑

นายสาร บรรดาศักดิ์ จำเลยที่ ๒

นายรุ่งโรจน์ นรเชษฐวุฒิวัย จำเลยที่ ๓

นายจ้านง แก้วไสวดีณะ จำเลยที่ ๔

คำชี้แจงเพิ่มเติมประกอบ “ บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์
ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ”

- ก -

ตามที่หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล ประทานเล่าไว้ในหนังสือ “ สมเด็จพระศรีสวรินทิราฯ ” ตอนหนึ่งว่า เมื่อก่อนหญิงกราบทูลสมเด็จพระนางเจ้าฯ ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้ว ท่านหญิงเห็นสมเด็จพระนางเจ้าฯ ยังทรงสงสัยอยู่จึงกราบทูลว่า “ สมเด็จพระนางเจ้าฯ ยังไงล่ะเพคะ ” แล้วสมเด็จพระนางเจ้าฯ จึงเข้าพระทัยทันทีนั้น สำหรับคนรุ่นเก่า หรือคนรุ่นปัจจุบันที่ทรงรักภักดีแท้จริงในพระราชวงศ์จักรีก็ย่อมเข้าใจได้ว่าท่านหญิงได้กราบทูลโดยวิธีเปรียบเทียบกับสมัยที่พระพุทธเจ้าหลวงเสด็จขึ้นครองราชสมบัตินั้นยังทรงพระเยาว์อยู่จึงมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์คือเจ้าพระยาสุรสีห์วงศา ซึ่งต่อมาเป็นสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ คนรุ่นท่านหญิงและข้าพเจ้านั้นเมื่อได้ยินคนใดกล่าวถึง “ สมเด็จพระนางเจ้าฯ ” โดยมิได้ระบุเจาะจงนามต่อท้ายว่าเป็นองค์ใดแล้วก็หมายถึงองค์เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์รัชกาลที่ ๕ ขณะยังทรงพระเยาว์ มิใช่ท่านหญิงสนับสนุนให้ข้าพเจ้าเป็นสมเด็จพระนางเจ้าฯ (ในสมัยจอมพลป. เป็นนายกรัฐมนตรี และหลวงวิจิตรวาทการเป็นที่ปรึกษาของหลังนั้น เคยดำริจะให้หม่อมขุนนางเจ้าศักดิ์นาเทียบอย่างเจ้าศักดิ์นาฝรั่งและญี่ปุ่นเช่นใหม่ “ DUKE ” เรียกว่า “ สมเด็จพระนางเจ้าฯ ” ฯลฯ แต่รัฐมนตรีส่วนมากปฏิเสธข้อเสนอของจอมพล ป. และหลวงวิจิตรวาทการ แล้วเลือกเอาทางเวนคืน

บรรดาศักดิ์ขงข้าพเจ้าแวนคนบรรดาศักดิ์ “หลวงประดิษฐมนูธรรม” มาใช้ชื่อและสกุลเดิมว่า “ปรีดี พนมยงค์” หลวงพิบูลสงคราม ชื่อเดิม “แปลก” นามสกุลเดิม “ชิตตะสังคะ” ใช้ชื่อเดิม “แปลก” ใช้นามสกุลใหม่ว่า “พิบูลสงคราม” หลวงวิจิตรวาทการชื่อเดิม “กิมเหลียง” สกุลเดิม “วัฒนพฤดา” เปลี่ยนชื่อเดิมเป็น “วิจิตร” เปลี่ยนนามสกุลเดิมเป็น “วิจิตรวาทการ” ฯลฯ เรื่องนี้ข้าพเจ้าจะกล่าวไว้ในหนังสือเล่มอนาที่หนังสือที่จะให้ชื่อว่า “โมฆสงคราม”)

สมเด็จพระศรีสวรินทิราฯ ขณะเสด็จประทับที่อุทยานนี้ ทรงมีพระชันษากว่า ๘๐ พรรษาแล้ว ท่านทรงทราบตำแหน่งเก่าหรือเทียบ บรรดาศักดิ์เท่ากับตำแหน่งของคนนั้น ๆ เมื่อท่านเสด็จถึงอยุธยา ข้าพเจ้าเฝ้ากับข้าราชการเข้าเฝ้าเริ่มต้นด้วย “ข้าหลวงตรวจการมหาดไทยภาค” ข้าพเจ้ากราบทูลตำแหน่งตามระบบราชการใหม่นั้น สังเกตว่า สมเด็จฯ ยังไม่เข้าพระทัยจึงกราบทูลใหม่ว่า “เทศา” ก็ทรงเข้าพระทัย ครั้นแล้วข้าพเจ้าเฝ้ากับคนรองไปถวายตัวก็มิได้กราบทูลตำแหน่งของผู้นั้นว่า “ข้าหลวงประจำจังหวัด” คือข้าพเจ้ากราบทูลว่า “เจ้าเมือง” ตลอดไปถึงสรรพสามิตจังหวัดที่เป็นชื่อตำแหน่งใหม่ ข้าพเจ้าก็ได้กราบทูลว่า “หัวหน้ามณฑลสุธา” ก็เข้าพระทัยได้ดี ๆ ละ

—๒—

นักศึกษาในต่างประเทศหลายคนได้ถามข้าพเจ้าถึงบางกรณีในอดีต ข้าพเจ้าได้ตอบไปเท่าที่เคยอ่านเอกสารและหนังสือที่เป็นหลักฐาน จึงเห็นควรนำมาลงพิมพ์ไว้ต่อไปด้วย

(๑) ในรัชกาลที่ ๒ มีกรณีเกี่ยวกับกรมขุนกระษัตริย์ราชดิ
 ชงมีพระนามตามที่เรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า “เจ้าฟ้าเพ็ญ” เจ้าฟ้า
 พระองค์นี้ทรงเป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าตากสิน ส่วนพระ
 มารดามีพระนามเดิมว่า “ฉิมใหญ่” เป็นพระราชธิดาของรัชกาลที่ ๑
 ก่อนปราบดาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ต่อจากสมเด็จพระเจ้าตากสิน
 รัชกาลที่ ๑ ทรงโปรดเอ็นดูพระเจ้าหลานเธอองค์นี้มากจึงมิได้ถูกถอด
 จากการเป็นเจ้านายเหมือนดังพระราชโอรสและพระราชธิดาองค์อื่น ๆ
 ของสมเด็จพระเจ้าตากสิน ดังนั้น รัชกาลที่ ๑ จึงได้สถาปนาพระเจ้า
 หลานเธอองค์นี้ของพระองค์เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและให้ทรงกรมเป็นกรม
 ขุนดังมีพระนามข้างบนนั้น เมื่อรัชกาลที่ ๑ สวรรคตแล้วรัชกาลที่ ๒
 ได้เสวยราชสมบัติกษัตริย์เจ้าฟ้าองค์นี้ถูกกล่าวหาว่าส้องสุมผู้คน
 เพื่อแย่งราชสมบัติ โปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าทบซึ่งต่อมาทรงเป็น
 รัชกาลที่ ๓ เป็นประธานชำระว่ามีความผิดฐานกบฏ รัชกาลที่ ๒
 จึงโปรดเกล้าฯ ให้สำเร็จโทษโดยวิธีทุบด้วยก้อนไม้จันทน์

(๒) รัชกาลที่ ๓ พระนามเดิม “พระองค์เจ้าชายทบ”
 พระราชสมภพ เมื่อพ.ศ. ๒๓๓๐ พระราชมารดาของพระองค์คือเจ้าจอม
 มารดาเริ่มซึ่งต่อมาในรัชกาลที่ ๓ ทรงเฉลิมพระปรมาภิไธยเป็นสมเด็จพระ
 พระศรีสุราลัย

เมื่อรัชกาลที่ ๒ ซึ่งเป็นพระราชบิดาสวรรคตโดยยังไม่ทันตั้งกรม
 พระราชวังบวร สืบสันตติวงศ์ในตำแหน่งที่ว่างอยู่เนื่องจากสมเด็จพระ

พระบวรราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ได้สวรรคตไปก่อนนั้น ตามพระราช
 ประเพณีสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายมงกุฎ สมมุติเทวาวงศ์ฯ ซึ่งพระมารดาคือ
 สมเด็จพระเจ้าฟ้าบุญรอดย้อมทรงอยู่ในฐานะสูงศักดิ์กว่าพระองค์เจ้าทัชชง
 พระมารดาเป็นคนธรรมดาสามัญนั้นน่าจะได้อำนาจปกครองราชสมบัติต่อจาก
 รัชกาลที่ ๒ ปัญหาตอนนี้ได้มีบันทึกไว้ในเอกสารและหนังสือหลายเล่ม
 ที่แสดงถึงข้อเท็จจริงว่า เหตุใดพระเชษฐาต่างพระชนนีของสมเด็จพระเจ้า
 ฟ้าชายมงกุฎฯ จึงเสด็จขึ้นครองราชสมบัติก่อน

เมื่อรัชกาลที่ ๓ ขึ้นครองราชสมบัติแล้ว พระองค์ก็ได้ทรงตั้ง
 สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายมงกุฎฯ พระราชอนุชาต่างพระราชชนนีขึ้นเป็นกรม
 พระราชวังบวรซึ่งอาจเป็นด้วยขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายองค์ทรงผนวช
 อยู่ แต่ได้พระราชทานอุปราชภิเษกพระองค์เจ้าฟ้าชาย (อรุโณทัย)
 กรมหมื่นศักดิ์พลเสพ เป็นกรมพระราชวังบวรฯ ทรงพระนามว่า
 “สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิ์พลเสพ” กรมพระราชวังบวรพระ
 องค์นี้เป็นพระราชโอรสของรัชกาลที่ ๑ จึงเป็นพระอนุชาของรัชกาล
 ที่ ๒ ซึ่งถ้าเทียบตามศักดิ์ก็คือเป็นพระเจ้าอ้าวของรัชกาลที่ ๓ แต่พระ
 องค์ทรงมีอำนาจมากเพราะรัชกาลที่ ๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
 พระองค์ทรงกำกับราชการกรมพระกลาโหม ท่านสวรรคตก่อนรัชกาล
 ที่ ๓ ประมาณ ๑๕ ปี ตำแหน่งกรมพระราชวังบวรในรัชกาลที่ ๓ จึงว่าง
 อยู่เป็นเวลานานอีกประมาณ ๑๖ ปี จึงมีกรมพระองค์เจ้าไกรสร กรม
 หลวงรัษฎนเรศ ผู้กำกับกรมวังประจักษ์ขึ้นมา ดังปรากฏในบันทึก
 เอกสารพระบรมราชวินิจฉัยในคดีที่พระองค์เจ้าชายไกรสรซึ่งเป็นพระ
 ราชโอรสของรัชกาลที่ ๑ คือเป็นพระอนุชาต่างพระชนนีของรัชกาลที่ ๒

ทรงศกิดเป็นพระเจ้าอวของรัชกาลที่ ๓ ต้องหาว่าก่อการกบฏเพื่อแย่งราชบัลลังก์ พระองค์เจ้าไกรสรรับสารภาพว่าได้คิดที่จะเอาพระราชบัลลังก์จริงแต่จะไม่ทำในระหว่างรัชกาลที่ ๓ ดำรงพระชนม์อยู่ แต่ถ้ารัชกาลที่ ๓ สวรรคตแล้วก็จะไม่ยอมให้อंकโคขินมาเป็นพระเจ้าแผ่นดิน แต่รัชกาลที่ ๓ ทรงเห็นว่าข้อแก้ตัวของพระองค์เจ้าไกรสรฟังไม่ขึ้น จึงโปรดเกล้าฯ ให้ลงโทษประหารชีวิตพระองค์เจ้าไกรสรโดยวิธีทุบด้วยท่อนจันทน์ พระองค์เจ้าไกรสรนเคยทรงขัดขวางสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายมงกุฎ เมื่อครั้งทรงเข้าสอบไล่พระปริยัติธรรมจนได้ถึง ๕ ประโยคแล้วก็จะทรงเข้าสอบไล่ประโยคสูงต่อไป แต่พระองค์เจ้าไกรสรได้ขัดขวางว่าพอกันที่จะสอบไล่กันไปถึงไหน

(๓) ภายหลังที่พระองค์เจ้าไกรสรถูกสำเร็จโทษฐานกบดแย่งราชบัลลังก์แล้ว รัชกาลที่ ๓ ก็ยังมีได้ทรงตั้งกรมพระราชวังบวรฯ เพื่อสืบสันตติวงศ์ แต่พระองค์ได้ทรงยกย่อง “สมเด็จพระเจ้าฟ้าพระ” คือสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ว่าทรงพระปรีชาสามารถ ทรงทราบกิจการทั้งทางพุทธจักรและอาณาจักรทั่วโลก ไม่มีเจ้านายในพระราชวงศ์จักรีองค์อื่นใดที่จะเสมอเหมือน แม้รัชกาลที่ ๓ จะมีได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าฟ้าพระเป็นกรมพระราชวังบวร แต่ในทางปฏิบัติก็ได้ถวายพระเกียรติเสมือนดังเป็นกรมพระราชวังบวรฯ เรืองนมบางท่านสันนิษฐานว่าการที่รัชกาลที่ ๓ ได้ทรงนิมนต์สมเด็จพระเจ้าฟ้าพระให้ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีสงฆ์แห่งวัด “บวรนิเวศ” นั้นก็มีสัญลักษณ์แสดงเป็นนัย

อยู่แล้ว แต่บางท่านก็มีได้สันนิษฐานเช่นนั้น อย่างไรก็ตาม เมื่อรัชกาลที่ ๓ ทรงพระประชวรหนักใกล้สวรรคต แม้จะไม่ทรงระบุโดยชัดแจ้งว่าให้อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎสืบสันตติวงศ์ โดยให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ปรึกษากันเองว่าสมควรอัญเชิญเจ้านายองค์ใดขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์องค์ต่อไปก็ดี แต่พระองค์ก็ได้ทรงปรารภวิจารณ์พระเจ้าลูกยาเธอและเจ้านายอื่นๆ ไว้ซึ่งไม่มีองค์ใดจะทรงมีพระปรีชาสามารถเท่าสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎฯ

เมื่อรัชกาลที่ ๓ สวรรคตแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ได้ไปเฝ้าขออาราธนาให้สมเด็จพระเจ้าฟ้าพระทรงลาสิกขาบทแล้วเสด็จขึ้นครองราชสมบัติซึ่งพระองค์ทรงปฏิบัติตามคำอัญเชิญนั้น

(๕) ในรัชกาลที่ ๕ มีพระราชหัตถเลขาและบันทึกเอกสารที่พิมพ์เปิดเผยในสมัยนั้น และในสมัยต่อมาซึ่งพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ก็ได้ทรงกล่าวไว้ในหนังสือที่พระองค์แต่งขึ้นเรื่อง "เจ้าชีวิต" กล่าวถึงกรรมกรรมพระราชวังบวรวิชัยชาญหรือวังหน้าของรัชกาลที่ ๕ ที่มีกรณีต้องเสด็จไปอาศัยอยู่ที่สถานกงสุลอังกฤษ สมเด็จพระยาองค์ที่เคยเป็นผู้สำเร็จราชการในระหว่างที่พระพุทธเจ้าหลวง (รัชกาลที่ ๕) ยังทรงพระเยาว์ได้เสด็จไปใกล้เกลี่ยอัญเชิญให้เสด็จกลับมาประทับยังพระราชวังหน้าตามเดิม และมีกรณีที่กงสุลอังกฤษสมัยนั้นวางแผนการแยกประเทศสยามออกเป็นสองส่วนโดยพระพุทธรเจ้าหลวงเป็นพระมหากษัตริย์ฝ่ายสยามเหนือเท่านั้น และจะสนับสนุนกรมพระ

ราชวังบวรวิไชยชาญเป็นพระมหากษัตริย์สยามใต้ แต่แผนการของ
กงสุลอังกฤษซอมสเตอร์นอนอกซ์ซงมเมยเป็นคนไทยชอบปรางต้องล้ม
เหลวไป

—ค—

เรื่องเครื่องหมายของลูกเสือสยามนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าฯ (รัชกาลที่ ๖) ซึ่งทรงทราบเป็นอย่างดีว่าราชวงศ์โดมมีเครื่อง
หมายของพระราชวงศ์นั้นอย่างไรนั้น พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ให้ใช้
รูปหัวเสือป่าเป็นเครื่องหมายของเสือป่าและลูกเสือสยาม จนรุ่นหลัง
หลายคนอาจไม่เคยเห็น ข้าพเจ้าจึงพิมพ์รูปหัวเสือป่าดังกล่าวนี้ไว้
ต่อไปนเพื่อลูกเสือจะได้ระลึกถึงพระองค์ ซึ่งเป็นพระบิดาแห่งลูก
เสือสยาม

วิไล พนมมด